

Jaarrapport 2015 Landelijke Jeugdmonitor

Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Jaarrapport 2015

Landelijke Jeugdmonitor

Verklaring van tekens

Niets (blanco)	Een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
.	Het cijfer is onbekend, onvoldoende betrouwbaar of geheim
*	Voorlopige cijfers
**	Nader voorlopige cijfers
2014–2015	2014 tot en met 2015
2014/2015	Het gemiddelde over de jaren 2014 tot en met 2015
2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2014 en eindigend in 2015
2012/'13–2014/'15	Oogstjaar, boekjaar, enz., 2012/'13 tot en met 2014/'15

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever
Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312, 2492 JP Den Haag
www.cbs.nl

Prepress: Textcetera, Den Haag en Studio BCO, Den Haag
Druk: Tuijtel, Hardinxveld-Giessendam
Ontwerp: Edenspiekermann

Inlichtingen
Tel. 088 570 70 70
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen
verkoop@cbs.nl
ISBN 978-90-357-1686-5
ISSN 2351-9835

Voorwoord

CBS presenteert voor de achtste keer het *Jaarrapport* van de *Landelijke Jeugdmonitor*. Het jaarrapport 2015 geeft een inkijk in de staat van de jeugd en beschrijft, aan de hand van enkele indicatoren en actuele thema's, hoe het gaat met de bijna 5 miljoen jongeren in Nederland.

Bijna 3 op de 10 inwoners van Nederland zijn jonger dan 25 jaar, maar het aandeel jongeren loopt tussen regio's flink uiteen. Gemeenten met veel jongeren zijn vooral te vinden in de Bijbelgordel en in studentensteden. Steeds minder jongeren zijn er in krimpregio's aan de randen van ons land.

Ruim 400 duizend minderjarigen maken deel uit van een gezin met een laag inkomen. Vooral eenoudergezinnen en gezinnen met een niet-westerse herkomst hebben een verhoogde armoedekans.

Ondanks een toegenomen onderwijsniveau heeft de arbeidspositie van jongeren door de economische crisis de afgelopen periode onder druk gestaan. Meebewegend met de conjunctuur daalde de arbeidsdeelname van jongeren de laatste jaren vrijwel voortdurend terwijl de jeugdwerkloosheid flink toenam. Maar het recente beeld van de arbeidsmarkt ziet er voor jongeren weer iets gunstiger uit.

Opgroeien gaat vaak gepaard met het opzoeken van grenzen en risicovol gedrag. Ruim één op de vijf jongeren van 12 tot 25 jaar rookt. Deze jongeren ervaren vaker lichamelijke klachten en beoordelen hun gezondheid minder vaak als positief.

Het aandeel jongeren dat door de politie is geregistreerd als verdachte is de afgelopen jaren fors gedaald, met name onder minderjarigen. Gemiddeld is het aandeel verdachten onder 18- tot 25-jarigen groter dan onder minderjarigen, maar in zeer sterk stedelijke gebieden worden minderjarigen naar verhouding juist vaker verdacht van een misdrijf dan jongvolwassenen.

De onderliggende gegevens van deze jaarlijkse publicatie zijn terug te vinden op de website Landelijke Jeugdmonitor. Deze website is in 2007 ontwikkeld in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en wordt sindsdien beheerd door CBS. In 2015 is in de Landelijke Jeugdmonitor de Benchmark Jeugdhulp opgenomen. Deze Benchmark stelt gemeenten in staat om,

naar aanleiding van de decentralisatie van de jeugdhulpverlening vanaf 2015, hun gemeente te vergelijken met gelijksoortige gemeenten.

Graag spreek ik mijn dank uit aan de medewerkers van ministeries en gemeenten voor hun betrokkenheid bij het tot stand komen van dit rapport. Verder gaat mijn dank uit naar de hoogleraren voor hun bijdrage.

Directeur-Generaal
Dr. T.B.P.M. Tjin-A-Tsoi

Den Haag/Heerlen/Bonaire, november 2015

Inhoud

1. De staat van de jeugd in zes indicatoren en het jeugdhulpgebruik

Vanaf 1 januari 2015 zijn gemeenten verantwoordelijk voor alle jeugdhulpverlening. Omdat gemeenten voor jeugdhulp maatwerk leveren, zal de uitvoeringspraktijk lokaal en regionaal verschillen. Een landelijke uitvraag via standaardvragenlijsten biedt geen soelaas als bron van beleidsinformatie. Het Rijk en de gemeenten winnen daarom op een nieuwe manier beleidsinformatie in. Zij hebben een benchmark ingericht met de bedoeling het jeugdhulpgebruik (van licht naar zwaar) van gelijksoortige gemeenten met elkaar te kunnen vergelijken. Het beeld van jeugdhulpgebruik kan worden verrijkt met informatie over de ‘staat van de jeugd’ in de gemeente aan de hand van zes maatschappelijke indicatoren. Die ‘staat van de jeugd’ wordt dan afgezet tegen het jeugdhulpgebruik in de gemeente. Het jeugdhulpgebruik wordt gemeten bij de bron, de jeugdhulpaanbieders. Deze gegevens worden verzameld door CBS. Hoe de informatie wordt verzameld wordt uitgelegd in het filmpje Beleidsinformatie jeugd voor gemeenten.

Als er grote verschillen in het jeugdhulpgebruik bij qua omvang gelijksoortige gemeenten worden waargenomen, dan kunnen er een aantal gemeenten nader worden onderzocht. In een diepergaand onderzoek wordt gekeken naar de achterliggende oorzaken voor de verschillende scores in het jeugdhulpgebruik

tussen gemeenten. Nagegaan wordt ook of oorzaken voor het verschillend jeugdhulpgebruik door gemeenten te beïnvloeden zijn.

Met de zes indicatoren wordt beoogd een beeld op hoofdlijnen te krijgen van de 'staat van de jeugd' per gemeente. Leidend bij de keuze voor indicatoren is enerzijds de mate waarin de indicator iets zegt over het welzijn van de jeugd, en anderzijds de beschikbaarheid van betrouwbare data. Dit is een compromis. Verschillende scores op de indicatoren geven een indicatie van de staat van de jeugd, maar voor meer duiding is altijd nader onderzoek nodig. De scores op de indicatoren worden gebruikt om het jeugdhulpgebruik van een gemeente te kunnen evalueren.

Zo kan het interessant zijn als in een gemeente relatief veel kinderen in een huishouden met bijstand wonen, terwijl de kosten voor het jeugdhulpaanbod in vergelijking met gelijksoortige gemeenten laag zijn. Een vraag zal dan zijn: wat doet deze gemeente goed en hoe kunnen andere gemeenten hiervan leren? Op deze wijze moet het gebruik van maatschappelijke indicatoren gemeenten helpen de jeugdhulp nog beter te organiseren.

De zes indicatoren kunnen jaarlijks anders worden geoperationaliseerd, rekening houdend met de onderwerpen die leven bij gemeenten(raden) of de Tweede Kamer. Wel is het de bedoeling een gebruikte set indicatoren elke vijf jaar te herhalen, zodat ook longitudinaal inzicht ontstaat in de staat van jeugd per gemeente.

In 2015 zijn de volgende indicatoren bepaald: wonen en veilig opgroeien, school, werk, middelengebruik, politiecontacten en kindermishandeling. Via de kaartjes op de Landelijke Jeugdmonitor kan worden bezien of een hoog jeugdhulpgebruik in een gemeente samenhangt met de scores op een van de maatschappelijke indicatoren. Klik voor een visuele blik op het tabblad Benchmark Jeugdhulp en bekijk als eerste het kaartje Jeugdhulpgebruik per gemeente. Kijken we vervolgens naar bijvoorbeeld de samenhang tussen jeugdhulpgebruik en het aandeel 15-jarigen in het vmbo, dan zien we dat Noordoost-Groningen en Zeeuws-Vlaanderen gekenmerkt worden door een hoog jeugdhulpgebruik en relatief veel jongeren op het vmbo. Die verhouding is per gemeente verschillend en niet als een 1-op-1-relatie te duiden. Andere factoren kunnen net zo goed een rol spelen, zoals het percentage jongeren met werk. Kijken we naar het aantal verdachten van misdrijven, dan zien we in Noordoost-Groningen een hoog jeugdhulpgebruik en weinig verdachten van misdrijven, terwijl we in Zeeuws-Vlaanderen een hoog jeugdhulpgebruik gepaard zien gaan met een hoog aantal verdachten van misdrijven. Ogenschijnlijke samenhang van jeugdhulpgebruik met politiecontacten

in Zeeuws Vlaanderen is op landelijk niveau niet aanwezig. Een nader onderzoek is dan een voorwaarde voor beter inzicht in de samenhang van veel politiecontacten met een hoog jeugdhulpgebruik.

Het combineren van jeugdhulpgebruik met de maatschappelijke indicatoren moet vooral richting geven aan nieuwsgierigheid bij beleidsmakers, politici, bestuurders en onderzoekers. Het bevredigen van de nieuwsgierigheid kan beleidsmakers en wetenschappers helpen inzicht te krijgen in de voorspelbare jeugdhulpvraag en de beïnvloedbare en niet beïnvloedbare factoren die hierbij een rol spelen. Door gemeenten en hun aanpak met elkaar te vergelijken, kan worden geleerd over wat wel en niet werkt. Hiermee kunnen politici en beleidsmakers een antwoord formuleren hoe om te gaan met voorspelbare jeugdhulp. Hieronder wordt de operationalisering van de zes maatschappelijke indicatoren nader toegelicht.

1.1 Wonen en veilig opgroeien

Het is van groot belang dat kinderen opgroeien in een veilige omgeving; een omgeving waarin aan de belangrijkste levensvoorwaarden in termen van veilig opgroeien wordt voldaan. Om een beeld te krijgen of dit voor kinderen daadwerkelijk het geval is, wordt in 2015 het aantal minderjarige jongeren gepresenteerd dat woont in een gezin dat een bijstandsuitkering ontvangt. Dit aantal kinderen wordt ook als aandeel van het totaal aantal minderjarige kinderen gepresenteerd.

1.2 School

In Nederland hebben kinderen het recht om naar school te gaan en moeten ze zich optimaal kunnen ontwikkelen. Zodat ze hun talenten benutten, maar ook om succesvol te kunnen zijn op de arbeidsmarkt. De indicator die hiervoor gebruikt wordt, is het aandeel 15-jarigen in het vmbo ten opzichte van het totaal aantal 15-jarigen. De kansen op de arbeidsmarkt van 15-jarige vmbo'ers enerzijds en 15-jarige havisten en vwo'ers anderzijds kunnen sterk verschillen per regio. Dit maakt dat deze indicator iets zegt over de mate waarin kinderen hun kansen kunnen benutten.

1.3 Werk

Gedurende hun onderwijsloopbaan worden jongeren voorbereid op de arbeidsmarkt. Dat ze na het verlaten van het onderwijs direct een baan vinden die bij ze past, is echter niet vanzelfsprekend. Als indicator wordt het aantal jongeren van 15 tot 27 jaar met een baan gepresenteerd. Hierbij gaat het zowel om het aantal jongeren als om het percentage jongeren met een baan ten opzichte van de totale populatie 15- tot 27-jarigen. Om de situatie op gemeentelijk niveau te kunnen presenteren, wordt gebruik gemaakt van registerinformatie en niet van de Enquête Beroepsbevolking (EBB). De EBB wordt in de Landelijke Jeugdmonitor gebruikt om de arbeidsparticipatie van jongeren op landelijk niveau te presenteren.

1.4 Middelengebruik

Bij de gezondheid van jongeren gaat veel aandacht uit naar het gebruik van stimulerende of verdovende middelen. Omdat regionaal vergelijkbare data over drugsgebruik nog niet beschikbaar zijn, wordt het gebruik van tabak gepresenteerd. Voor deze indicator wordt het aandeel 12- tot 20-jarigen gepresenteerd dat in het afgelopen jaar heeft gerookt. De cijfers zijn gebaseerd op de gezondheidsenquête van CBS en zijn niet op gemeenteniveau beschikbaar. Het aandeel rokers is wel per Jeugdzorgregio beschikbaar. Omdat het hierbij gaat om een enquête hebben de uitkomsten een onnauwkeurigheidsmarge. Deze marge is onder meer afhankelijk van de steekproefomvang: hoe minder waarnemingen, hoe minder nauwkeurig de schatting.

1.5 Politiecontacten

Grenzen opzoeken maakt deel uit van het volwassen worden. Voor veel jongeren blijft het bij opzoeken, maar een aantal overschrijdt de grenzen en komt in aanraking met politie en/of justitie. Dit wordt in beeld gebracht met een indicator die gedefinieerd is als het aantal geregistreerde verdachte jongeren van 12 tot 25 jaar. Dit aantal wordt ook gerelateerd aan de totale groep 12- tot 25-jarigen en als aandeel gepresenteerd.

1.6 Kindermishandeling

Een veilige omgeving om in op te groeien is niet voor alle kinderen realiteit. Om een indicatie te krijgen hoeveel kinderen niet opgroeien in een veilige omgeving, is gekozen voor de indicator van het aantal jongeren van 0 tot 18 jaar voor wie contact is opgenomen met een advies- en meldpunt kindermishandeling (AMK) vanwege een vraag over of een vermoeden van kindermishandeling.

1.1 Maatschappelijke indicatoren voor de staat van de jeugd naar provincie en vier grootste gemeenten

	Jongeren in bijstand-gezinnen, 0 tot 18 jaar	15-jarigen in vmbo	Werkzame jongeren (jongeren met inkomsten uit arbeid), 15 tot 27 jaar	Jongeren die roken, 12 tot 20 jaar[1)]	Geregistreerde verdachten, 12 tot 25 jaar	Kinderen die zijn aangemeld bij een AMK vanwege een vermoeden van kindermishandeling en waarvoor een onderzoek is gestart, 0 tot 18 jaar[2)]
	2014	2014/'15*	2013	2010/2014	2014	
	%					
Nederland	6,5	46,8	62	14	2,4	.
Provincie						
Groningen	8,6	51,2	54	18	2,0	.
Friesland	6,2	55,3	60	15	2,1	.
Drenthe	5,8	53,9	62	20	2,3	.
Overijssel	5,4	50,8	65	14	1,8	.
Flevoland	7,3	49,9	61	14	2,8	.
Gelderland	5,0	46,7	63	16	2,0	.
Utrecht	4,9	41,3	63	11	2,2	.
Noord-Holland	7,2	44,5	63	14	2,9	.
Zuid-Holland	8,6	46,2	60	14	2,9	.
Zeeland	4,8	50,1	68	14	2,3	.
Noord-Brabant	5,2	46,9	66	14	2,2	.
Limburg	6,8	44,0	61	15	2,0	.
Vier grootste gemeenten						
Amsterdam	14,4	41,4	59	11	3,9	.
Den Haag	12,3	41,4	53	14	4,5	.
Rotterdam	18,2	51,9	53	11	4,1	.
Utrecht	8,1	41,7	61	.	2,6	.

Bron: CBS, tenzij anders vermeld.

1) Bron: CBS/RIVM/Trimbos-instituut.

2) Actuele gegevens over deze indicator waren helaas niet tijdig beschikbaar voor het Jaarrapport 2015. Naar verwachting komen de cijfers eind 2015 beschikbaar op de website van de Landelijke Jeugdmonitor.

Meer informatie

- **Cijfers over de in dit hoofdstuk en in Tabel 1.1 vermelde indicatoren zijn terug te vinden in Jeugdmonitor StatLine.**

2. Jongeren in Nederland

Nederland telt 4,9 miljoen jongeren, 29 procent van de bevolking. Gemeenten met veel jongeren zijn vooral te vinden in de Bijbelgordel en in studentensteden. Weinig jongeren zijn er in krimpregio's aan de randen van het land. Inmiddels heeft een kwart van de jongeren ten minste één ouder die buiten Nederland is geboren. Ook groeien steeds meer jongeren op in een eenoudergezin.

2.1 Inleiding

In dit Jaarrapport 2015 wordt met behulp van een zestal maatschappelijke indicatoren beschreven hoe het met de Nederlandse jongeren gaat. Daarbij ligt de nadruk op regionale verschillen. Er wordt gekeken of de leefstijl van jongeren per gemeente anders is, of er verschillen zijn in het type opleiding dat zij volgen en hoeveel kinderen er in elke gemeente in armoede leven. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoeveel jongeren (0 tot 25 jaar) er zijn in ons land, waar ze wonen, wat hun herkomst is en in wat voor huishouden ze opgroeien.

4,9 miljoen jongeren

Het aantal jongeren schommelt al vanaf midden jaren negentig rond de 4,9 miljoen. Ook begin 2015 telde Nederland 4,9 miljoen jongeren: 3,4 miljoen minderjarigen (0 tot 18 jaar) en bijna 1,5 miljoen jongvolwassenen (18 tot 25 jaar). Binnen deze groepen hebben de laatste jaren echter wel verschuivingen plaatsgevonden. Het aantal minderjarigen is vanaf 2005 met bijna 170 duizend gedaald, terwijl het aantal jongvolwassenen met bijna 110 duizend is toegenomen. De groep jongeren als geheel is daardoor nu gemiddeld wat ouder dan toen: 12,5 jaar. Begin 2005 was dat 11,9 jaar. Deze ontwikkelingen hebben te maken met schommelingen in het aantal kinderen dat geboren wordt. De laatste jaren waren dat er relatief weinig omdat vrouwen gemiddeld minder kinderen kregen.

Hoewel het aantal jongeren ongeveer gelijk bleef, is hun aandeel in de bevolking gedaald. Nu is 29 procent van de bevolking jonger dan 25 jaar, midden jaren negentig was dat nog 32 procent. Dit komt doordat de totale bevolking groeit, door immigratie en doordat ouderen langer blijven leven (vergrijzing). Volgens de laatste prognose zal het aandeel jongeren rond 2035 op 27 procent liggen. Hun aantal is dan gedaald naar ruim 4,8 miljoen.

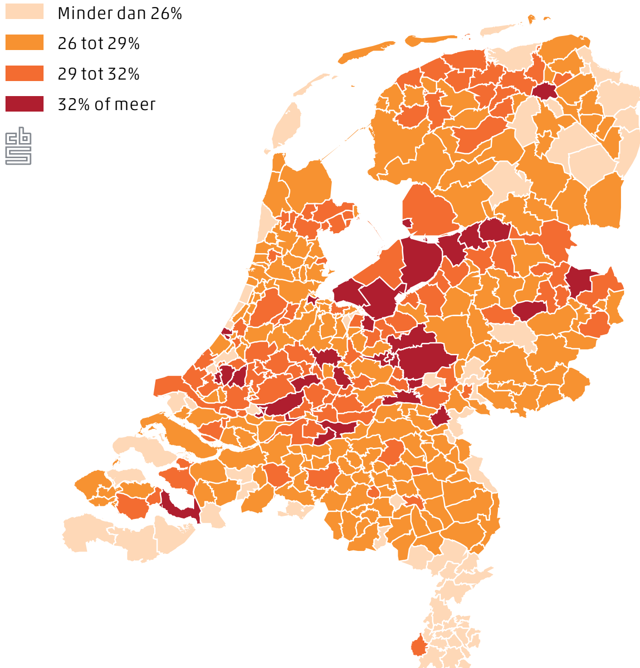
2.1.1 Aandeel jongeren (0 tot 25 jaar) in de totale bevolking, 1995-2035

Veel jongeren in studentensteden en in de Bijbelgordel

Gemeenten met relatief veel jongeren zijn onder andere te vinden in de zogenoemde Bijbelgordel. De jongste gemeenten (met het grootste aandeel jongeren tot 25 jaar) zijn Urk en Staphorst. Daar is respectievelijk 47 procent en 38 procent van de bevolking jonger dan 25 jaar. In deze gemeenten zijn de gezinnen vaak groot. Andere gemeenten zijn jong omdat zich daar veel jongvolwassenen vestigen, zoals in de steden, die studenten en starters op de arbeidsmarkt aantrekken. Onder de gemeenten met de meeste jongeren bevinden zich dan ook veel studentensteden. Groningen en Wageningen staan zelfs in de toptien van jongste gemeenten. Het gaat veelal om jongeren die in andere gemeenten zijn opgegroeid.
Tot slot zijn er rond de grote steden gemeenten waar veel jongeren, vooral minderjarigen, wonen. Bij Den Haag is dat Pijnacker-Nootdorp, bij Rotterdam Lansingerland en bij Utrecht is dat Houten. In deze gemeenten is ruim een kwart minderjarig.

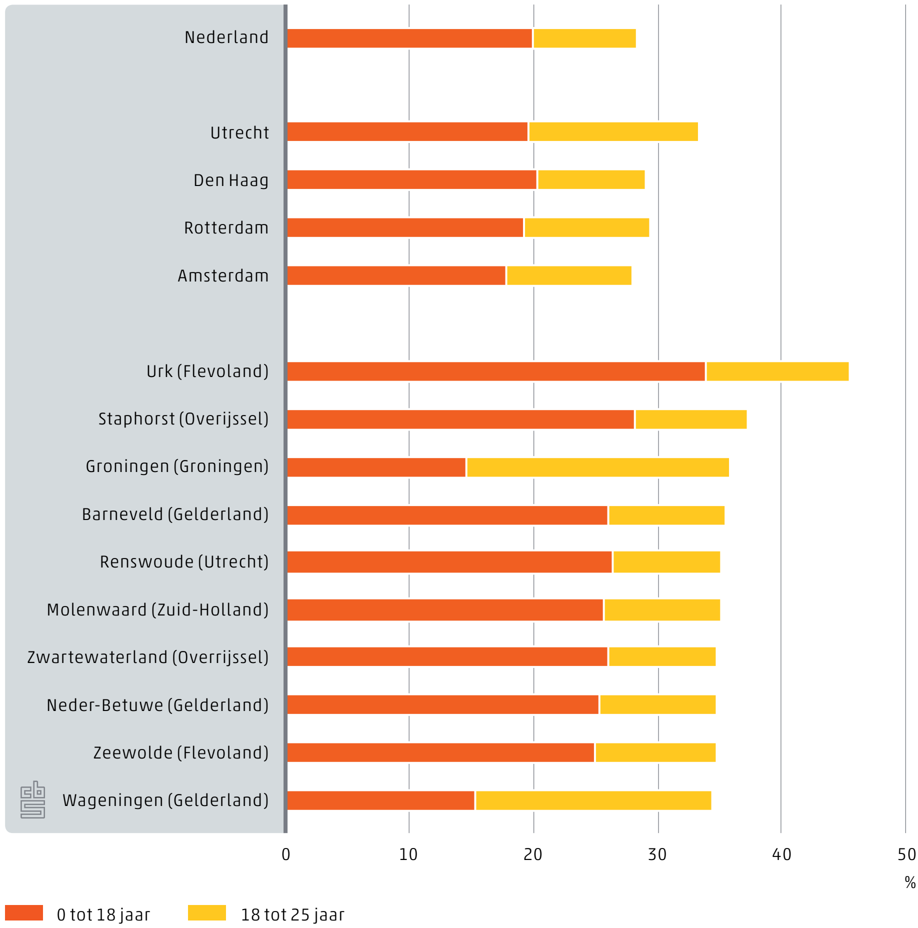
2.1.2 Aandeel jongeren (0 tot 25 jaar) in de totale bevolking per gemeente, 2015

In zogeheten krimpgebieden is het aandeel jongeren juist klein. In deze gemeenten worden relatief weinig kinderen geboren. In veel gemeenten in Zuid- en Midden-Limburg, Oost-Groningen en Zeeuws-Vlaanderen is het aandeel jongeren een kwart of nog lager.

In de meeste grote steden ligt het aandeel jongeren rond het landelijke gemiddelde. Het aandeel minderjarige jongeren is er meestal lager, het aandeel jongvolwassenen hoger. Utrecht, waar ook veel studenten wonen, is van de grote steden het jongst.

2.1.3 Gemeenten met de meeste jongeren, 2015

29% van de bevolking is jonger dan 25 jaar

2.2 Herkomstgroepen

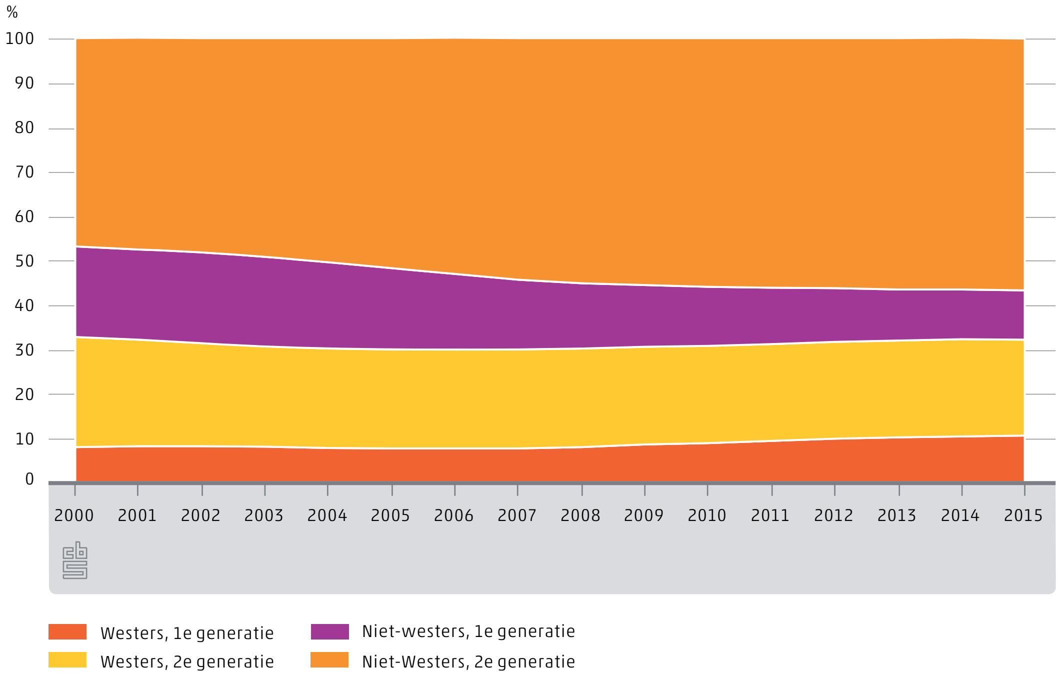
Kwart jongeren allochtoon

Vergeleken met de bevolking van 25 jaar of ouder is het aandeel allochtone jongeren groot: een kwart tegenover één op de vijf. Marokkaanse (14 procent van de allochtone jongeren), Turkse (13 procent), Surinaamse (9 procent) en Antilliaanse jongeren (5 procent) vormen de grootste groepen allochtone jongeren. De laatste jaren is het aantal Turkse jongeren wat gedaald, terwijl de groep Marokkanen nog licht is gegroeid. Turken vormen daardoor niet langer de grootste groep allochtone jongeren. De overige niet-westers allochtone jongeren (bijna 27 procent) zijn vaak van Chinese, Irakese, Somalische en Afghaanse herkomst. Van de westers allochtone jongeren vormen de Duitse jongeren de grootste groep (5 procent), maar het aandeel Poolse jongeren is met bijna 4 procent ook vrij groot. Belgische en Indonesische jongeren zijn er met respectievelijk bijna 3 procent en ruim 2 procent eveneens nog relatief veel.

Allochtone jongeren vaker van de tweede generatie

De afgelopen jaren is het aantal allochtone jongeren gegroeid. Nu zijn dat er 1,2 miljoen (25 procent van alle jongeren), in 2000 waren dat er nog ruim 1 miljoen (21 procent). Zij zijn vaker in Nederland geboren (72 procent in 2000, 78 procent begin 2015). Deze toename van het aandeel tweede-generatie allochtone jongeren heeft vrijwel alleen onder de niet-westers allochtone jongeren plaatsgevonden. Van hen is inmiddels ruim 83 procent van de tweede generatie, van de Marokkaanse en Turkse jongeren is dit zelfs al zo’n 95 procent, van de Surinaamse jongeren bijna 93 procent.

2.2.1 Allochtone jongeren naar herkomst en generatie, 2000-2015

De verhouding tussen westers en niet-westers allochtone jongeren is eveneens veranderd. Het aandeel westerse allochtonen nam vanaf 2007 toe, tot ruim 32 procent. Vanaf dat jaar hebben werkgevers geen tewerkstellingsvergunning meer nodig voor werknemers uit een aantal Oost-Europese landen. Sindsdien is de immigratie daar vandaan gestegen. Westers allochtone jongeren zijn, anders dan de niet-westerse jongeren, minder vaak van de tweede generatie dan vijftien jaar geleden (76 procent in 2015, 67 procent in 2000). Vooral onder jongvolwassenen is deze ontwikkeling te zien. In deze groep is het aantal eerste-generatie allochtonen de laatste jaren toegenomen. Zij komen vaak naar Nederland om te werken of te studeren. Daardoor behoort minder dan de helft nog tot de tweede generatie. Van de minderjarigen is 78 procent van de tweede generatie.

Vooral in grote steden veel allochtone jongeren

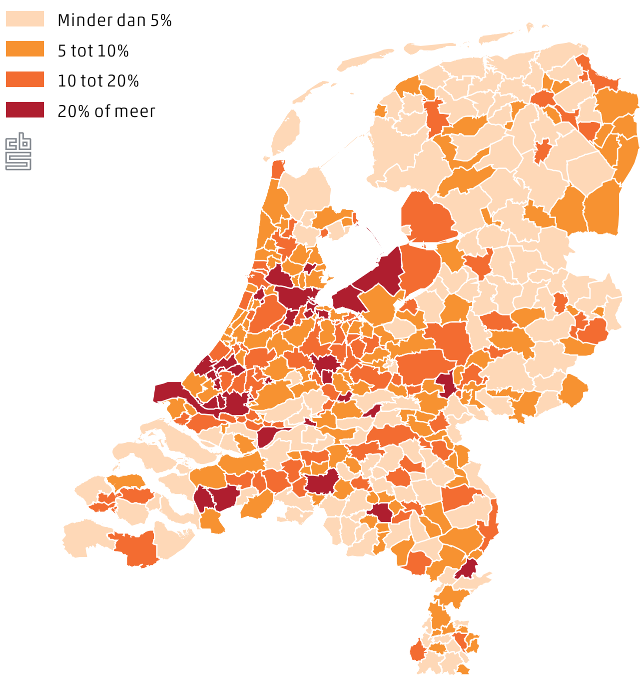
Allochtone jongeren wonen veelal in de grote steden. In Den Haag, Rotterdam en Amsterdam heeft bijna 60 procent van de jongeren een allochtone, meestal niet-westerse achtergrond. In Rotterdam is 47 procent niet-westers allochtoon, in Amsterdam en Den Haag 44 procent. Landelijk is dat bijna 17 procent. Ook in

gemeenten rondom de grote steden wonen relatief veel allochtone jongeren, bijvoorbeeld in de Zaanstreek en in Flevoland. In Almere is 37 procent van de jongeren niet-westers allochtoon, in Diemen 33 procent en in Zaanstad 26 procent. Over het algemeen is het aandeel allochtone jongeren kleiner in minder stedelijke gebieden. In een groot aantal gemeenten is het percentage allochtone jongeren zelfs minder dan 5. Allochtone jongeren zijn er weinig in het (noord)oosten en in delen van zuidelijk Nederland.

Buiten de grote steden wonen er wel relatief veel allochtonen in de grensregio's, zoals Zeeuws-Vlaanderen en in Limburg. Deze jongeren hebben vaak een westerse achtergrond, en zijn meestal Duitsers of Belgen. In Vaals is bijvoorbeeld de helft van de jongeren allochtoon, van wie 87 procent westers. In Sluis is dat 30 procent en 87 procent.

Andere regio's met naar verhouding veel allochtonen zijn Delft en Westland, het westen van Noord-Brabant en de Bollenstreek. Ook hier gaat het veelal om westerse allochtonen. In een aantal gemeenten in deze regio's wonen relatief veel Poolse jongeren. Voorbeelden zijn Westland (4,3 procent van de jongeren), Noordwijkerhout (3,9 procent) en Zundert (3,9 procent). Zeewolde in de Flevo-polder heeft het grootste aandeel Poolse jongeren (6 procent).

2.2.2 Aandeel niet-westers allochtone jongeren per gemeente, 2015

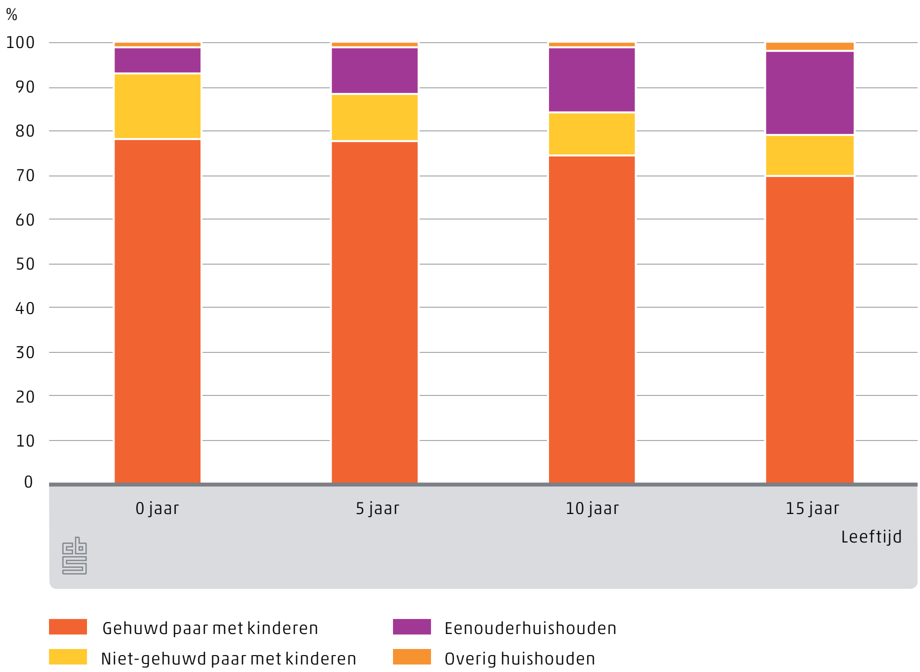

2.3 Gezinssituatie

Meer minderjarigen in eenoudergezin

Minderjarige jongeren wonen doorgaans nog bij hun ouders of verzorgers. Steeds meer minderjarigen groeien echter bij één van de ouders op. In 2015 woonde 15 procent in een eenoudergezin, in 2000 was dat nog 12 procent. Meestal wonen zij bij hun moeder. Sommige kinderen groeien al van jongs af aan op in een eenoudergezin, andere krijgen daar pas later mee te maken. Wanneer we de kinderen volgen die in 1998 zijn geboren, dan woonde 6 procent al bij de geboorte in een eenoudergezin. Op 15-jarige leeftijd was dat al 19 procent. In 2015 woont ruim 8 procent van de pasgeboren baby's en 20 procent van de 17-jarigen bij maar één van de ouders. Vaak is dat het gevolg van een scheiding van de ouders. Een deel van de ouders gaat echter weer samenwonen met een nieuwe partner: van de kinderen die in 1998 geboren waren, woonde 8 procent op hun 15de in een samengesteld gezin.

2.3.1 Huishoudenssituatie van kinderen uit 1998 op verschillende leeftijden

Het aandeel kinderen dat bij één van beide ouders woont is relatief groot in Rotterdam (28 procent), Amsterdam (27 procent) en Den Haag (22 procent). Landelijk is dit 15 procent. Ook in Capelle aan den IJssel en Schiedam wonen veel kinderen in een eenoudergezin. Voor een deel hangt dit samen met een groter aandeel niet-westerse allochtone inwoners in deze gemeenten. Vooral onder Surinamers en Antillianen komen eenoudergezinnen relatief vaak voor. Zij wonen voornamelijk in en rond de grote steden. De aandelen kinderen in eenoudergezinnen zijn het laagst, minder dan 4 procent, in Urk en Staphorst. Ook in andere gemeenten in de Bijbelgordel is dit aandeel laag.

Kinderen die bij beide ouders wonen, hebben steeds vaker ouders die niet getrouwd zijn. In 2000 had nog 82 procent van de minderjarigen getrouwde ouders, in 2015 nog maar 65 procent.

Meer jongvolwassenen alleenstaand

Een belangrijke stap voor jongeren is het verlaten van het ouderlijk huis. De meesten doen dat voordat ze 25 jaar zijn. Van de 18-jarigen woont ruim 85 procent nog thuis, van de 24-jarigen nog maar 36 procent. Tussen 2002 en 2012 is de gemiddelde leeftijd waarop jongeren uit huis gaan gestegen van 22,5 naar 22,8 jaar.

Van de 18- tot 25-jarigen die niet meer thuis wonen is 57 procent alleenstaand. Begin 2000 was dit 45 procent. Zij wonen minder vaak samen met een partner (34 procent) dan in 2000 (bijna 45 procent). Bijna 6 procent is getrouwd. De overige jongeren die het huis uit zijn wonen als alleenstaande ouder, in een ander soort huishouden of in een instelling.

Zelfstandig wonende jongvolwassenen zijn vaak te vinden in steden. Vooral in gemeenten met een universiteit woont verreweg het grootste deel van de 18-tot-25-jarigen niet meer bij de ouders. In Groningen en Wageningen bijvoorbeeld geldt dat voor meer dan 80 procent van de jongvolwassenen. Landelijk is dat 43 procent. Ook in Nijmegen, Delft, Maastricht, Utrecht en Leiden wonen jongvolwassenen vaak zelfstandig.

2.3.2 Plaats in het huishouden van jongvolwassenen, 2015

Meer informatie

- Cijfers over het aantal en het aandeel jongeren zijn te vinden op StatLine.
- Cijfers over het aantal allochtone jongeren zijn te vinden op StatLine.
- Regionale cijfers over het aantal jongeren zijn te vinden op StatLine.
- De prognose van het aantal jongeren is te vinden op StatLine.
- CBS: Aantal tieners daalt komende 10 jaar.
- CBS: Steeds meer minderjarigen wonen bij een ouder.
- CBS: Relatievorming van twintigers.

3.

Wonen en veilig opgroeien

Wonen in een gezin met een gering inkomen

Een op de vijftien minderjarige kinderen woonde in 2013 in een bijstandsgezin. Vier op de vijf bijstandskinderen woonde in een gezin met een inkomen onder de armoedegrens. Ook eenoudergezinnen en gezinnen van niet-westerse herkomst kampen vaak met een laag inkomen. Kinderen uit een laag-inkomensgezin zijn beperkter in deelname aan vrijetijdsactiviteiten. Ook is er vaak te weinig geld voor een vakantie of nieuwe kleren.

3.1 Risico op armoede

Vier van de vijf bijstandskinderen leven met risico op armoede

Een bijstandsgezin heeft het doorgaans niet breed. Ruim 80 procent van de minderjarige kinderen uit een bijstandsgezin hadden in 2013 te maken met een risico op armoede: het gezin moest van een laag inkomen rondkomen. In totaal maakten 423 duizend (13 procent) kinderen in 2013 deel uit van een gezin met een laag inkomen. Voor een eenoudergezin met twee kinderen betekende dit dat zij minder dan 1 530 euro per maand te besteden hadden. Bij een paar met twee kinderen was dat minder dan 1 900 euro.

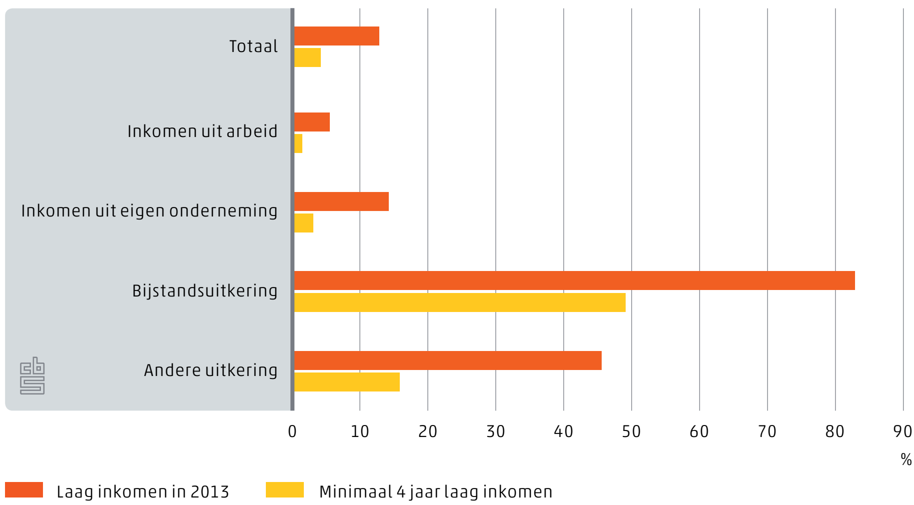

Risico op armoede: de lage-inkomensgrens

Voor het afbakenen van armoede is hier gebruikt gemaakt van de lage-inkomensgrens[1]. Deze grens vertegenwoordigt een vast koopkrachtbedrag. In prijzen van 2013 bedroeg de lage-inkomensgrens voor een alleenstaande 1 010 euro. Bij meerpersoonshuishoudens is rekening gehouden met de omvang en samenstelling van het huishouden en is de lage-inkomensgrens vergelijkbaar gemaakt met het welvaartsniveau van een alleenstaande (SCP/CBS, 2014). Huishoudens die ten minste vier jaar achtereen moesten rondkomen van een laag inkomen worden aangemerkt als huishoudens met een langdurig laag inkomen.

[1] Op de website van de Jeugdmonitor wordt een armoedegrens gehanteerd die gelijk is aan 120 procent van het sociaal minimum: het wettelijk bestaansminimum zoals dat in de politieke besluitvorming is vastgelegd. Deze grens leidt doorgaans tot een iets hoger risico op armoede dan de lage-inkomensgrens. Door de veranderlijkheid van het sociaal minimum is de erop gebaseerde armoedegrens minder geschikt voor het interpreteren van ontwikkelingen in de kans op armoede dan de lage-inkomensgrens, die een vast koopkrachtbedrag vertegenwoordigt.

3.1.1 Minderjarige kinderen met risico op (langdurige) armoede naar voornaamste inkomensbron van het huishouden, 2013*

Van de kinderen die in 2013 een risico op armoede hadden, leefden 117 duizend al vier jaar of langer in deze situatie. Dat komt neer op 4 procent van alle minderjarige kinderen. Onder bijstandskinderen is dat aandeel bijna 50 procent. Maar ook kinderen uit gezinnen met andere uitkeringen, zoals een werkloosheids- of arbeidsongeschiktheidsuitkering, hadden naar verhouding vaak langdurig met een laag inkomen te maken.

423 000 kinderen
wonen in een gezin met een laag inkomen

Kinderen uit eenoudergezinnen vaker risico op armoede

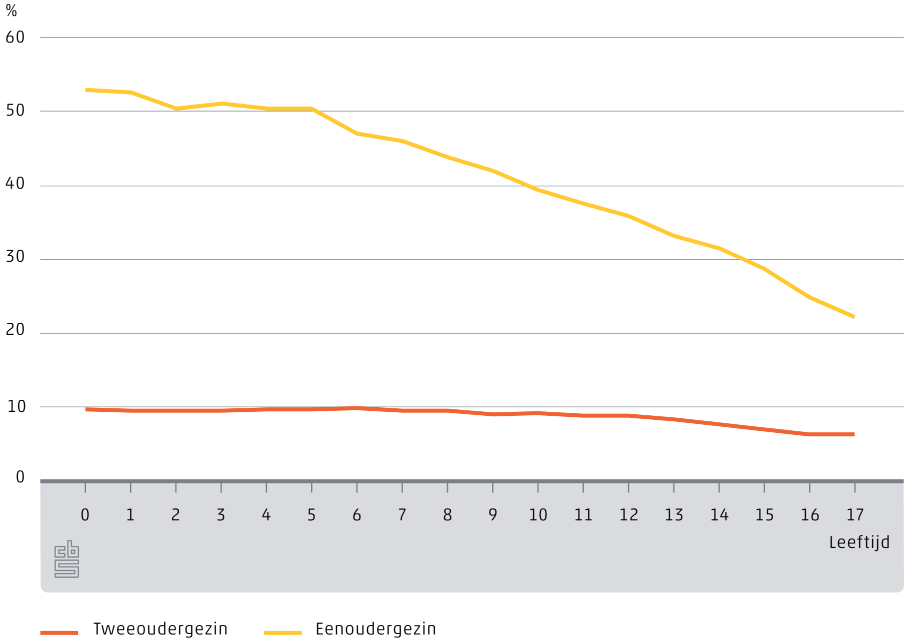
In 2013 leefde ruim 35 procent van de minderjarige kinderen met een alleenstaande ouder in een gezin met een laag inkomen. In zo'n gezin is maar één kostwinner. Daarnaast moeten eenoudergezinnen ook betrekkelijk vaak van een bijstandsuitkering rondkomen[1]. Wel is het risico op armoede kleiner naarmate het kind ouder is. De mogelijkheden om te werken zijn dan voor alleenstaande ouders ruimer.

Eenoudergezinnen ook vaker langdurig laag inkomen

Kinderen uit eenoudergezinnen hebben ook een grotere kans om langdurig in armoede op te groeien dan andere kinderen. Bijna 12 procent van de kinderen uit eenoudergezinnen had in 2013 al minimaal vier jaar met een laag inkomen te maken, tegen nog geen 3 procent van de kinderen die samen met beide ouders leefden.

[1] Wel wordt het inkomen van alleenstaande ouders iets onderschat omdat in het onderliggende onderzoek, het Inkomenspanelonderzoek (IPO), de ontvangen kinderalimentatie ontbreekt.

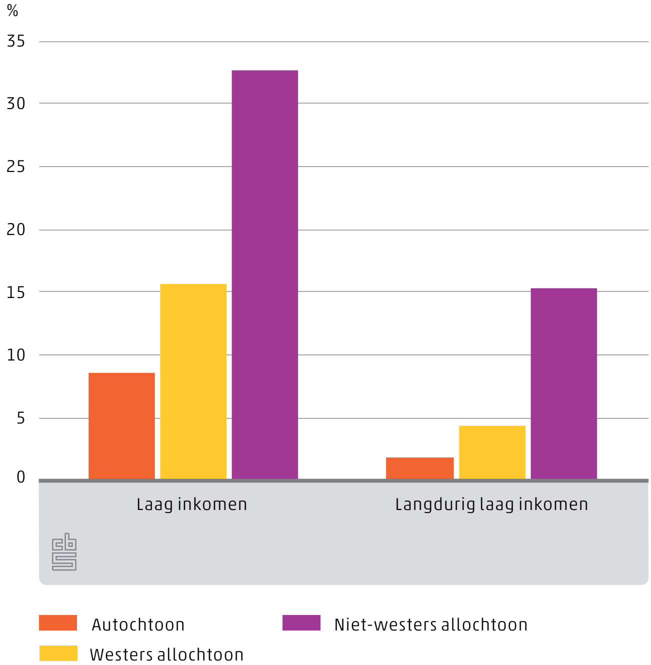
3.1.2 Minderjarige kinderen met risico op armoede naar huishoudenssamenstelling en leeftijd, 2013*

Hoog armoederisico niet-westerse kinderen

Een derde van de niet-westerse minderjarige kinderen woonde in 2013 in een gezin met een laag inkomen. Dat aandeel is viermaal zo hoog als onder autochtone kinderen. In deze niet-westerse gezinnen heeft het lage inkomen bovendien veel vaker een langdurig karakter. Dat het armoederisico hoger is komt onder meer doordat niet-westersen betrekkelijk vaak geen werk hebben en dan (langdurig) moeten rondkomen van een uitkering.
Kinderen uit westers-allochtone gezinnen leven tweemaal zo vaak met een risico op armoede als autochtone kinderen. Mede door de toegenomen immigratie uit nieuwe EU-lidstaten is dit verschil de laatste jaren gegroeid (SCP/CBS, 2014).

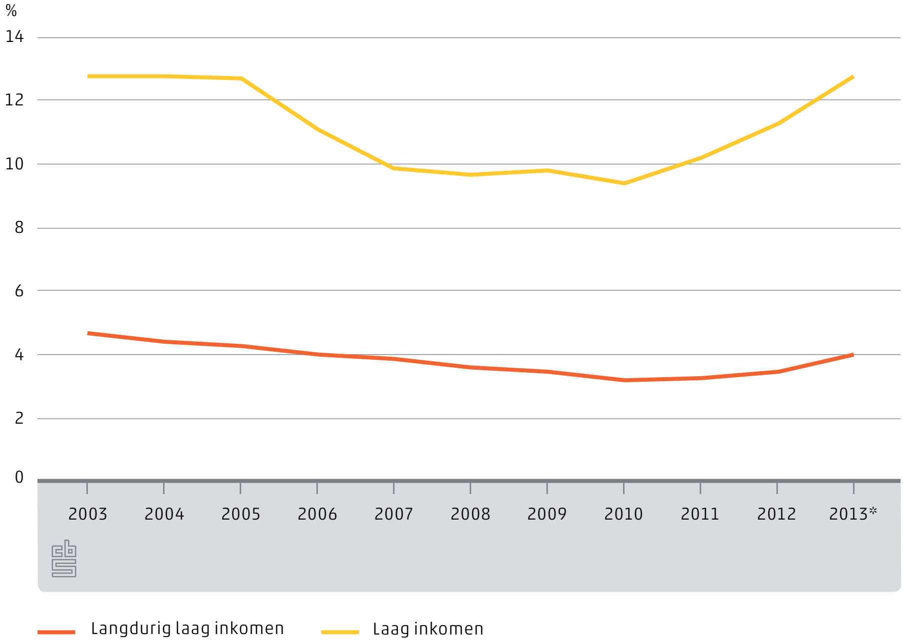
3.1.3 Minderjarige kinderen met een risico op (langdurige) armoede naar herkomst, 2013*

Steeds meer kinderen met risico op armoede

Het aantal kinderen in een huishouden met een laag inkomen was in 2013 bijna 50 duizend hoger dan in 2012. Daarmee is het armoederisico onder kinderen met bijna 13 procent weer terug op het niveau van 2003. De florerende economie had er in 2006 en 2007 nog voor gezorgd dat minder kinderen in armoede opgroeiden. Het aandeel kinderen in gezinnen met een laag inkomen was 10 procent in 2010. Maar de aanhoudende economische crisis had tot gevolg dat kinderen vanaf 2011 steeds vaker in armoede leefden. Ook langdurige armoede onder kinderen kwam in 2013 meer voor dan in 2010, maar nog altijd minder dan in 2003.

3.1.4 Minderjarige kinderen in een huishouden met (langdurig) een laag inkomen

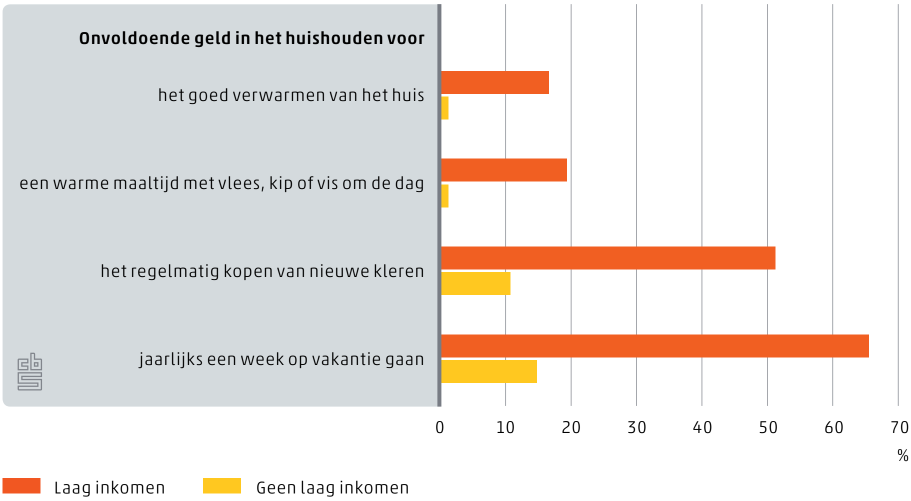

3.2 Financiële beperkingen

Vaak geen vakantie of nieuwe kleren voor kinderen met armoederisico

Gezinnen met een laag inkomen hebben dikwijls te maken met financiële beperkingen. Zo zegt 65 procent van alle laag-inkomensgezinnen met minderjarige kinderen niet jaarlijks een week op vakantie te kunnen. Van de gezinnen zonder armoederisico is dat 15 procent. Ook geven gezinnen met een laag inkomen veel vaker aan dat er onvoldoende geld is om regelmatig nieuwe kleren te kopen.
Het om de dag een warme maaltijd met vlees, kip of vis moeten overslaan komt zelden voor bij kinderen uit gezinnen zonder armoederisico (ruim 1 procent).
In een laag-inkomensgezin is dit met 19 procent veel vaker aan de orde.
Ook geven zij frequenter aan dat er onvoldoende geld is om het huis deugdelijk te verwarmen.

3.2.1 Financiële beperkingen in huishoudens van minderjarige kinderen, 2014*

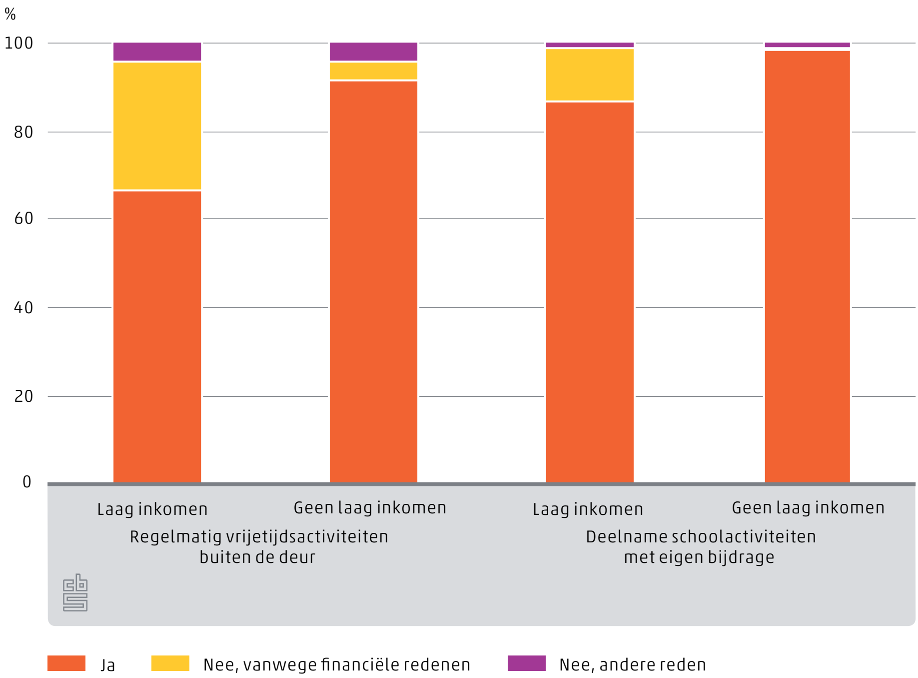

Armoederisico beperkt deelname aan activiteiten buiten de deur

Kinderen uit een laag-inkomensgezin gaan minder vaak uit of doen minder activiteiten buiten de deur die geld kosten, zoals sport, muziekles of een dagje naar de speeltuin, dan kinderen uit een gezin zonder risico op armoede. Ouders met een risico op armoede geven bovendien vaker aan dat hun kinderen om financiële redenen hier niet aan mee kunnen doen.

Kinderen uit een laag-inkomensgezin nodigen ook minder vaak vrienden uit, bijvoorbeeld voor een verjaardag, om te spelen of te blijven eten dan andere kinderen (87 versus 92 procent). Deelnemen aan schoolactiviteiten waarvoor een eigen bijdrage nodig is – zoals een schoolreis – doen vrijwel alle kinderen uit een gezin met een hoger inkomen. Van kinderen uit een laag-inkomensgezin doet 87 procent dat. Ook zijn in een laag-inkomensgezin, in tegenstelling tot andere gezinnen, niet altijd kinderboeken aanwezig.

3.2.2 Sociale activiteiten van minderjarige kinderen[1], 2014*

[1] Alleen kinderen jonger dan 16 jaar zijn hier meegenomen; van 16- en 17-jarigen worden deze sociale activiteiten niet vastgesteld.

Meer informatie

- Cijfers over minderjarige kinderen met een risico op armoede zijn te vinden op StatLine.
- Cijfers over jongeren uit gezinnen met een inkomen tot maximaal 120 procent van het sociaal minimum zijn te vinden op Jeugdmonitor StatLine.
- Meer gegevens over armoede bij minderjarige kinderen in de sociaalmaatschappelijke context (o.a. leefstijl, criminaliteit: slachtoffer- en daderschap) zijn te vinden in het binnenkort te verschijnen Armoedesignalement 2015.

In dit hoofdstuk wordt verwezen naar de volgende publicatie

SCP/CBS (2014). Armoedesignalement 2014. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.

4.

School

15-jarigen in het onderwijs

In Nederland beginnen leerlingen hun schoolloopbaan in het basisonderwijs. In het schooljaar 2014/'15 zaten bijna 1,5 miljoen leerlingen in het reguliere basisonderwijs. Bijna 37 duizend leerlingen volgden speciaal basisonderwijs. In het speciaal basisonderwijs zitten leerlingen die meer ondersteuning en begeleiding nodig hebben dan in het reguliere basisonderwijs geboden wordt. Daarnaast volgden 31 duizend leerlingen basisonderwijs op een speciale school. Deze leerlingen kunnen zeer moeilijk leren, of hebben een handicap, stoornis of ziekte, waardoor zij geen regulier basisonderwijs kunnen volgen.

Na het basisonderwijs gaan leerlingen naar het voortgezet onderwijs of het voortgezet speciaal onderwijs. Ruim 985 duizend jongeren zaten in het schooljaar 2014/'15 in het voortgezet onderwijs. Het voortgezet onderwijs bestaat uit de algemene leerjaren, vwo, havo, vmbo en praktijkonderwijs. Bijna 40 duizend jongeren zaten in het voortgezet speciaal onderwijs. Na het voortgezet onderwijs kiezen veel jongeren voor een vervolgopleiding. In het schooljaar 2014/'15 volgden 437 duizend jongeren tot 25 jaar een opleiding in het middelbaar beroepsonderwijs. In hetzelfde schooljaar volgden 343 duizend jongeren tot 25 jaar een opleiding in het hoger beroepsonderwijs (hbo) en 199 duizend jongeren een opleiding in het wetenschappelijk onderwijs (wo).

In dit hoofdstuk wordt specifiek ingezoomd op het schoolleven van 15-jarige jongeren. Op deze leeftijd zijn jongeren nog leerplichtig en zitten daarom vrijwel allemaal nog op school. Daarnaast zitten de meeste leerlingen niet meer in een algemeen leerjaar, maar volgen al onderwijs op een bepaald onderwijsniveau.

47% van de 15-jarigen
gaat naar het vmbo

4.1 15-jarigen in het vmbo

In het schooljaar 2014/’15 volgde bijna de helft van alle 15-jarigen een opleiding in het vmbo. Het vmbo bestaat uit vier leerwegen: de theoretische leerweg (vmbo-t), de gemengde leerweg (vmbo-g), de kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-k) en de basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b). De theoretische en de gemengde leerweg hebben een vergelijkbaar niveau en worden in de statistiek vaak gecombineerd (vmbo-g/t).

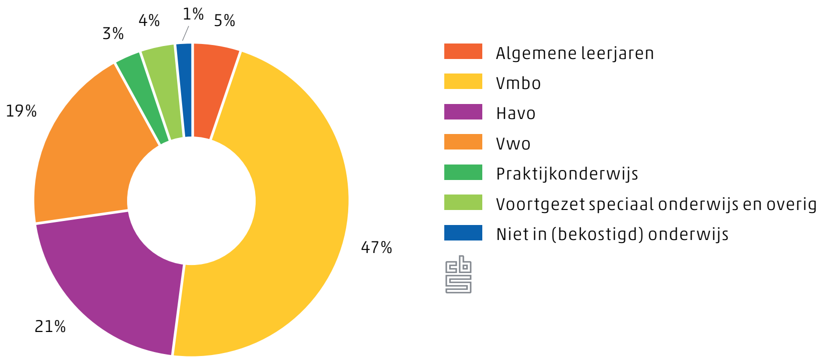

Van de verschillende leerwegen is het vmbo-g/t het meest populair, gevolgd door vmbo-k en vmbo-b. Een eveneens grote groep 15-jarigen volgde een havo of vwo opleiding, 40 procent, waarvan ongeveer evenveel leerlingen havo volgden als vwo. In de afgelopen tien jaar is het aandeel 15-jarige vmbo’ers iets afgenomen ten gunste van het aandeel havisten en vwo’ers. Zo ging het in het schooljaar 2005/’06 om respectievelijk 49 en 36 procent. Het aandeel havisten is in de afgelopen 10 jaren nog iets meer toegenomen dan het aandeel vwo’ers. Ook binnen het vmbo is de situatie ten opzichte van tien jaar geleden veranderd.

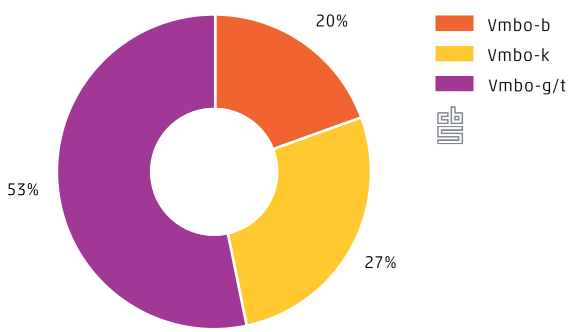
In vergelijking met het schooljaar 2005/’06 is het aandeel 15-jarigen dat vmbo-b volgt gedaald en is het aandeel vmbo-g/t toegenomen.

Naast deze grote groepen 15-jarige vmbo’ers, havisten en vwo’ers zat 5 procent van de 15-jarigen in de algemene leerjaren van het voortgezet onderwijs. Een kleine 6 duizend leerlingen, 3 procent, volgden een opleiding in het praktijkonderwijs en ruim 7 duizend 15-jarigen, ook 3 procent, zaten in het voortgezet speciaal onderwijs (vso). De overige 15-jarigen volgden een andere vorm van onderwijs, voornamelijk in het mbo, of volgden geen (door de overheid bekostigd) onderwijs.

4.1.1 Aandeel 15-jarigen naar onderwijssoort, 2014/’15*

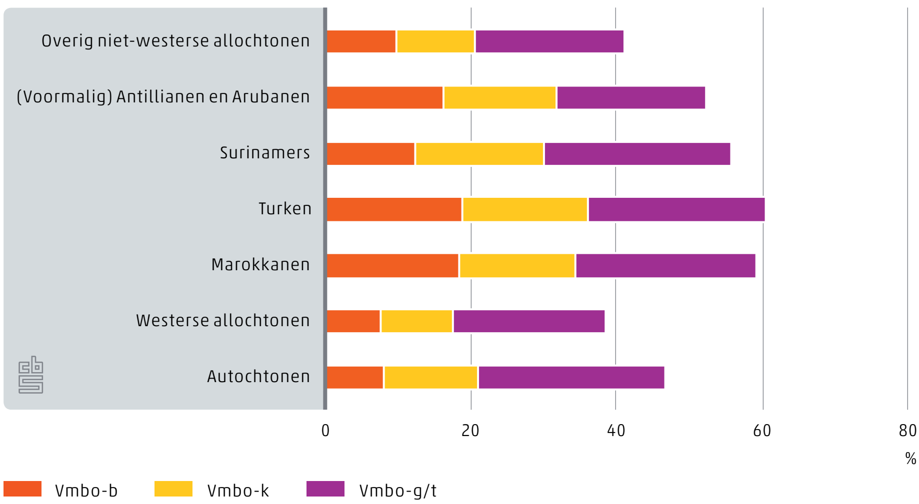
4.1.2 Aandeel 15-jarige vmbo-leerlingen naar leerweg, 2014/’15*

Vooral jongens en niet-westerse allochtonen in beroepsgerichte leerwegen

Het aandeel vmbo'ers was onder 15-jarige jongens en 15-jarige meisjes met respectievelijk 47 en 46 procent ongeveer even groot. Wel volgden jongens vaker de beroepsgerichte leerwegen (vmbo-b en vmbo-k) en zaten meisjes iets vaker op het vmbo-g/t. Jongeren van 15 jaar met een niet-westerse achtergrond gingen vaker naar het vmbo dan autochtone 15-jarigen. Westerse allochtonen gingen van alle groepen relatief het minst vaak naar het vmbo. In het vmbo-b waren de verschillen tussen niet-westerse allochtonen en autochtonen het grootst, waarbij vooral jongeren van Marokkaanse en Turkse afkomst relatief vaak vmbo-b volgden.

4.1.3 Aandeel 15-jarige vmbo-leerlingen naar onderwijssoort en herkomst, 2014/'15*

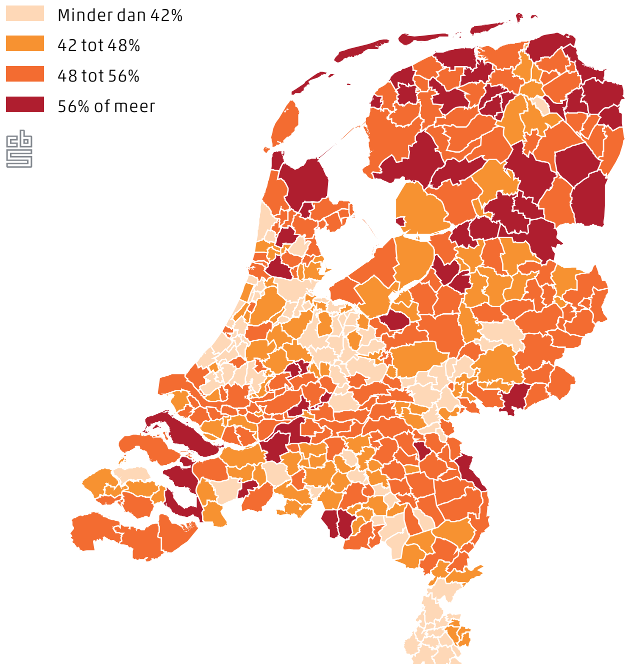

Grootste aandeel 15-jarige vmbo-leerlingen in het noorden

Het aandeel 15-jarigen in het vmbo verschilt sterk per regio. In het schooljaar 2014/'15 bedroeg dit aandeel 70 procent in de Groningse gemeente Marum en 66 procent in het Groningse Grootegast en in de Friese gemeenten Kollumerland en Nieuwkruisland. In de Zuid-Hollandse gemeenten Oegstgeest en Wassenaar ging daarentegen nog geen 20 procent van de 15-jarigen naar het vmbo. Ook in de provincie Utrecht en in Midden- en Zuid-Limburg was dit aandeel relatief laag.

Van de vier grootste gemeenten lag alleen in Rotterdam het aandeel 15-jarige vmbo-leerlingen boven het landelijk gemiddelde van 47 procent. Bijna 52 procent van alle Rotterdamse 15-jarigen volgde in het schooljaar 2014/'15 een opleiding in het vmbo. In Amsterdam, Den Haag en Utrecht lag dit aandeel tussen 41 en 42 procent.

4.1.4 Aandeel 15-jarigen op het vmbo naar woongemeente, 2014/'15*

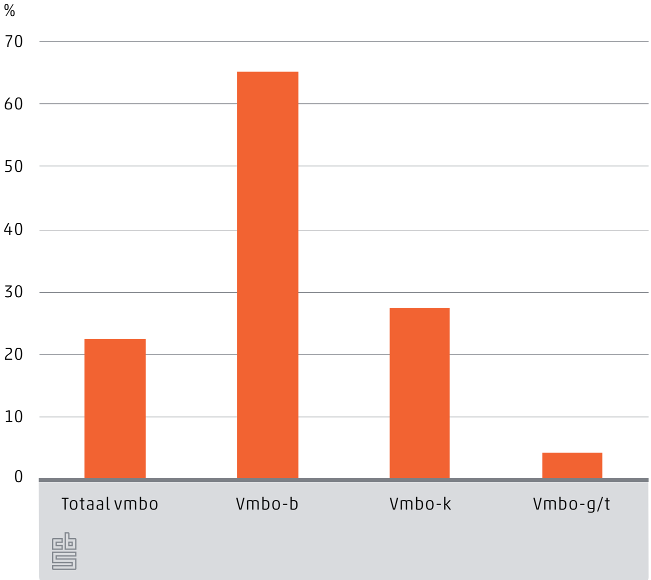

4.2 15-jarigen met extra ondersteuning

In het schooljaar 2014/'15 volgden bijna 22 duizend leerlingen vmbo met een indicatie voor leerweg ondersteunend onderwijs (lwoo). Dat is 23 procent van alle leerlingen in het vmbo en 10 procent van alle 15-jarigen. Het lwoo is gericht op leerlingen die extra ondersteuning en begeleiding nodig hebben omdat ze een leerachterstand of gedrags- of motivatieproblemen hebben. Leerlingen

met een lwoo-indicatie volgen het reguliere vmbo-onderwijs en krijgen extra ondersteuning in de vorm van bijlessen, huiswerkbegeleiding of andere ondersteuning. Vaak zitten ze in aparte, kleinere klassen, waardoor ze meer aandacht krijgen.
Binnen de basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b) was het aandeel leerlingen dat een indicatie voor lwoo had het grootst (65 procent van de 15-jarige leerlingen). Van de 15-jarigen in het vmbo-k was dit ruim een kwart. Binnen de gemengde en theoretische leerwegen (vmbo-g/t) had maar 4 procent van de 15-jarigen een lwoo-indicatie.

4.2.1 Aandeel 15-jarigen met een lwoo-indicatie naar leerweg, 2014/'15*

Jongens krijgen vaker extra ondersteuning

Leerlingen in het voortgezet onderwijs kunnen op meerdere manieren extra ondersteuning krijgen. Dat kan dus met een indicatie voor lwoo binnen het vmbo, daarnaast zijn ook het voortgezet speciaal onderwijs en het praktijkonderwijs gericht op leerlingen die extra begeleiding nodig hebben.
In het schooljaar 2014/'15 kreeg 17 procent van alle 15-jarigen extra begeleiding op school. Het gaat dan om vmbo'ers met een lwoo-indicatie en leerlingen in het voortgezet speciaal onderwijs en het praktijkonderwijs. Dit aandeel is ongeveer gelijk gebleven sinds het schooljaar 2010/'11. Jongens hebben vaker extra

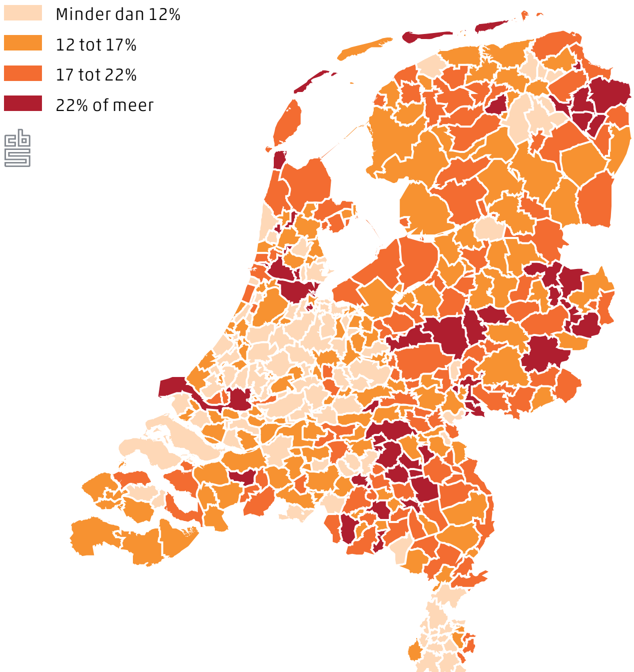
ondersteuning nodig dan meisjes, te weten 19 procent en 15 procent. Ditzelfde geldt voor de 15-jarige jongeren van Antilliaanse en Arubaanse, Marokkaanse of Turkse afkomst vergeleken met autochtone en westers allochtone 15-jarigen. Onder deze niet-westers allochtone jongeren was het aandeel 15-jarigen dat extra ondersteuning ontving twee keer zo groot als onder autochtone en westers allochtone jongeren.

Per 1 augustus 2014 geldt de Wet passend onderwijs. Volgens deze wet heeft elk kind recht op een goede onderwijsplek, bij voorkeur in het reguliere onderwijs en anders in het speciaal onderwijs. Met de invoering van passend onderwijs hebben scholen zorgplicht. Zij zijn daarmee verplicht om een kind een passende onderwijsplek te bieden. De organisatie van passend onderwijs is geregeld via regionale samenwerkingsverbanden. Om ervoor te zorgen dat scholen extra ondersteuning aan leerlingen kunnen bieden en zo kunnen zorgen voor een passende plek, ontvangen deze samenwerkingsverbanden geld.
Vanaf 1 januari 2016 vallen het leerweg ondersteunend onderwijs en het praktijkonderwijs ook onder de verantwoordelijkheid van de regionale samenwerkingsverbanden. Vanaf dat moment zijn de regionale samenwerkingsverbanden verantwoordelijk voor bijna alle vormen van extra ondersteuning in de klas.

Veel 15-jarigen met extra ondersteuning in Oss en Veendam

Het aandeel leerlingen dat extra ondersteuning nodig heeft verschilt per gemeente. In Oss en Veendam was dit aandeel met 33 procent relatief hoog. In Haren daarentegen volgde maar 3 procent van de 15-jarigen vmbo met lwoo, voortgezet speciaal onderwijs of praktijkonderwijs.
In de vier grootste gemeenten was het aandeel 15-jarigen met extra ondersteuning iets hoger dan gemiddeld, bijna 20 procent. Wel is dit aandeel in Amsterdam en Rotterdam een stuk hoger dan in Den Haag en Utrecht. Dit hangt samen met het hoge aandeel niet-westerse allochtonen in deze gemeenten.
Het aandeel 15-jarigen met extra ondersteuning onder niet-westerse allochtonen is twee keer zo groot als onder autochtone en westers allochtone 15-jarigen.
Overigens verschilt per regio de vorm van de ondersteuning. In Veendam volgden bijvoorbeeld naar verhouding meer 15-jarigen praktijkonderwijs dan in Oss, terwijl in Oss meer leerlingen leerweg ondersteunend onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs volgden.

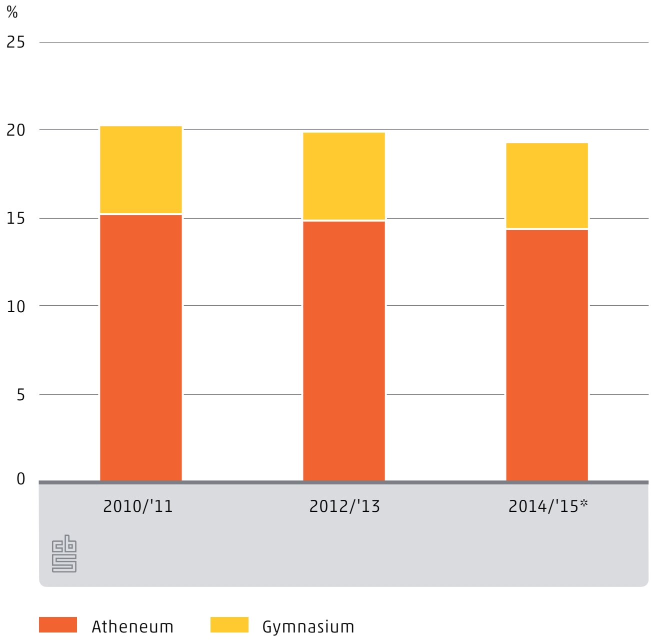
4.2.2 Aandeel 15-jarigen in voortgezet speciaal onderwijs, praktijkonderwijs of met lwoo-indicatie naar woongemeente, 2014/15*

4.3 15-jarigen in het vwo

Bijna een op de vijf 15-jarigen zat in het schooljaar 2014/'15 op het vwo. Daarvan volgden ruim drie op de vier 15-jarige vwo-leerlingen het atheneum, bijna een kwart deed gymnasium. Ten opzichte van het schooljaar 2010/'11 is het aandeel vwo'ers licht gedaald. Het aandeel havisten is sinds dit schooljaar juist licht gestegen.
Vergeleken met jongens volgde een groter aandeel van de meisjes vwo in het schooljaar 2014/'15. Van de meisjes volgde ruim 21 procent vwo, van de jongens een kleine 18 procent. In het schooljaar 2005/'06 was dat nog 14 procent en 12 procent. Niet-westerse allochtone 15-jarigen volgden minder vaak het vwo dan autochtone en westerse allochtonen. Jongeren van Turkse en Marokkaanse afkomst volgden het minst vaak vwo.

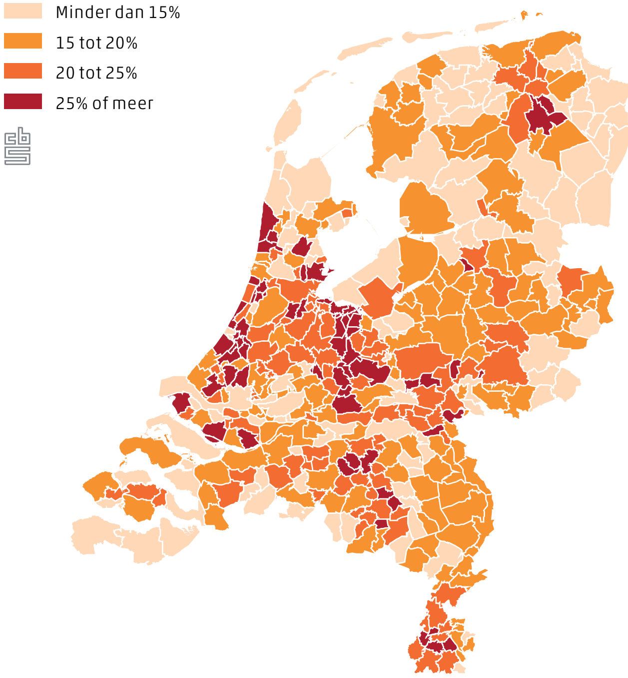
4.3.1 Aandeel 15-jarige vwo-leerlingen naar onderwijssoort

Veel vwo-leerlingen in de Randstad

In gemeenten in de Randstad volgden relatief veel 15-jarigen het vwo. Dit aandeel was vooral hoog in gemeenten waar veel mensen met een hoog inkomen wonen. In de gemeente Bloemendaal volgde 50 procent van de 15-jarigen vwo, in Heemstede 48 procent en in Oegstgeest 47 procent. Het aandeel 15-jarigen dat vmbo volgde en het aandeel 15-jarigen dat extra ondersteuning krijgt, lag er juist onder het landelijk gemiddelde.
In Amsterdam en Utrecht lag het aandeel 15-jarigen dat vwo volgde boven het landelijk gemiddelde. In Den Haag lag dit aandeel juist onder het gemiddelde en in Rotterdam zelfs ruim hieronder.

4.3.2 Aandeel 15-jarigen op het vwo naar woongemeente, 2014/'15*

Meer informatie

- Cijfers over onderwijsdeelname naar schooltype zijn te vinden op Jeugd-monitor StatLine.
- Cijfers over 15-jarigen in het onderwijs zijn te vinden op StatLine.
- Zie voor meer informatie over Passend Onderwijs en de inpassing van lwoo en praktijkonderwijs.

5.

Werk

Jongeren op de arbeidsmarkt

In 2014 daalt het aandeel jongeren van 15 tot 27 jaar met werk opnieuw. Tegelijkertijd neemt de werkloosheid af, doordat minder jongeren zich aanbieden op de arbeidsmarkt. Na een jarenlange stijging daalt ook het aandeel jongeren met een uitkering in 2014. Jongeren hebben wel vaker een arbeidsongeschiktheidsuitkering.

5.1 Jongeren met een baan

Minder werkende jongeren

In 2014 is het aandeel jongeren (15 tot 27 jaar) met werk opnieuw gedaald. Dit gaat niet zoals in voorafgaande jaren gepaard met een stijging van de werkloosheid. Het percentage werklozen onder jongeren daalt licht. Dit wijkt af van de overall ontwikkeling volgens welke de werkloosheid licht steeg. Meer jongeren zijn inactief: zij zoeken niet naar werk of zijn niet in de gelegenheid om direct aan de slag te gaan[1)].

Het aandeel jongeren met werk beweegt in grote lijnen mee met de conjunctuur. Met de economische crisis in 2009 daalt de arbeidsdeelname van jongeren, met een onderbreking in 2011 waarin sprake was van een stijging. De werkloosheid loopt sinds het begin van de crisis, met een onderbreking in 2011, steeds verder op, maar daalt weer in 2014. De halfjaarlijkse uitkomsten voor 2015 laten een positievere ontwikkeling voor jongeren te zien. Zowel in het eerste als het tweede kwartaal stijgt het aandeel jongeren met werk ten opzichte van hetzelfde kwartaal een jaar eerder. De werkloosheid daalt, net als het aandeel inactieve jongeren.

1) Sinds 2015 hanteert CBS de definitie van de beroepsbevolking van de International Labour Organization als standaard bij de indeling van personen naar arbeidspositie. Volgens de ILO-definitie behoort iedereen die werkt tot de werkzame beroepsbevolking, ongeacht het aantal uren werk. Iedereen die geen werk heeft maar wel beschikbaar en op zoek is, behoort tot de werkloze beroepsbevolking. Alle overige mensen worden niet tot de beroepsbevolking gerekend. Door deze wijziging is het aantal werkende jongeren in dit Jaarrapport groter dan in voorafgaande edities. Hierdoor worden meer jongeren tot de beroepsbevolking gerekend, waardoor het werkloosheidspercentage van jongeren juist lager uitvalt.

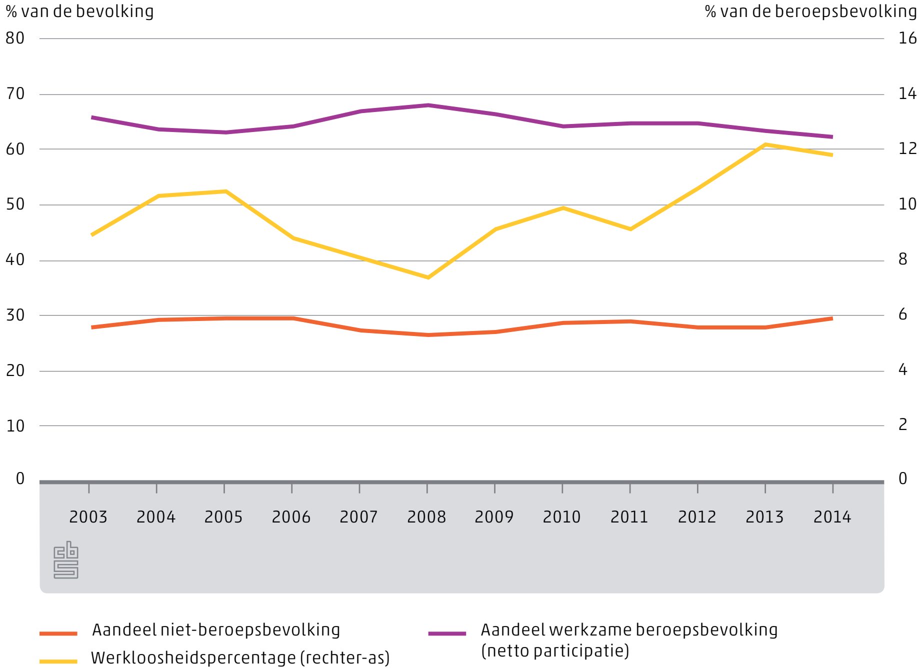

Drie op de vier schoolverlaters aan het werk

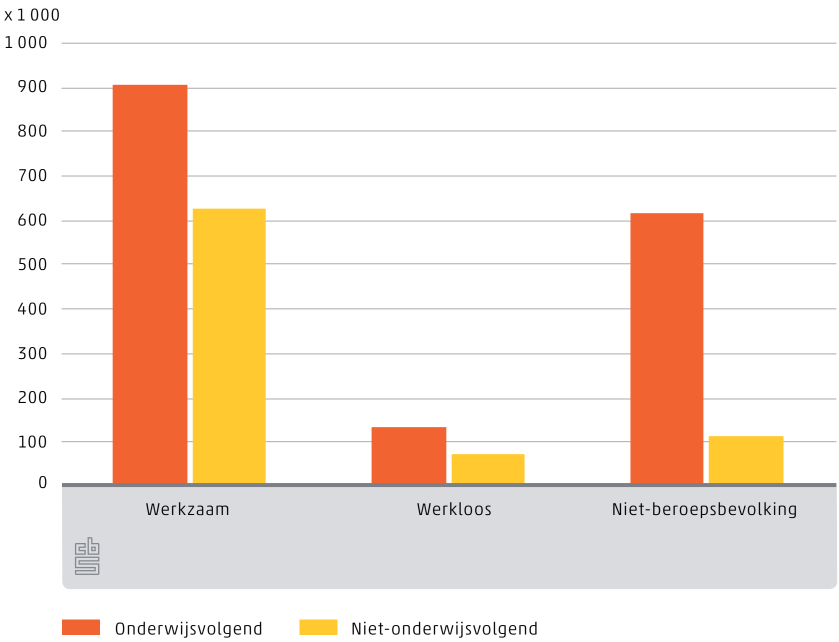
In 2014 volgde twee derde van de jongeren een opleiding, een derde heeft inmiddels het onderwijs verlaten. Onder de schoolverlaters is de arbeidsdeelname aanmerkelijk hoger dan onder scholieren en studenten. In 2014 werkt van hen ruim drie kwart, van de scholieren en studenten ruim de helft. In 2008 was de arbeidsdeelname van beide groepen jongeren op zijn hoogst sinds 2003, de daling daarna tot 2014 was van gelijke omvang (in procentpunten).

De werkloosheid onder schoolverlaters is lager dan onder scholieren en studenten. In 2014 is het werkloosheidspercentage respectievelijk 10,1 en 12,9. Het verloop is voor beide groepen in lijn met de conjunctuur. De stijging van de werkloosheid van beide groepen jongeren ten opzichte van 2008 is van gelijke orde van grootte (4 procentpunt hoger in 2014). De daling van de werkloosheid in 2014 voltrekt zich echter vrijwel in zijn geheel bij de schoolverlaters. Hun werkloosheid daalt van 10,9 procent in 2013 naar 10,1 procent in 2014. Het werkloosheidspercentage van scholieren en studenten blijft nagenoeg constant bij een sterkere daling van de arbeidsdeelname.

5.1.1 Jongeren naar arbeidspositie

5.1.2 Jongeren naar arbeidspositie, 2014

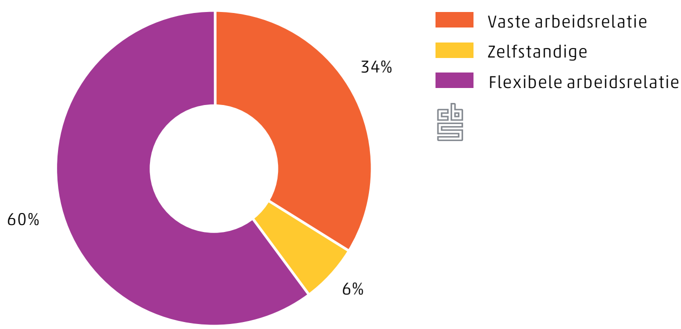
Jongeren met flexibele baan vaak oproepkracht

In 2014 heeft het merendeel van de werkende jongeren een flexibele arbeidsrelatie. Ten opzichte van het landelijk gemiddelde is het percentage flexwerkers onder jongeren hoog. In Nederland heeft 22 procent een flexibele arbeidsrelatie, 62 procent een vaste arbeidsrelatie en 16 procent is zelfstandige. Onder de jongere werknemers met een flexibel arbeidscontract zijn oproepkrachten de grootste groep. Van de kleine groep jonge zelfstandigen heeft ruim 80 procent geen personeel in dienst.

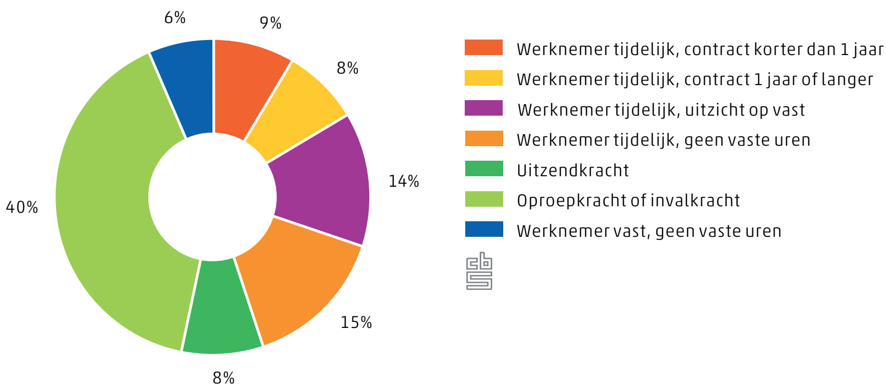
62% van de jongeren heeft werk of een bijbaan

5.1.3 Jongeren met werk naar positie in de werkkring, 2014

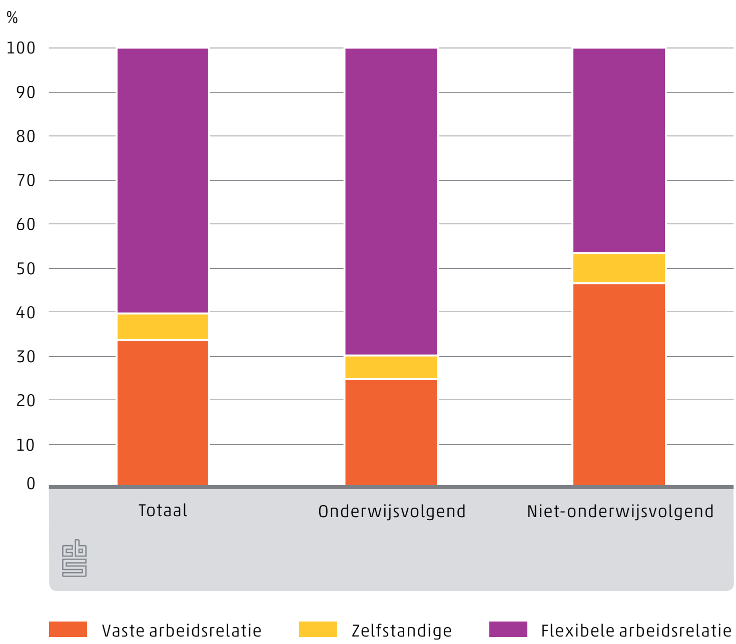

5.1.4 Jongeren met flexibele arbeidsrelatie naar soort contract, 2014

Conform de trend bij de hele bevolking neemt het aandeel jongere werknemers met een flexibele arbeidsrelatie in 2014 weer toe. Sinds 2003 is dit aandeel voortdurend gestegen. Het aandeel jonge zelfstandigen nam licht toe. Werkende scholieren en studenten hebben vaker flexibele banen dan jongeren die geen onderwijs (meer) volgden (70 procent en 46 procent). Met een flexibele baan hebben zij ook vaker een baan als oproepkracht (48 procent en 24 procent).

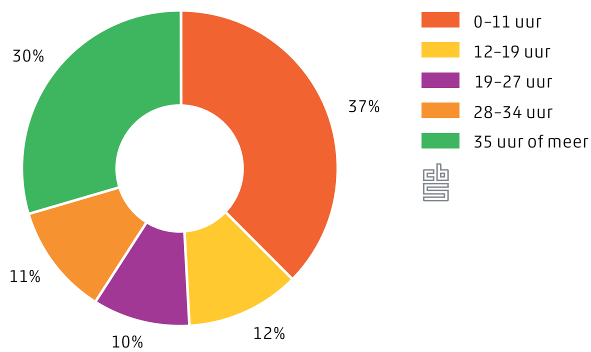
5.1.5 Jongeren naar positie in de werkkring, 2014

Werkende jongeren vaak in een kleine baan

Jongeren werken in vergelijking met alle werkenden in Nederland niet alleen minder vaak, als zij werken is dat aanmerkelijk vaker in een kleine baan van minder dan 12 uur per week. Van de jongeren werken ruim zes op de tien, van alle werkenden in Nederland gemiddeld zeven op de tien. Van de werkende jongeren werkt 38 procent in een kleine baan, van alle werkenden in Nederland 11 procent. Kleine banen tellen naar verhouding veel flexibele arbeidskrachten. Van de jongeren met een kleine baan heeft drie kwart een flexibele arbeidsrelatie, van de jongeren met een baan van 12 uur of meer per week heeft de helft een flexibele baan. Sinds 2003 is het aandeel jongeren met een kleine baan gestegen, sinds 2008 zelfs behoorlijk, van 31 procent naar 38 procent in 2014.

5.1.6 Werkende jongeren naar wekelijkse arbeidsduur, 2014

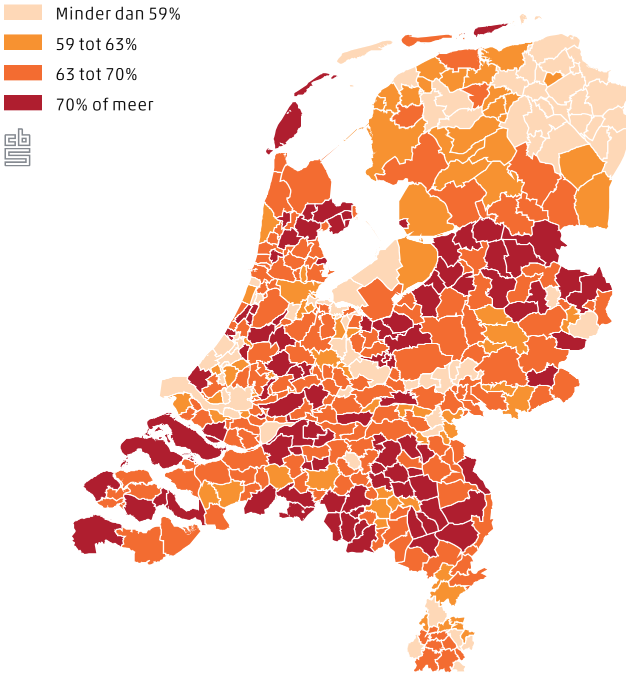
Werkende scholieren en studenten werken aanmerkelijk vaker in een kleine baan dan werkende jongeren die het onderwijs hebben verlaten. Zij hebben vaak baantjes waarvoor geen specifieke opleidingskwalificaties vereist zijn. Voorbeelden zijn winkelbediende, kelner, vakkenvuller, kassamedewerker of schoonmaker.

Lage arbeidsdeelname jongeren in drie grootste steden

In Amsterdam, Den Haag en Rotterdam is het aandeel jongeren dat werkt naar verhouding laag (59, 52 en 53 procent). Utrecht, de vierde grote stad van Nederland, neemt met 61 procent een plaats in net onder het landelijk gemiddelde. De provincie Groningen telt relatief veel gemeenten met een laag

aandeel jongeren dat werkt. Hoge percentages werkende jongeren komen in Groningen maar ook in de twee andere noordelijke provincies niet voor. Dit is wel het geval in de provincies Noord-Brabant, Overijssel en Zeeland met relatief veel gemeenten met een arbeidsdeelname van 70 procent en meer.

5.1.7 Aandeel werkende jongeren (15 tot 27 jaar) per gemeente, 2013

5.2 Jongeren met een uitkering

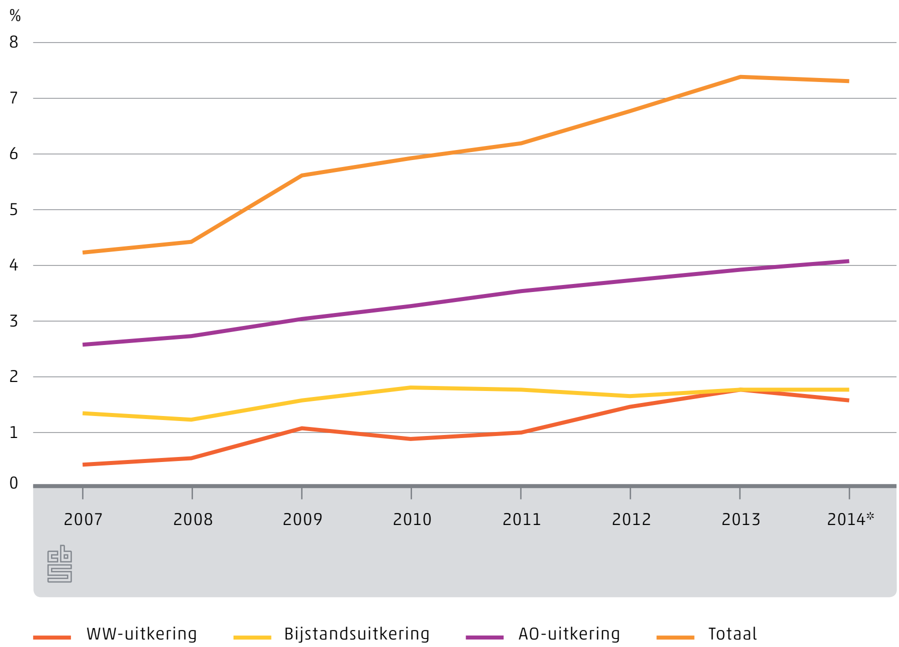
Ruim zeven procent jongeren heeft een uitkering

Het aantal jongeren van 15 tot 27 jaar met een werkloosheids-, bijstands- of arbeidsongeschiktheidsuitkering is de afgelopen jaren gestegen van 92 duizend eind 2007 tot 168 duizend eind 2013[2)]. Een jaar later was dit aantal nagenoeg

[2)] Cijfers in dit artikel hebben betrekking op de stand van december van het verslagjaar.

gelijk: in december 2014 hebben 167 duizend jongeren een uitkering. Dat is ruim 7 procent van alle jongeren[3].

5.2.1 Aandeel jongeren (15 tot 27 jaar) met een uitkering

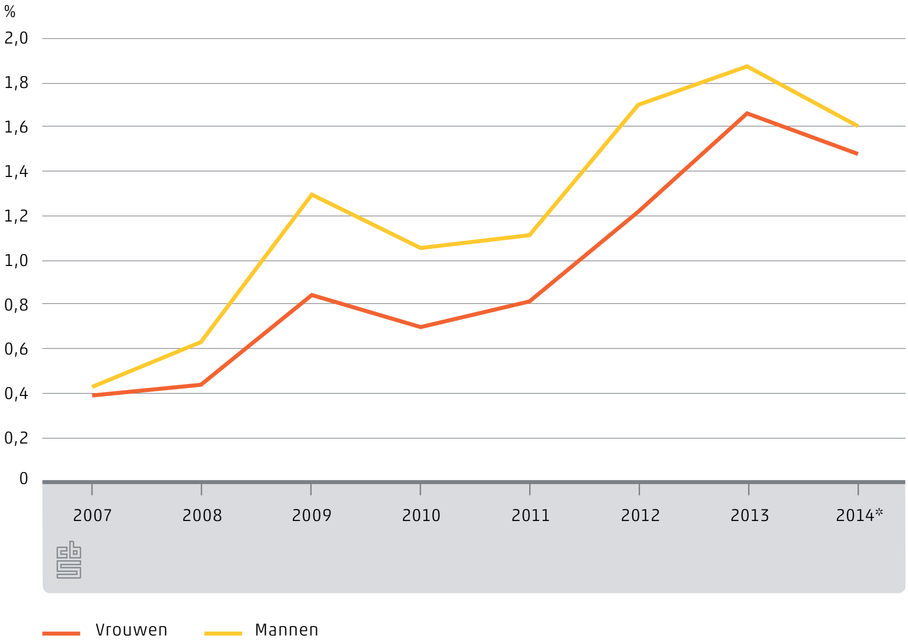
Aantal jongeren met WW-uitkering gedaald

Eind 2014 ontvangen 35 duizend jongeren, 1,5 procent van alle jongeren, een uitkering op grond van de Werkloosheidwet (WW). Dat zijn 5 duizend jongeren minder dan eind 2013. Vanaf januari 2014 daalde het aantal jongeren met een WW-uitkering, maar de laatste maanden van 2014 loopt het aantal weer op.
Uit cijfers van het UWV blijkt dat het aantal WW-uitkeringen aan jongeren sinds januari 2015 weer gestaag afneemt. Deze daling is het sterkst bij uitzendbedrijven en seizoengevoelige sectoren zoals de bouwnijverheid en de landbouw.
In 2014 is het aantal mannen van 15 tot 27 jaar met een WW-uitkering harder gedaald dan het aantal jonge vrouwen met WW. Hierdoor is het absolute verschil tussen het aantal mannen en het aantal vrouwen met WW kleiner geworden.
Ook uitgedrukt als aandeel van de bevolking in deze leeftijdscategorie is het verschil kleiner geworden. Dit komt doordat mannen vaker werken in sectoren en

[3] Naar de stand van de bevolking per 1 december 2014.

beroepen waar het aantal werkloosheidsuitkeringen het sterkst terugloopt, zoals in de bouwnijverheid en in technische en industriële beroepen.

5.2.2 Jongeren met een WW-uitkering naar geslacht

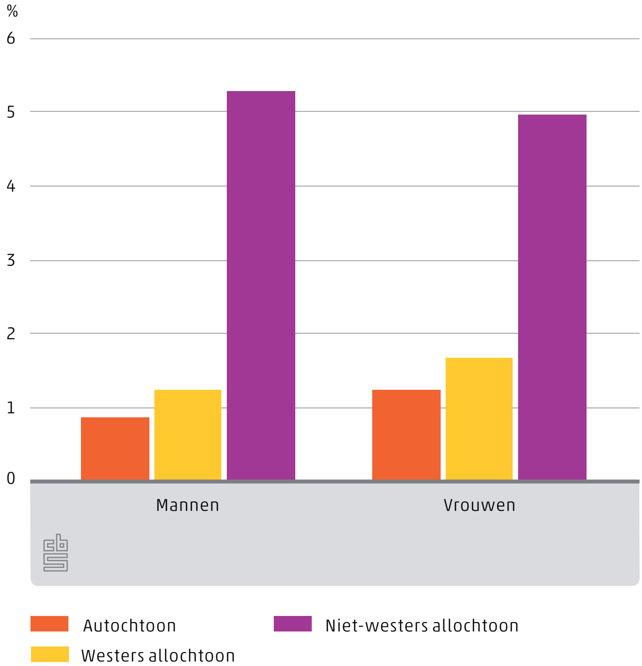

Niet meer jongeren met bijstand

In december 2014 ontvangen ruim 40 duizend jongeren een bijstandsuitkering, net zoveel als eind 2013. Het aantal bijstandsuitkeringen aan personen tot de AOW-leeftijd is gestegen van 454 duizend eind 2013 naar 478 duizend eind 2014. Jongeren profiteren in relatieve zin dus sterker van het herstel van de arbeidsmarkt. Zij komen minder dan anderen in de bijstand of vinden sneller vanuit de bijstand een baan. Dat de arbeidsmarkt aantrekt, is te zien aan de stijging van het aantal vacatures en het aantal banen en aan de daling van het aantal WW-uitkeringen. In het algemeen volgt de bijstand de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt met vertraging, mede doordat de meeste bijstandsontvangers moeilijker een baan vinden dan andere werkzoekenden.
Jonge vrouwen zitten wat vaker in de bijstand dan jonge mannen, maar dit geldt niet voor niet-westerse allochtonen. Jonge allochtonen hebben bijna vier keer zo vaak een bijstandsuitkering als jonge autochtonen. Vooral het hoge aandeel niet-westerse allochtonen met een bijstandsuitkering draagt hiertoe bij. Westerse allochtonen ontvangen ongeveer anderhalf keer zo vaak als autochtonen een

bijstandsuitkering. Allochtonen hebben vaker een grotere afstand tot de arbeidsmarkt, vooral door opleidings- en taalproblemen.

5.2.3 Jongeren met bijstand naar geslacht en herkomst, 2014*

Ruim helft jonge uitkeringsontvangers met Wajong

Eind 2014 ontvangt ruim de helft van alle jongeren met een uitkering een arbeidsongeschiktheidsuitkering, dat is 4,1 procent van de jongeren van 15 tot 27 jaar. Mannen ontvangen vaker een arbeidsongeschiktheidsuitkering (4,5 procent) dan vrouwen (3,6 procent). Van de 93 duizend jongeren met een arbeidsongeschiktheidsuitkering ontvangt vrijwel iedereen een Wajong-uitkering, ongeveer 2 duizend jongeren krijgen een andere arbeidsongeschiktheidsuitkering. Het aantal jongeren met een Wajong-uitkering is sinds eind 2007 gestaag toegenomen van 53 duizend tot bijna 91 duizend eind 2014. De ontwikkeling van het aantal Wajong-uitkeringen heeft duidelijk een ander verloop dan van het aantal WW- of bijstandsuitkeringen. Arbeidsongeschiktheid wordt immers niet beïnvloed door de conjunctuur. Mensen houden bovendien recht op Wajong tot de pensioengerechtigde leeftijd.

Wajong: dezelfde naam, verschillende wetten

De Wajong is een volksverzekering en geeft jonggehandicapten een uitkering bij arbeidsongeschiktheid. Jonggehandicapten zijn mensen die op hun 18e of na afloop van een studie wegens langdurige ziekte of handicap niet of minder dan het minimumloon kunnen verdienen en minimaal één jaar arbeidsongeschikt zijn. De Wajong (Wet arbeidsongeschiktheid voor jonggehandicapten) is per 1 januari 2010 opgevolgd door de nieuwe Wajong (Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten). Tot 2010 stond de aanvraag van een uitkering centraal, daarnaast konden jongeren ondersteuning krijgen bij het vinden van werk. Werken is met de nieuwe Wajong een belangrijkere factor geworden bij het vaststellen van de uitkering. Om in aanmerking te komen voor een Wajong-uitkering is vanaf 2010 opgenomen dat men naar verwachting niet binnen één jaar zal herstellen.
Vanaf 2015 staat de Wajong alleen nog open voor jongeren die volledig en duurzaam arbeidsongeschikt zijn, dat wil zeggen dat zij nooit in staat zullen zijn om enige arbeid te verrichten (Wajong 2015).

Per 1 januari 2015 is de Participatiewet in werking getreden. Alleen jongeren die duurzaam en volledig arbeidsongeschikt zijn, dat wil zeggen dat ze geen mogelijkheden hebben om arbeidsvermogen te ontwikkelen door medisch herstel, training of scholing, komen nog in aanmerking voor een Wajong-uitkering. Jongeren die geen recht op Wajong hebben en geen andere bron van inkomsten hebben, kunnen bij de gemeente een aanvraag indienen voor bijstand op grond van de Participatiewet.

Participatiewet

Vanaf 1 januari 2015 is de Participatiewet van kracht. Deze wet vervangt de Wet werk en bijstand (Wwb), de Wet sociale werkvoorziening (WSW) en een groot deel van de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong). Het uitgangspunt van de Participatiewet is dat iedereen zoveel mogelijk in zijn eigen onderhoud voorziet. Wie hier niet toe in staat is en ook geen beroep kan doen op een andere socialezekerheidswet komt in aanmerking voor bijstand.
In de Participatiewet is een belangrijke rol weggelegd voor gemeenten.

Meer informatie

- Cijfers over personen met een uitkering zijn te vinden op StatLine.
- Cijfers over de arbeidspositie van jongeren zijn te vinden op Jeugdmonitor StatLine.

In dit hoofdstuk wordt verwezen naar de volgende publicatie

CBS (2014). Jaarrapport 2014, Landelijke Jeugdmonitor. Centraal Bureau voor de Statistiek, Den Haag/Heerlen.

6.

Middelengebruik

Roken en gezondheid

In Nederland rookte ruim 22 procent van de jongeren van 12 tot 25 jaar in 2010/2014. Deze jonge rokers hebben vaker lichamelijke klachten en ervaren hun gezondheid als minder positief, zowel lichamelijk als psychisch. Zij gaan vaker naar de huisarts en naar de psycholoog dan jongeren die niet roken. De tandarts bezoeken zij echter minder vaak. Rokende jongeren gebruiken meer zelfzorgmedicijnen, zij leven minder gezond, bewegen minder en drinken meer alcohol.

6.1 Inleiding

Roken heeft ernstige gevolgen voor de gezondheid en vergroot de kans op vroegtijdig overlijden. Tevens wordt roken geassocieerd met een hoger risico op onder andere longkanker, COPD en op kanker van mondholte, keel, strottenhoofd en slokdarm. Op korte termijn gaat roken gepaard met problemen aan de luchtwegen, zoals astma en verminderde longfunctie. Daarnaast worden bij rokers vaker mond- en tandproblemen, een slechter verloop van virale infecties en verminderde wondgenezing gezien (Eysink, 2008; Volksgezondheidenzorg.info, 2015).
Veel rokers zijn hun gewoonte al op jeugdige leeftijd begonnen. Door de verslavende werking van nicotine in tabak is het moeilijk om met roken te stoppen. Vooral op jonge leeftijd is de kans dat iemand verslaafd raakt groter, door de hogere verslavingsgevoeligheid voor nicotine van jonge hersenen (Eysink, 2008). Daarnaast beïnvloeden omgevingsfactoren, zoals de beschikbaarheid van tabaksproducten en rookgedrag van de ouders, en individuele kenmerken, zoals genetische aanleg en houding ten opzichte van roken, de kans dat jongeren gaan roken (Willemsen, Feenstra, van Kranen & Zantinge, 2014).

Dit hoofdstuk gaat over jonge rokers van 12 tot 25 jaar en hun gezondheid.
Het onderzoek laat zien dat bepaalde gezondheidsproblemen al op jonge leeftijd bij rokers meer voorkomen dan bij niet-rokers. Tevens maken jonge rokers in vergelijking tot niet-rokers meer gebruik van bepaalde zorg en medicatie en hebben zij, naast het roken, een minder gezonde leefstijl.

Technische beschrijving

De gegevens die in het kader van dit onderzoek zijn geanalyseerd komen uit de Gezondheidsenquête van 2010 tot en met 2014 van CBS. Vanaf 2014 maakt de Leefstijlmonitor onderdeel uit van de Gezondheidsenquête. De Leefstijlmonitor is een samenwerking van CBS met het RIVM en een aantal leefstijlinstituten, waaronder het Trimbos-instituut. Er zijn gegevens uit meerdere jaren samengevoegd om te zorgen dat er voldoende respondenten zijn om uitsplitsingen naar relevante achtergrondvariabelen te kunnen maken. Met betrekking tot gezondheid en leefstijl zijn variabelen geselecteerd die in de onderzoeken over de periode 2010/2014, beschikbaar en vergelijkbaar waren. Vervolgens is alleen gerapporteerd over variabelen waarvoor het aantal respondenten voldoende hoog was.

Er is in de meeste gevallen voor gekozen om statistisch significante verschillen tussen rokende en niet-rokende jongeren niet expliciet te vermelden. Wanneer in de tekst een verschil voor een bepaald gezondheidsaspect wordt benoemd, is dit verschil significant. Dat betekent dat met 95 procent zekerheid kan worden

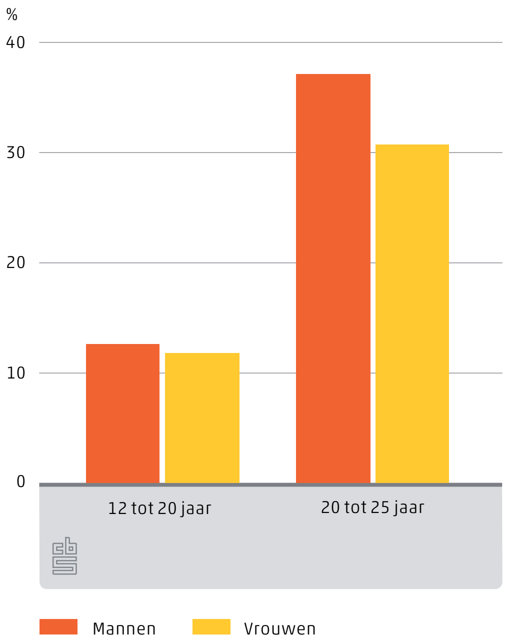
aangenomen dat rokers voor dit aspect meer of minder gezond zijn dan niet-rokers. Hierbij is rekening gehouden met mogelijke verschillen tussen rokers en niet-rokers naar geslacht, leeftijd, herkomst, en het inkomen en vermogen van het huishouden van de jongere. Er wordt dus geen verschil beschreven wanneer rokers en niet-rokers op het oog afwijkende waarden hebben, maar analyse heeft uitgewezen dat dit verschil niet statistisch significant is. Verschillen tussen rokers en niet-rokers zijn onderzocht met logistische regressies, met roken als voorspeller van een variabele op het gebied van gezondheid, medische consumptie of leefstijl. De achtergrondvariabelen zijn eveneens als voorspeller toegevoegd.

Met de gegevens die voor dit hoofdstuk zijn geanalyseerd, is het niet mogelijk om causale verbanden te onderzoeken. Dit komt doordat roken en gezondheid gelijktijdig zijn gemeten. De conclusie mag daarom niet zijn dat het rookgedrag van jonge rokers hun gezondheidsproblemen veroorzaakt. Zelfs als dit heel aannemelijk is, blijft het omgekeerde evengoed mogelijk. Neem bijvoorbeeld de bevinding dat jongeren die roken zich psychisch minder gezond voelen dan jongeren die niet roken. De neiging bestaat nu om te concluderen dat roken de oorzaak is van psychisch onwelbevinden. Dit is niet correct, want het is eveneens mogelijk dat jongeren die zich psychisch minder gezond voelen eerder tot roken geneigd zijn. De enige conclusie die getrokken mag worden is dat roken samenhangt met de wijze waarop de psychische gezondheid wordt ervaren.

6.2 Roken onder jongeren

Meer dan 22 procent van de jongeren van 12 tot 25 jaar rookt wel eens. Voor twee op de drie jongeren is roken een dagelijkse gewoonte. Eén op de tien jongeren rookt ten minste 20 sigaretten per dag en is daarmee een zware roker.
Mannen roken vaker (24 procent) dan vrouwen (bijna 21 procent). Dit verschil wordt veroorzaakt door de jongvolwassenen van 20 tot 25 jaar. In deze leeftijdsgroep rookt 37 procent van de mannen, 6 procentpunten meer dan hun vrouwelijke leeftijdsgenoten. Jongens en meisjes van 12 tot 20 jaar roken ongeveer even vaak (12 procent).

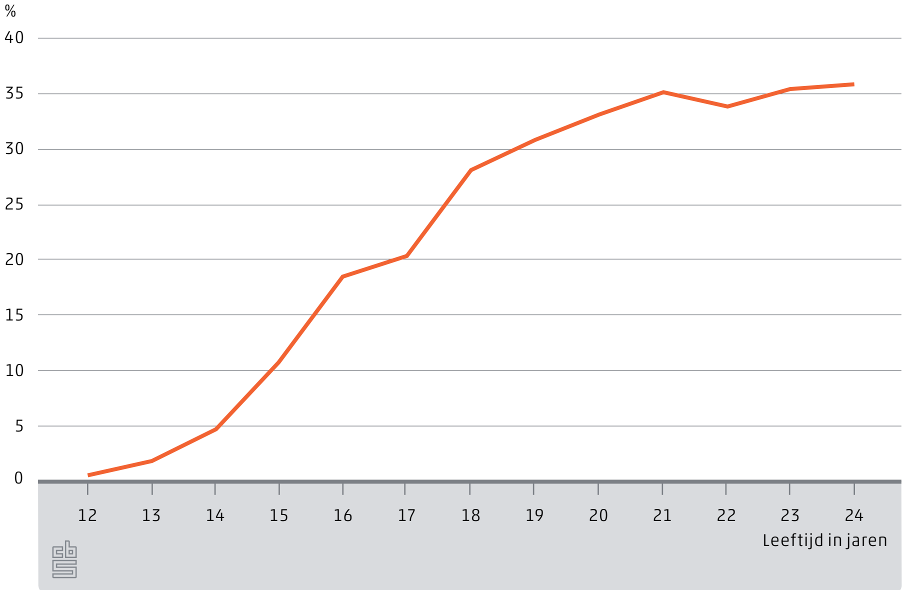
6.2.1 Jonge rokers naar leeftijd en geslacht, 2010/2014

Bron: CBS/RIVM/Trimbos-instituut.

Het aandeel rokers dat dagelijks rookt of meer dan 20 sigaretten per dag rookt, is voor jongens en meisjes gelijk. Rokende jongeren van 12 tot 20 jaar steken minder vaak dagelijks een sigaret op dan 20- tot 25-jarigen (56 procent en 63 procent). Het aandeel zware rokers is in deze leeftijdsgroepen gelijk.
Het aandeel rokers neemt toe met de leeftijd. Op 12-jarige leeftijd ligt het aandeel rokers nog op ongeveer een half procent. Dit aandeel neemt vanaf 14 jaar sterk toe. Rond 18 jaar vlakt de groei af en vanaf 20 jaar blijft het aandeel rokers stabiel rond de 35 procent. Ter vergelijking, het aandeel rokers in de Nederlandse bevolking van 12 jaar of ouder is 24,5 procent.

6.2.2 Jonge rokers naar leeftijd, 2010/2014

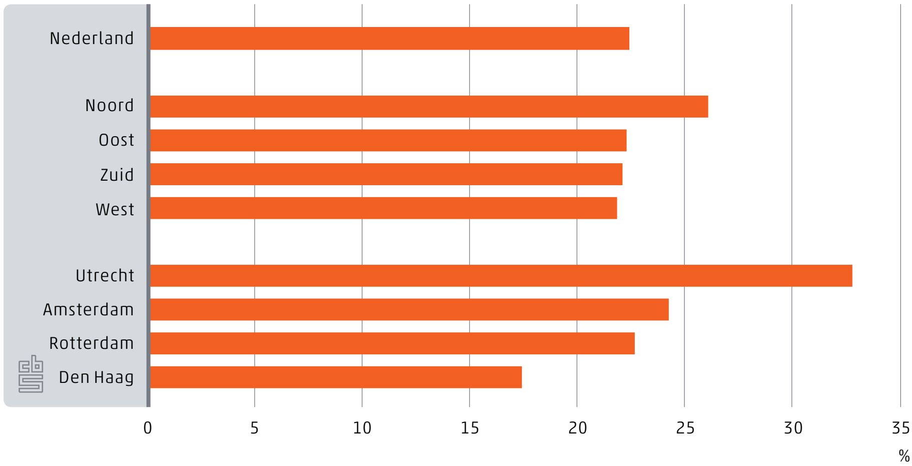
Bron: CBS/RIVM/Trimbos-instituut.

Meeste jonge rokers in het noorden

Het aandeel rokende jongeren (12 tot 25 jaar) is het grootst in het noorden, te weten 26 procent. Dit is boven het landelijke gemiddelde van 22 procent. Van de vier grootste gemeenten rookt in Utrecht bijna een derde van alle jongeren. Dit is meer dan in Amsterdam (23 procent), Rotterdam (24 procent) en Den Haag (ruim 17 procent).

22% van de jongeren rookt

6.2.3 Jonge rokers naar landsdeel en in de vier grootste gemeenten, 2010/2014

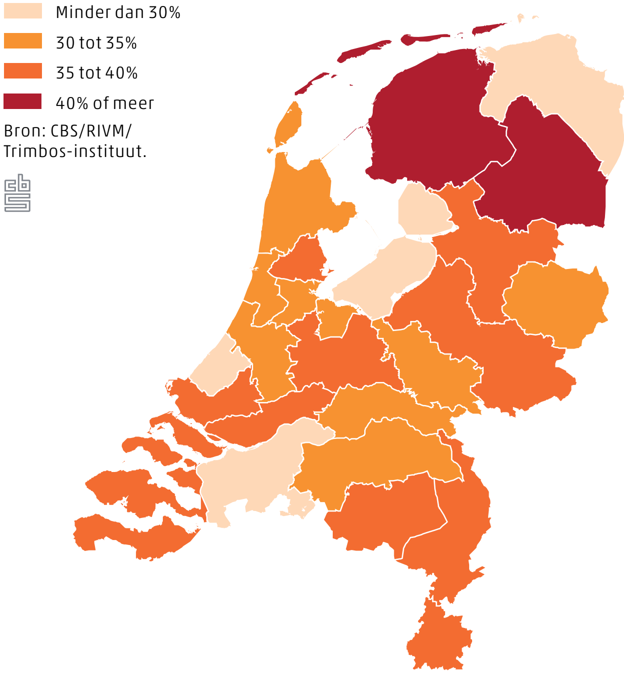

Bron: CBS/RIVM/Trimbos-instituut.

Nederland kan worden opgedeeld in 25 GGD-regio's. Dit zijn gebieden waarin de gemeentelijke gezondheidsdiensten samenwerken. Jongvolwassenen (20 tot 25 jaar) in Friesland en Drenthe roken het vaakst. In beide GGD-regio's is dit aandeel 46 procent. In de regio Haaglanden is het aandeel rokers in deze leeftijdsgroep met 26 procent het laagst. Groningen, Flevoland en West-Brabant volgen met elk 30 procent.

Een vergelijking tussen rokers van 12 tot 20 jaar en rokers van 20 tot 25 jaar laat zien dat het aandeel rokers in beide leeftijdsgroepen in Drenthe hoog is en in West-Brabant laag. In Groningen is het aandeel 12- tot 20-jarige rokers hoog, maar het aandeel 20- tot 25-jarige rokers laag. Voor de regio's Utrecht, Rotterdam-Rijnmond, Brabant-Zuidoost en Limburg-Noord geldt juist het omgekeerde en is het aandeel 12- tot 20-jarige rokers laag en het aandeel 20-25-jarige rokers hoog.

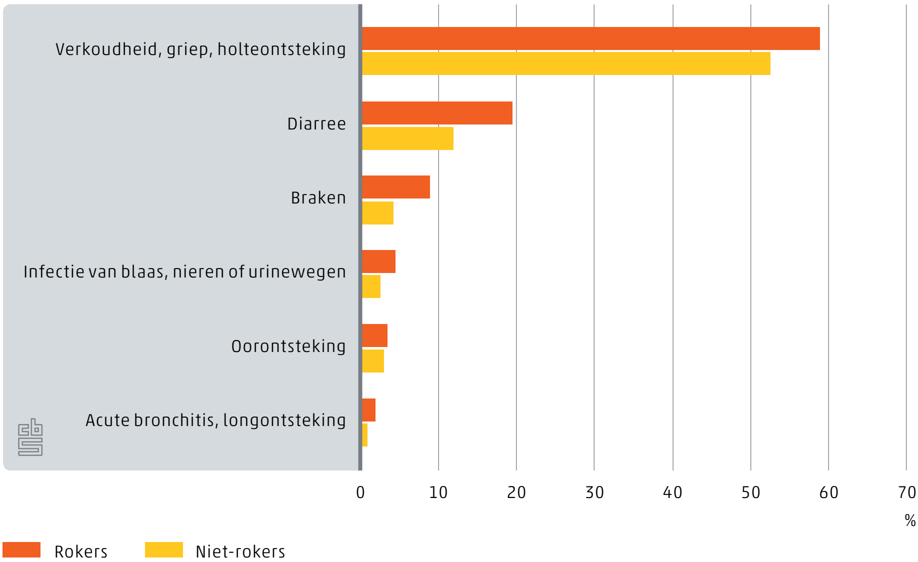
6.2.4 Jonge rokers (20 tot 25 jaar) naar GGD-regio, 2010/2014

6.3 Roken en gezondheid

Roken verhoogt de kans op het krijgen van een ernstige aandoening en op vroegtijdig overlijden. Daarnaast gaat roken gepaard met acute gezondheidsklachten, ook al op jonge leeftijd. Desgevraagd melden jonge rokers vaker dan niet-rokers dat zij in de laatste twee maanden problemen hadden met hun gezondheid. Het gaat dan om verschijnselen van griep en verkoudheid, acute bronchitis of longontsteking, diarree en braken (beide minstens drie keer per dag). Rokers rapporteren overigens niet op alle vragen uit de Gezondheidsenquête vaker lichamelijke klachten dan niet-rokers. Beide groepen hebben ongeveer even vaak last van oorontsteking of een urineweginfectie.

6.3.1 Jonge rokers met acute gezondheidsproblemen, 2010/2014

Bron: CBS/RIVM/Trimbos-instituut.

Naast deze zes acute gezondheidsproblemen is er naar langdurige aandoeningen gevraagd. Het gaat dan om aandoeningen die in het voorafgaande jaar optraden. Rokers geven vaker dan niet-rokers aan dat zij last hebben van migraine (20 procent en 15 procent), astma en/of COPD (8 procent en 6 procent) en een ernstige of hardnekkige aandoening van de nek of schouder (5 procent en 3 procent). Voor de overige aandoeningen is er geen verschil tussen beide groepen. Dit geldt voor chronische eczeem, hoge bloeddruk, psoriasis, darmstoornissen, suikerziekte, duizeligheid met vallen en aandoeningen van de rug, van elleboog, pols of hand, chronische gewrichtsontsteking en gewrichtsslijtage.

Rokers voelen zich minder goed

Ruim negen op de tien jongeren en jongvolwassenen beoordelen hun gezondheid over het algemeen als positief (91 procent). Dit geldt in mindere mate voor rokers (88 procent) dan voor niet-rokers (92 procent). Ook geven rokende jongeren vaker aan dat pijn hen in de afgelopen twee maanden wel eens heeft belemmerd bij hun dagelijkse activiteiten, zoals werk en huishouden. Dit gold voor bijna een kwart van de rokers tegenover een vijfde van de niet-rokers.

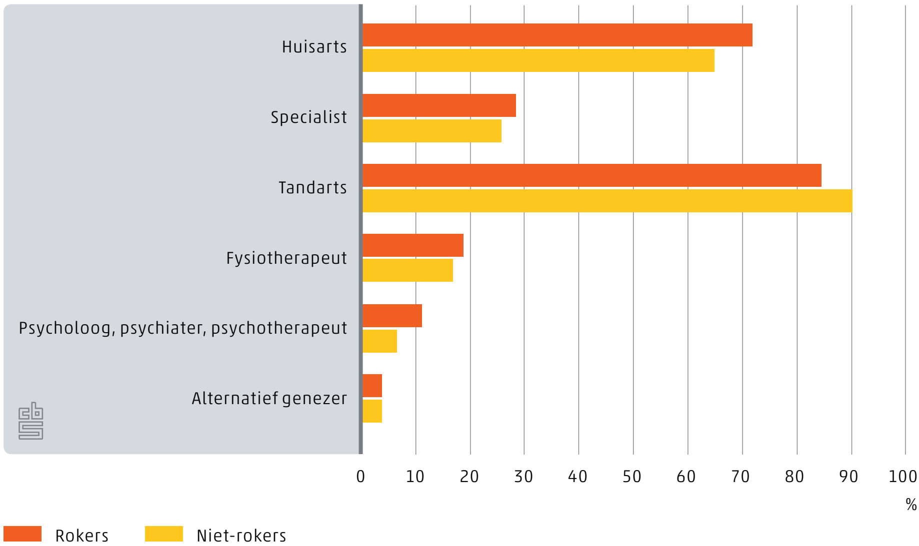
Jongeren die roken voelen zich ook psychisch minder gezond dan jongeren die niet roken. Zij ervaren meer frequent gevoelens van somberheid en rusteloosheid en voelen zich vaker ongelukkig en in de put. Bijna 13 procent van de rokers en 8 procent van de niet-rokers ervaart een minder goede psychische gezondheid. Jongeren die roken doen dan ook bijna twee keer zo vaak een beroep op de geestelijke gezondheidszorg dan niet-rokers. Ongeveer 11 procent van de rokers bezocht het afgelopen jaar ten minste één keer een psycholoog, psychiater of psychotherapeut, en bijna 7 procent van de niet-rokende leeftijdsgenoten.

6.4 Zorggebruik en leefstijl

De mate waarin jongeren gebruik maken van zorgvoorzieningen zegt iets over hun gezondheid. Zo doen jongeren die roken niet alleen een groter beroep op psychologische hulp, zij gaan eveneens vaker naar de huisarts dan jongeren die niet roken. Van alle jongeren van 12 tot 25 jaar heeft 72 procent van de rokers in 2010/2014 in het voorafgaande jaar de huisarts bezocht en 65 procent van de niet-rokers. Het omgekeerde geldt voor de tandarts. In genoemde periode heeft 90 procent van de niet-rokers in de voorafgaande twaalf maanden de tandarts bezocht en 84 procent van de rokers, al betekent dit niet dat rokers een beter gebit hebben. De twee groepen verschillen niet in hun contacten met de fysiotherapeut of de alternatieve genezer. Ook zien zij even vaak een medisch specialist in situaties waarbij geen sprake is van een dag- of een ziekenhuisopname (poliklinisch). Overigens hebben jonge rokers en niet-rokers ongeveer even vaak te maken met een dag- en/of ziekenhuisopname (bijna 8 procent).

Medicijngebruik is ook een vorm van zorgconsumptie. Daarbij worden medicijnen die zijn voorgeschreven door een arts onderscheiden van zelfzorgmedicijnen. Dit zijn medicijnen die zonder recept verkrijgbaar zijn, bijvoorbeeld bij de drogist of supermarkt. In de periode 2010/2014 gebruikte 37 procent van de rokers en 31 procent van de niet-rokers in de voorafgaande twee weken zelfzorgmedicijnen. Voor medicijnen die door een arts waren voorgeschreven bestond dit verschil niet. Het percentage lag hier voor beide groepen rond de 20 procent.

6.4.1 Roken en contact met zorgverleners, 2010/2014

Bron: CBS/RIVM/Trimbos-instituut.

Rokers vaker ongezonde leefstijl

Bepaalde aspecten van iemands leefstijl kunnen gevolgen hebben voor diens gezondheid. Zo zijn ongezonde voeding en inactiviteit een risicofactor voor het ontwikkelen van ziekten en aandoeningen. In deze paragraaf gaan we na of rokers vaker ongezond gedrag vertonen dan niet-rokers. Aan de orde komen lichamelijke activiteit, alcoholgebruik, voeding en gewicht.

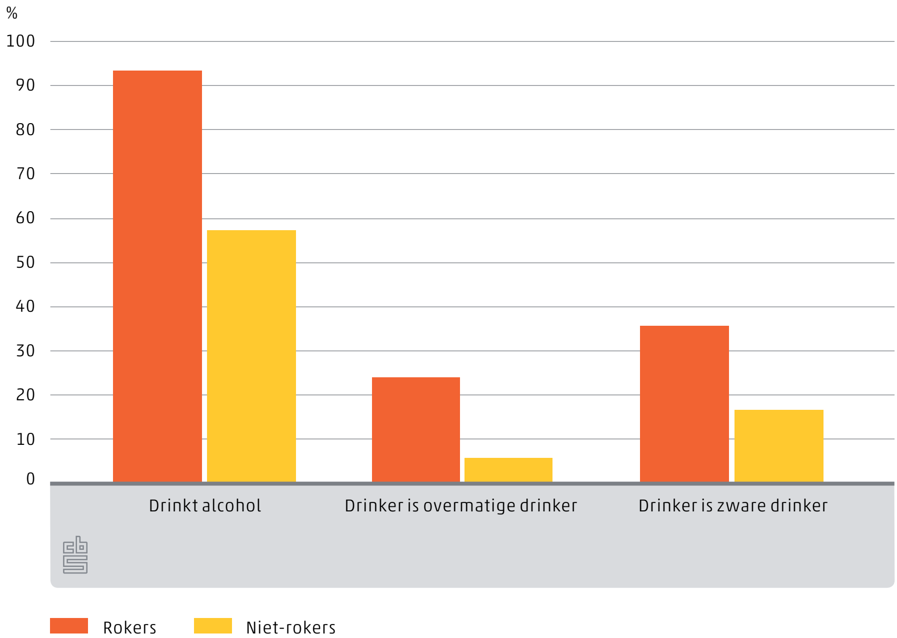
Er zijn in 2014 meer wekelijkse sporters onder de niet-rokers (70 procent) dan onder de rokers (57 procent). Er is echter geen verschil tussen de groepen in het aandeel jongeren van 12 tot 25 jaar dat voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen (NNGB). Bijna de helft van de jongeren voldoet aan deze norm (47 procent), ongeacht of zij roken of niet.

Ook het aandeel jongeren met ondergewicht of (ernstig) overgewicht is vergelijkbaar voor rokers en niet-rokers. In beide groepen heeft 4 procent ondergewicht, 17 procent overgewicht (inclusief ernstig overgewicht) en 4 procent ernstig overgewicht (obesitas) in 2010/2014.

Het alcoholgebruik van jonge rokers is in 2012/2014 wel duidelijk hoger dan van niet-rokers. In de rokersgroep geeft 93 procent aan in het voorafgaande jaar

alcohol te hebben gedronken. Onder jongeren die niet roken is dat 57 procent. Rokers die alcohol gebruiken drinken per week gemiddeld 13 glazen alcohol, twee keer zo veel als niet-rokers. Ook zijn rokers ruim twee keer zo vaak zware drinkers dan niet-rokers (36 procent en 17 procent) en vier keer zo vaak overmatige drinkers (24 procent en 6 procent).

6.4.2 Jongeren (12 tot 25 jaar) naar roken en alcoholgebruik, 2012/2014

Bron: CBS/RIVM/Trimbos-instituut.

Tot slot is er voor 2014 informatie beschikbaar over het voedingspatroon van jongeren. Een belangrijke leidraad hierin zijn de ‘Richtlijnen gezonde voeding’ van de Gezondheidsraad (2006). Het voedingspatroon van rokende en niet-rokende jongeren is in 2014 niet verschillend. In beide groepen consumeert 21 procent voldoende groente (daags 200 gram), 15 procent voldoende fruit (daags 200 gram) en 9 procent voldoende vis (twee keer per week, waarvan één keer vette vis). Omdat relatief weinig mensen aan deze richtlijn voldoen, berekent CBS ook een soepeler norm, waarbij vijf dagen per week volstaat voor het eten van groente en fruit, en één dag per week voor vis. Het is dan zo dat rokende jongeren vaker aan de soepele fruitnorm voldoen dan niet-rokende jongeren (24 procent tegen 20 procent). Voor groente en vis is er geen verschil (om en nabij 45 procent).

Meer informatie

- Cijfers over roken onder jongeren zijn te vinden op StatLine 2010/2013 en 2014.
- Cijfers over gezondheid en zorggebruik zijn terug te vinden op StatLine 2010/2013 en 2014.
- Cijfers over leefstijl zijn terug te vinden op StatLine 2010/2013 en 2014.
- Informatie over de Gezondheidsenquête is te vinden op de website van CBS 2010/2013 en 2014.
- Informatie over het rookbeleid van de Nederlandse overheid te vinden op haar website.
- Informatie over de tabakswet is te vinden op Overheid.nl.

In dit hoofdstuk wordt verwezen naar de volgende publicaties

Eysink, P. (2008). Roken. In: C.T.M. Schrijver & C.G. Schoemaker (red.), *Spelen met gezondheid. Leefstijl en gezondheid van de Nederlandse jeugd*. RIVM, Bilthoven, 48–59.

Gezondheidsraad (2006). *Richtlijnen gezonde voeding*. Gezondheidsraad, Den Haag.

Volksgezondheidenzorg.info (2015). RIVM: Bilthoven, 14 juli 2015.

Willemsen, M.C., Feenstra, D., Van Kranen, H.J. & Zantinge, E.M. (2014). Wat zijn de oorzaken van roken? In: *Volksgezondheid Toekomst Verkenning, Nationaal Kompas Volksgezondheid*. RIVM, Bilthoven.

7. Politiecontacten

Verdacht van een misdrijf

In 2014 zijn 73 duizend jongeren van 12 tot 25 jaar als verdachte van een misdrijf geregistreerd. Dit is 2,4 procent van alle jongeren en bijna de helft van het percentage verdachte jongeren in 2007. Het percentage verdachten is onder minderjarigen sterker gedaald dan bij de jongvolwassenen. Vooral onder minderjarigen is het aandeel verdachten hoger naarmate de woonbuurt meer stedelijk is.

7.1 Inleiding

Sterke daling jeugdige verdachten vanaf 2007

Het percentage jongeren (12 tot 25 jaar) die verdacht zijn van een misdrijf is gedaald van 4,5 procent in 2007 tot 2,4 procent in 2014. Van alle door de politie geregistreerde verdachten was in 2014 een derde tussen 12 en 25 jaar.

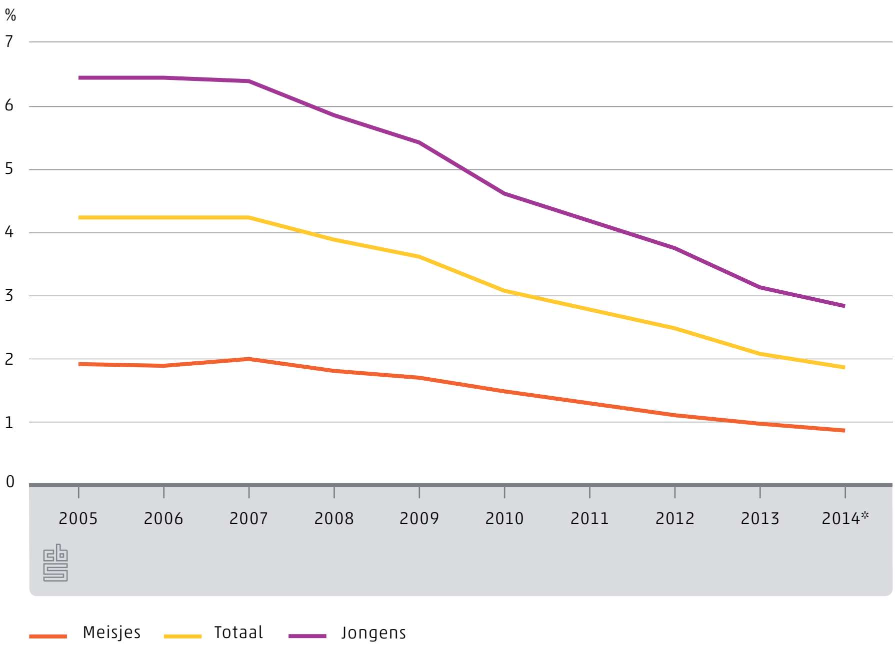
Geregistreerde verdachten

In deze bijdrage staan de geregistreerde jeugdige verdachten centraal. De aantallen minderjarige verdachten en meerderjarige verdachten tot 25 jaar worden afzonderlijk besproken. Een persoon wordt door de politie als verdachte van een misdrijf geregistreerd als er een redelijk vermoeden van schuld aan dat misdrijf bestaat. In eerdere edities van de Landelijke Jeugdmonitor is niet uitgegaan van geregistreerde verdachten, maar van aangehouden verdachten. Dit zijn verdachten tegen wie een proces-verbaal van misdrijf is opgemaakt. Omdat van geregistreerde verdachten actuelere cijfers beschikbaar zijn, is dit jaar overgestapt naar de geregistreerde verdachten.
De gegevens over geregistreerde verdachten zijn voor de jaren 2005–2011 afkomstig uit de Geïntegreerde Interactieve Databank voor Strategische bedrijfsinformatie (GIDS) van de politie. De gegevens over 2012, 2013 en 2014 worden sinds 2015 geleverd via 'Basisvoorziening Informatie' (BVI). De gegevens over 2014 zijn nog voorlopig.
Per verslagjaar wordt het aantal unieke verdachten per type misdrijf gepresenteerd. De aantallen verdachten per type misdrijf tellen samen op tot meer dan het totale aantal unieke verdachten.
Een persoon die binnen een verslagjaar meer dan één keer is geregistreerd, wordt slechts één keer meegeteld in het totale aantal verdachten. Daarnaast wordt hij voor ieder delict waarvan hij wordt verdacht één keer geteld in de betreffende hoofdgroep van delicten. Een voorbeeld: een verdachte van tien inbraken en twee geweldsdelicten wordt eenmaal geteld in Totaal aantal verdachten, eenmaal in Vermogensdelicten en eenmaal in Geweldsdelicten.
Bij overtredingen of minder zware delicten kan de politie onder bepaalde voorwaarden minderjarige jongeren doorverwijzen naar een Halt-bureau. De jongere komt dan niet in aanraking met justitie, maar kan door tussenkomst van het Halt-bureau een taakstraf uitvoeren. In deze bijdrage blijven de Halt-jongeren buiten beschouwing.

7.2 Minderjarige verdachten

Het aandeel als verdachte geregistreerde jongeren van 12 tot 18 jaar is tussen 2007 en 2014 meer dan gehalveerd, van 4,2 procent naar 1,9 procent. Het gaat in 2014 om 23,3 duizend minderjarigen, tegen 52,7 duizend in 2007. Jongens worden vaker verdacht van een misdrijf dan meisjes. In 2014 is 2,8 procent van de minderjarige mannen door de politie als verdachte geregistreerd en minder dan 1 procent van de jonge vrouwen.

7.2.1 Geregistreerde minderjarige verdachten , 2005-2014

De daling van het aandeel geregistreerde verdachten is het sterkst onder autochtone jongeren. In 2014 is 1,3 procent van de minderjarige autochtone jongeren als verdachte van een misdrijf geregistreerd. In 2007 was dit nog 3,4 procent. Onder niet-westers allochtone jongeren halveerde het aandeel verdachten, van 8,4 procent in 2007 naar 4,4 procent in 2014. Onder Marokkaanse, Antilliaanse en

Arubaanse minderjarigen is het aandeel geregistreerde verdachten met 6,4 procent in 2014 relatief groot. Binnen deze groepen bestaan evenwel aanzienlijke verschillen. Zo is ruim 10 procent van de Marokkaanse jongens geregistreerd als verdachte van een misdrijf en 2 procent van de meisjes. Onder minderjarige meisjes is het aandeel verdachten het hoogst onder meisjes met een Antilliaanse/Arubaanse achtergrond (3,5 procent).

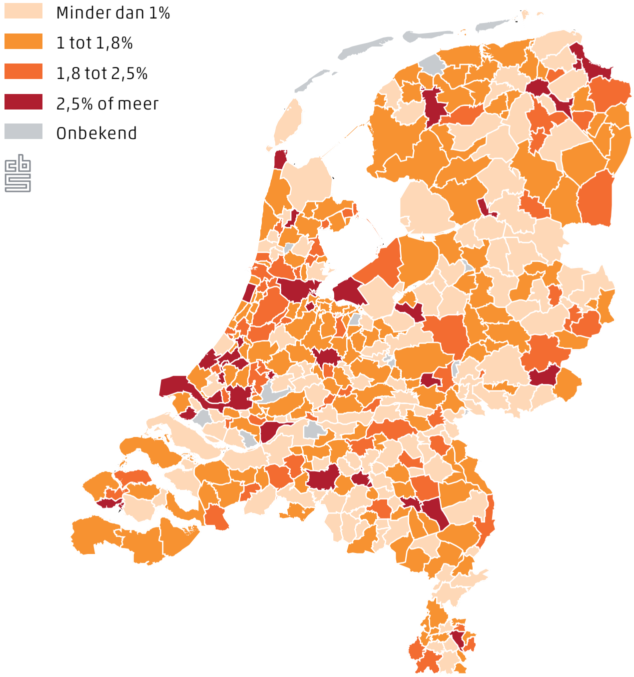
Veel minderjarige verdachten in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam

Het aandeel verdachte minderjarigen is relatief groot in delen van Noord- en Zuid-Holland en klein in plattelandsregio's. De drie grootste gemeenten waren in 2014 alle drie vertegenwoordigd in de toptien van gemeenten met het hoogste percentage minderjarige verdachten. In Amsterdam is het 4,0 procent, in Den Haag 3,7 procent, in Rotterdam 3,6 procent en in Utrecht 3,2 procent.
In veel kleinere plattelandsgemeenten, bijvoorbeeld in de Krimpenerwaard en in Overijssel, is het aandeel jonge verdachten relatief laag.

72 900 geregistreerde verdachten zijn jonger dan 25 jaar

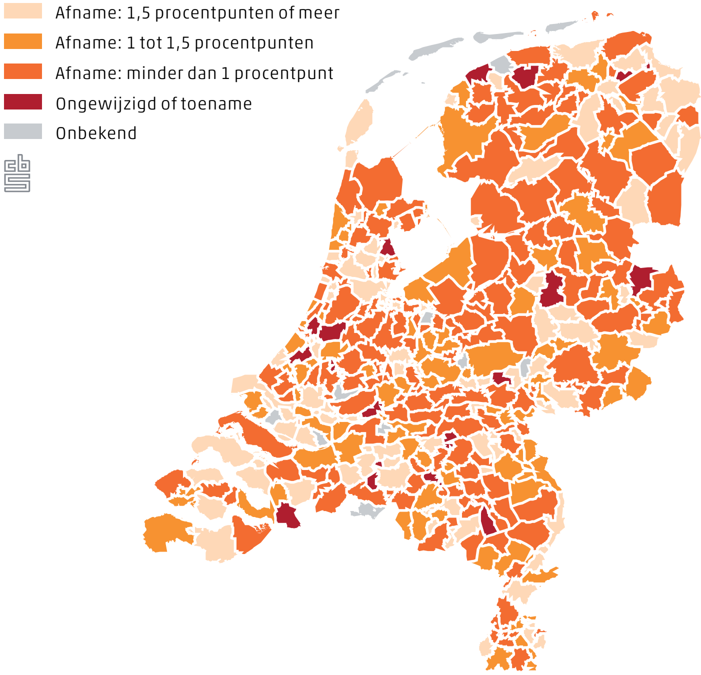
7.2.2 Geregistreerde minderjarige verdachten naar woongemeente, 2014

Het aandeel minderjarige verdachten is in het Brabantse Boxtel ongeveer even hoog als in Amsterdam. Ook Delfzijl (3,9 procent), Vlissingen (3,7 procent) en Leidschendam-Voorburg (3,5 procent) tellen in 2014 relatief veel minderjarige verdachten. In plattelandsgebieden in Oost-Nederland en delen van Zeeland, Brabant, Limburg en het Groene Hart is het percentage geregistreerde verdachten naar verhouding juist laag.

In verreweg de meeste gemeenten is het aandeel minderjarige verdachten tussen 2010 en 2014 gedaald, gemiddeld met ruim 1,2 procentpunt. In Amsterdam, Rotterdam en Den Haag is de afname maar liefst 2 procentpunt. In Boxtel en Leidschendam-Voorburg is het percentage minderjarige verdachten in 2014 iets hoger dan in 2010. In Appingedam, met 3,4 procent ook in de toptien van gemeenten met de meeste verdachten, is het percentage minderjarige verdachten tussen 2010 en 2014 zelfs toegenomen van 2,2 procent naar 3,4 procent.

7.2.3 Geregistreerde minderjarige verdachten naar woongemeente, 2010-2014

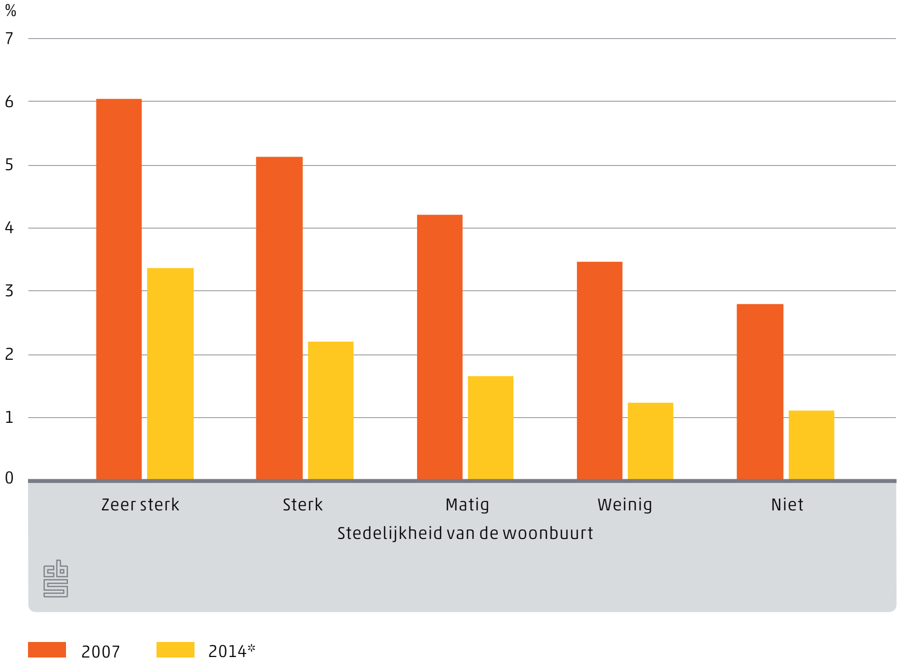

Meeste minderjarige verdachten in meest verstedelijkte buurten

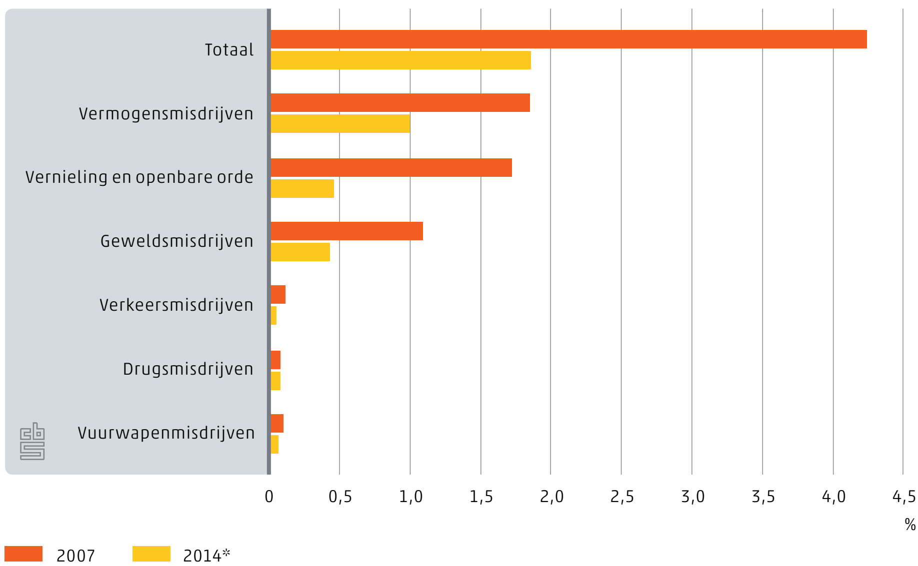
Het aandeel minderjarige verdachten varieert met de stedelijkheid van de buurt waarin de jongere woont. In zeer sterk stedelijke buurten is dit aandeel driemaal zo groot als in niet-stedelijke buurten. In 2007 was deze verhouding nog ruim een factor 2.

Minderjarigen worden vooral verdacht van vermogensdelicten, zoals diefstal of inbraak, vernieling en openbare-ordeverstoring en in mindere mate geweldsdelicten. In 2014 is 1,0 procent van de minderjarigen verdacht van een vermogensdelict. In 2007 was dit nog 1,9 procent. Het aandeel verdachten van een misdrijf in de sfeer van vernieling en openbare orde neemt in dezelfde periode af van 1,7 procent naar 0,5 procent. In 2014 is 0,4 procent van de minderjarige jongeren als verdachte van een geweldsmisdrijf geregistreerd, tegen 1,1 procent in 2007. Weinig jongeren zijn verdacht van verkeersmisdrijven, drugsmisdrijven en vuurwapenmisdrijven.

7.2.4 Minderjarige verdachten naar stedelijkheid woonbuurt, 2007 en 2014

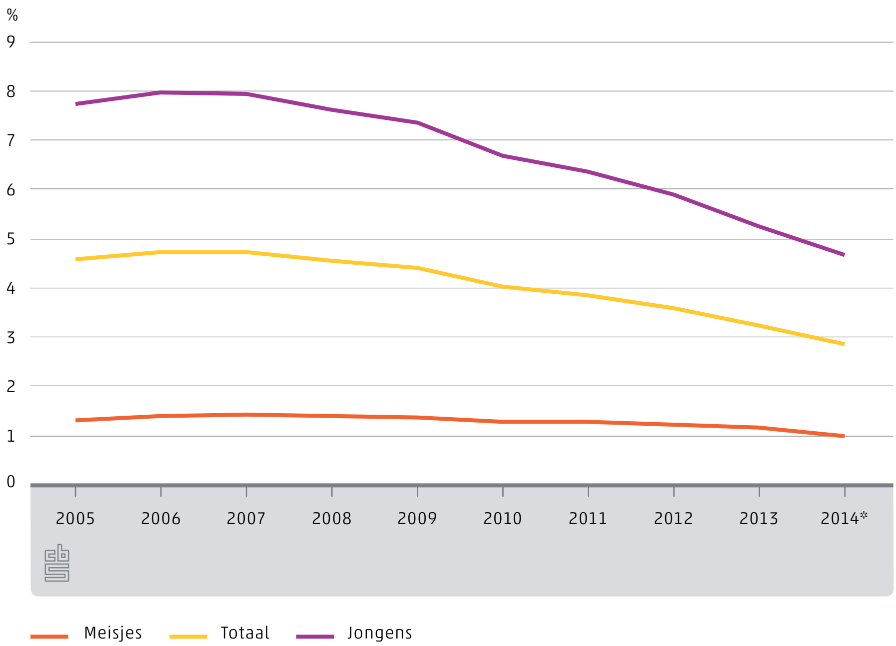
7.2.5 Minderjarige verdachten naar type misdrijf, 2007 en 2014

7.3 Meerderjarige verdachten

Uit gegevens van de politie blijkt dat 49,6 duizend jongeren van 18 tot 25 jaar (2,9 procent) in 2014 als verdachte van een misdrijf zijn geregistreerd. In 2007 was dit nog 4,7 procent. Mannen in deze leeftijdsgroep zijn bijna vijfmaal zo vaak verdacht als vrouwen.
Het aandeel jongvolwassen verdachten is vanaf 2007 met ongeveer 40 procent afgenomen, minder sterk dus dan de afname onder minderjarige verdachten.
Bij jongvolwassen mannen was de afname iets sterker dan bij vrouwen.

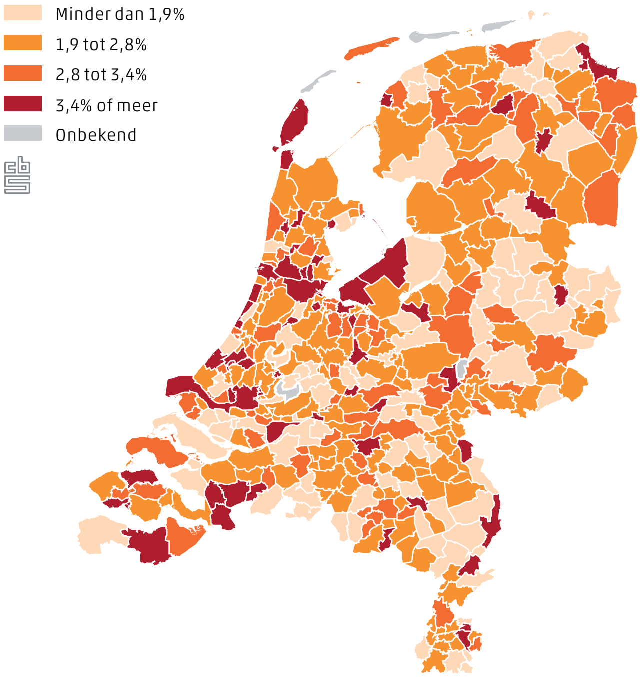
7.3.1 Geregistreerde verdachten (18 tot 25 jaar), 2005-2014

In 2014 is 6,1 procent van de niet-westers allochtone jongvolwassenen door de politie geregistreerd als verdachte van een misdrijf. In 2007 was dit nog 8,6 procent. Van de autochtone jongeren is in 2014 2,2 procent geregistreerd als verdachte, tegenover 4 procent in 2007. Vooral onder Marokkaanse jonge mannen is het aandeel verdachten naar verhouding hoog. In 2014 is ruim één op de zes Marokkaanse jongemannen geregistreerd als verdachte en van de Marokkaanse vrouwen 2,7 procent.

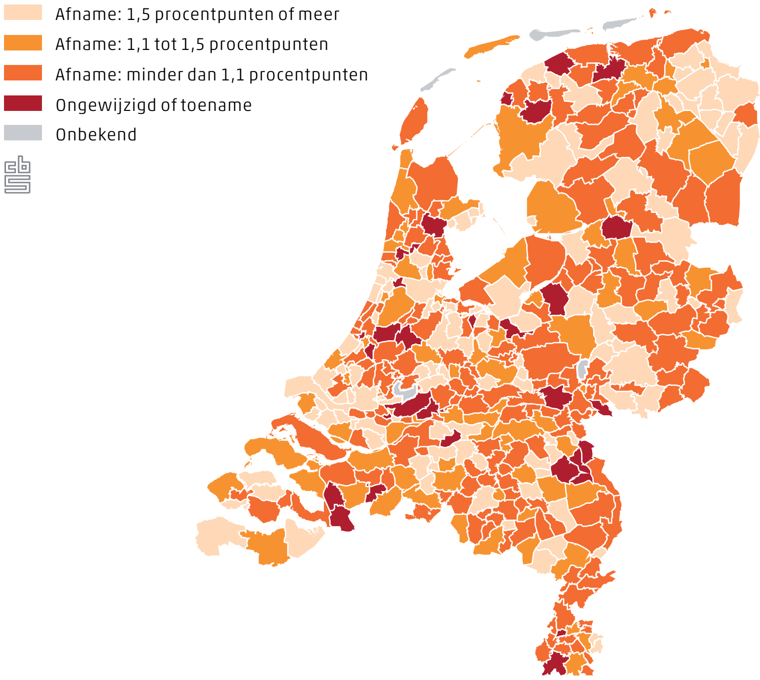
Het aandeel jongvolwassene verdachten is het hoogst in Den Haag (5,1 procent). In Rotterdam en Amsterdam is dit aandeel met 4,4 procent en 3,8 procent beduidend lager. Ook Gouda telt relatief veel jongvolwassen verdachten (5 procent). Andere gemeenten met meer 4,5 procent verdachten zijn Gorinchem, Helmond, Bergen op Zoom, Appingedam en Den Helder.

7.3.2 Geregistreerde verdachten (18 tot 25 jaar) naar woongemeente, 2014

In de meeste gemeenten is het aandeel door de politie geregistreerde jongvolwassen verdachten in 2014 lager dan in 2010. In Den Haag is het percentage verdachten gedaald van 6,5 in 2010 tot 5,1 in 2014, in Rotterdam van 5,9 procent naar 4,4 procent en in Amsterdam van 5,3 procent naar 3,8 procent. Voor Nederland daalde het percentage verdachten van 18 tot 25 jaar in dezelfde periode van 4 procent naar 2,9 procent. In Oegstgeest en Harlingen is percentage jongvolwassen verdachten tussen 2010 en 2014 echter met ongeveer 30 procent gestegen.

7.3.3 Geregistreerde verdachten (18 tot 25 jaar) naar woongemeente, 2010-2014

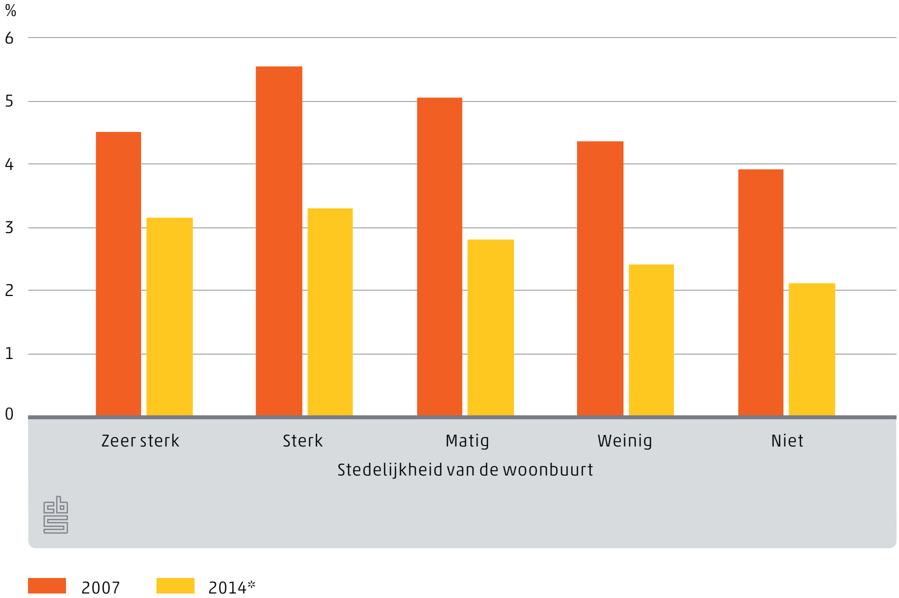
Minder vermogensdelicten onder jongvolwassenen dan onder minderjarigen

Het aandeel jongvolwassen verdachten neemt toe met de stedelijkheid van de woonbuurt, maar die relatie is minder uitgesproken dan voor minderjarigen. In zeer sterk stedelijke buurten is het aandeel verdachten zelfs kleiner dan in de sterk stedelijke buurten.

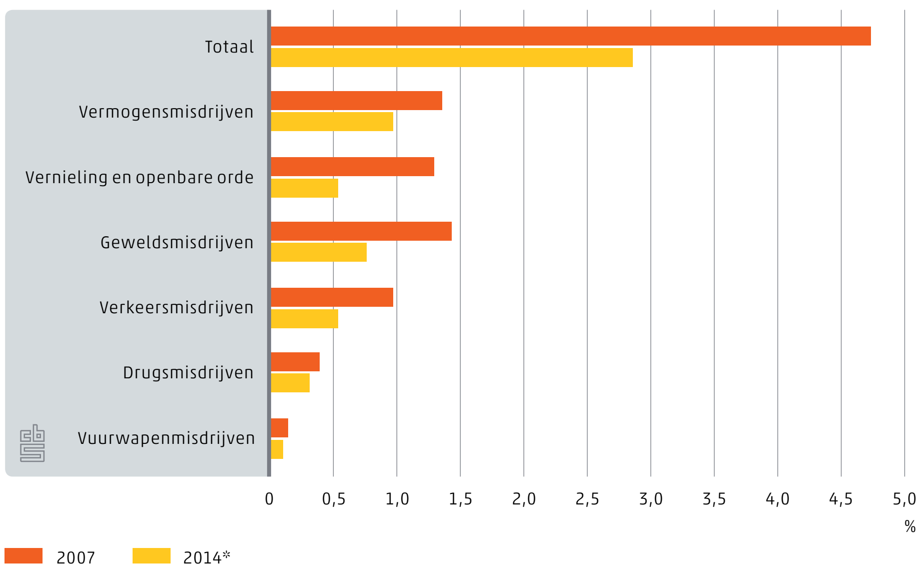
In het algemeen is het aandeel geregistreerde verdachten onder 18- tot 25-jarigen groter dan onder minderjarigen. In zeer sterk stedelijke gebieden zijn minderjarigen echter naar verhouding juist vaker verdacht van misdrijven dan jongvolwassenen.

Onder jongvolwassen verdachten gaat het – net als onder minderjarigen – voor een belangrijk deel om geweldsdelicten, vermogensdelicten en delicten in de sfeer van vernieling en openbare orde. Maar daarnaast worden, in tegenstelling tot onder minderjarigen, ook relatief veel jongeren in deze leeftijdsgroep verdacht van verkeers- en drugsmisdrijven. Vermogensdelicten komen onder jongvolwassenen iets minder vaak voor dan bij minderjarigen.

7.3.4 Verdachten (18 tot 25 jaar) naar stedelijkheid woonbuurt, 2007 en 2014

7.3.5 Verdachten (18 tot 25 jaar) naar type misdrijf, 2007 en 2014

Het aandeel jongeren van 18 tot 25 jaar, die als verdachte van een misdrijf in de sfeer van vernieling en openbare orde zijn geregistreerd, is gedaald van 1,3 procent (2007) naar 0,5 procent (2014). Het aandeel verdachten van een geweldsdelict nam in deze periode af van 1,4 procent naar 0,8 procent. Het aandeel verdachten van vermogensmisdrijven nam naar verhouding minder sterk af. In 2014 is 1,0 procent van de 18- tot 25-jarigen verdacht van een vermogensmisdrijf, in 2007 was dit nog 1,4 procent.

Meer informatie

- **Cijfers over geregistreerde verdachten naar stedelijkheid en woonbuurt zijn te vinden op StatLine.**
- **Meer over verdachten naar geslacht, leeftijd en land van herkomst staat op StatLine.**
- **Gegevens over verdachten (12 tot 25 jaar) van misdrijven zijn te vinden op Jeugdmonitor StatLine.**

8.

Zeven gemeenten over de Benchmark Jeugdhulp

Wie het jeugdhulpgebruik wil toetsen en vergelijken moet de beschikking hebben over gedegen informatie. De door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) onderhouden Benchmark Jeugdhulp biedt die informatie. Wat vinden gemeenten van die benchmark? En hoe gaan ze die inzetten? Een kleine rondgang langs zeven willekeurige lokale overheden.

De Benchmark Jeugdhulp bestaat uit jeugdhulpindicatoren en maatschappelijke indicatoren. De jeugdhulpindicatoren bestaan grofweg uit het jeugdhulpgebruik per gemeente van zwaar (gesloten jeugdzorg) naar licht (ambulante jeugdhulp). De maatschappelijke indicatoren hebben betrekking op waar kinderen wonen, op school zitten, eventueel werken, of ze contact met de politie hebben gehad, cijfers over middelengebruik en het voorkomen van kindermishandeling.
Door maatschappelijke indicatoren (die aangeven hoe het gaat met de jeugd) te koppelen met de jeugdhulpindicatoren kunnen gemeenten elkaar vergelijken en van elkaar leren. Stel dat in twee vergelijkbare steden de ene stad opvallend meer jeugdhulp verleent dan de andere. Aan de hand van de maatschappelijke indicatoren kan dan worden uitgezocht waar de verschillen zitten. Wellicht hangt het jeugdhulpgebruik samen met het aandeel 15-jarigen in het vmbo, of is er samenhang met het percentage uitkeringsgerechtigden. Dat is voor een gemeente moeilijk te beïnvloeden. Maar mogelijk hangt het gebruik ook samen met de investeringen van een gemeente in bepaalde vormen van jeugdhulp of de wijze waarop de toegang is georganiseerd. Om hier inzicht in te krijgen zullen gemeenten naar aanleiding van de benchmarkcijfers nader onderzoek moeten doen om een beter beeld te krijgen waarop ze wel en niet kunnen sturen.
Ook het rijk is geïnteresseerd of de Jeugdwet werkt en of er best practices te ontdekken zijn. Daarom doen de ministeries van VWS en Veiligheid en Justitie (VenJ) samen met de Vereniging voor Nederlandse Gemeenten (VNG) nader onderzoek – gebaseerd op benchmarkcijfers – op thema's als de organisatie van de toegang of verschillen in registratie bij jeugdhulpaanbieders. De VNG of brancheorganisaties kunnen hiervoor zelf ook onderwerpen aandragen en onderzoeksvoorstellen doen.
Omdat de decentralisatie van de jeugdhulpverlening met ingang van 1 januari 2015 van start ging, is de benchmark nog in opbouw. Sinds eind oktober zijn de eerste halfjaarcijfers van 2015 beschikbaar. En daarna elke zes maanden de daarop volgende halfjaarcijfers.

Zaak op de rit

In hoeverre zijn gemeenten bekend met de Benchmark Jeugdhulp? En zien ze deze ook als een instrument voor de uitvoering van jeugdhulpbeleid?

Beleidsmedewerkers Jeugd van zeven willekeurige gemeenten (Purmerend, Dordrecht, Westland, Woudenberg, Gouda, Castricum en Oldambt) gaan nader op deze vragen in. Hierbij valt op dat het grootste deel van deze gemeenten door werkdruk en tijdgebrek zich nog weinig heeft kunnen verdiepen in de benchmark. Sommige beleidsmedewerkers zijn er zelfs niet eens mee bekend. 'We zitten in een totaal nieuwe situatie en de werkdruk is hoog', zegt interim-beleidsmedewerker jeugd Rina Roelfs van de gemeente Castricum. 'Maar we zijn blij dat we de zaak op de rit hebben. Nu kunnen we ons richten op zaken als deze benchmark.' En die kan een belangrijke rol vervullen bij de uitvoering van het beleid, denkt ze. 'We willen graag weten waar we staan, maar we hebben nu geen vergelijkingsmateriaal. Stel dat wij minder zorguitgaven hebben dan andere gemeenten dan is het goed om uit te zoeken waardoor die verschillen ontstaan. Is de doorverwijzing door onze jeugd- en gezinscoaches minder dan in andere gemeenten? Komt een bepaalde zorgvraag minder vaak in onze gemeente voor? Doen onze inwoners minder snel een beroep op jeugdzorg? De benchmark is een goed hulpmiddel bij de beantwoording van die vragen.'
Maar er zijn ook twijfels. Ellen Wennink van de gemeente Westland is enerzijds blij met de benchmark ('deze biedt transparantie en helpt ons bij het door ontwikkelen van beleid'), maar twijfelt aan de juistheid van de cijfers van zorgaanbieders. 'Zorgaanbieders hebben hun administraties nog niet voldoende op orde.' Haar collega Bart Boschman: 'De bron moet kloppen, maar we beseffen dat zorgaanbieders er wellicht geen belang bij hebben om te laten zien dat er lucht in het systeem zit. Omdat we kritisch zijn over die cijfers, zijn we dat ook over de benchmark.' Hij pleit voor open gesprekken tussen gemeenten en zorgaanbieders. 'Ondertussen blijft het wel de bedoeling om de benchmark in te zetten', voegt Wennink toe. 'Onze rekenkamer heeft de raad voorgesteld een eigen monitoringsysteem op te zetten, maar de indicatoren die zij hiervoor had ontwikkeld kwamen voor een groot deel overeen met die van de Benchmark Jeugdhulp. Om geen dubbel werk te doen gebruiken we die gegevens.'

Het verhaal achter de cijfers

Stefan Oosterhof van Dordrecht kent de benchmark, maar heeft er nog niets mee gedaan. Wel denkt hij dat het een waardevol instrument kan worden. 'Wij werken samen met zeventien gemeenten en kopen onze zorg in via een regionale serviceorganisatie. Wij willen leren van elkaar, maar in een regio kan dat beperkt.
Wij zouden ons graag willen afzetten tegenover andere regio's.' Oosterhof zou de benchmark graag inzetten voor de onderbouwing van beleidsinformatie, maar: 'Dan moet je wel het verhaal achter de cijfers opsporen.' En dat kost tijd – tijd

waarover gemeenten in transitie niet in overvloed beschikken. Dat VWS hulp aanbiedt bij het onderzoekswerk met behulp van de benchmark, juicht hij dan ook toe. Judith de Kok, beleidsmedewerker bij de gemeente Gouda, vindt het te vroeg om de benchmark in te zetten en noemt deze per definitie een beperkt hulpmiddel. 'Vergelijken is niet de primaire insteek. Vergelijken vergt dat je ook het achterliggende verhaal moet weten, en dat is op dit moment niet onze insteek. Onze focus ligt nu vooral lokaal, op Gouda. Voor de onderbouwing van beleid werken wij met onze gemeentelijke gegevens. Binnenkort gaan we een gebiedsanalyse doen.' Toch doet Gouda wel degelijk aan kruisbestuiving met andere gemeenten. 'Ik heb vorig jaar en dit jaar een aantal sessies over zorg van de VNG bijgewoond en ervaringen met collega's uitgewisseld. Ik weet niet of de benchmark hierop een waardevolle aanvulling zal blijken.' Haar collega Anita Vermeer, gespecialiseerd in onderzoek en statistiek, noemt de benchmark een aanvulling op de informatie die lokaal verzameld wordt. 'De informatie is *nice to know*.'

Hulpmiddel

Marianne Bomhof, projectleider decentralisatie Jeugdzorg bij de gemeente Woudenberg, constateert dat de Benchmark Jeugdhulp een waardevolle, maar ook een extra berg aan data is. 'We zullen deze zeker gebruiken bij de onderbouwing van beleid, al is mijn eerste reactie wel: krijgen we zo niet te veel cijfers? Wij gebruiken onder meer de gemeentelijke monitor sociaal domein, een verzameling aan data. Nu komt daar een andere dataverzameling bij. Daardoor rijst de vraag: wélke informatie ga ik wáár zoeken?' Voor de onderbouwing van het beleid werkt Woudenberg met een lokaal jeugdrapport. 'Bij de evaluatie van dat beleid gebruiken we de Landelijke Jeugdmonitor. Daar betrekken we straks ook de benchmark bij.'
De gemeente Oldambt is daar al mee begonnen. Al vanaf het eerste, prille stadium maakt deze gemeente gebruik van de Benchmark Jeugdhulp. 'We zetten deze in om ons beleid te vergelijken met dat van andere gemeenten en om uit de bevindingen conclusies te trekken', zegt beleidsmedewerker Simonet Schroot. 'Ook voor het beantwoorden van raadsvragen maken we gebruik van de benchmark.' De 23 gemeenten in de provincie Groningen heeft voor de uitvoering van het jeugdhulpbeleid een eigen jeugdhulpstelsel ingericht waarin zij samenwerken: het Groninger Functioneel Model. 'Alle gemeenten voeren hetzelfde beleid, volgens een gemeenschappelijk model en met een gemeenschappelijke visie', vertelt Schroot. 'Vergelijkend onderzoek – met behulp van de benchmark – wordt uitgevoerd door het Sociaal Planbureau Groningen. Daarbij staat altijd de

vraag centraal: wat kunnen we leren, wat kunnen we verbeteren? Hoewel de benchmark in de toekomst veel rijker gevuld zal zijn, zijn wij er nu al blij mee.'
Beleidsmedewerker Monique Zijlstra van de gemeente Purmerend noemt de benchmark een prima hulpmiddel om het gesprek mee aan te gaan. 'Het kan helpen om bepaalde ontwikkelingen met andere gemeenten te vergelijken.
Wij baseren ons beleid onder meer op de gegevens van de zorginstellingen. Daarmee hebben wij intensief contact. Ook daarbij willen we ons niet teveel laten leiden door cijfers. De écht belangrijke vragen zijn: hoe snel krijgen mensen hulp? En hoe ervaren ze die hulp? En waar lopen zorgaanbieders tegenaan?'
De zeven gemeenten is ook gevraagd of zij behoefte hebben aan specifieke informatie over productontwikkeling door zorgaanbieders, zodat deze informatie desgewenst ook kan worden opgenomen in de benchmark. De meeste hebben daar (nog) geen behoefte aan. Illustratief is het antwoord van Rina Roelfs van de gemeente Castricum. 'We zitten tot over onze oren in het werk. Natuurlijk is innovatie en informatie daarover belangrijk, maar zover zijn we nog niet.'

9. Voorspellende waarde van de staat van de jeugd op het jeugdhulpgebruik

9.1 Gebruik van jeugdhulp en de behoefte daaraan op wijkniveau

Een bijdrage van Dr. Ir. Wilma Jansen (Gemeente Rotterdam)[1)]

Eén van de vragen waar de gemeente Rotterdam in 2014 bij de inrichting van de wijkteams antwoord op wilde hebben, was de vraag in hoeverre het gebruik van jeugdhulp aansluit bij de feitelijke behoefte aan jeugdhulp. Om meer inzicht te krijgen in het jeugdhulpgebruik had de gemeente Rotterdam – met het oog op de naderende decentralisatie – in samenwerking met de gemeenten in de jeugdhulpregio en de grote jeugdhulpaanbieders, al veel cijfers boven tafel gekregen. Deze cijfers leverden veel inzichten op, maar beperkten zich tot het jeugdhulpgebruik zelf. De relatie met hulpbehoefte en jeugdhulpgebruik was nog niet gelegd. Inzicht hierin was met name van belang om de verdeling van formatie en jeugdhulpbudgetten over de wijkteams te onderbouwen en op te schuiven naar een meer vraag-gestuurde en minder aanbod-gestuurde verdeling. Een discrepantie tussen feitelijke hulpbehoefte en jeugdhulpgebruik zou bovendien de eventuele onder- en/of overconsumptie van jeugdhulp per wijk zichtbaar kunnen maken.

Informatie over de psychosociale gezondheid van jeugdigen in Rotterdam was beschikbaar, omdat in het kader van de wet op de publieke gezondheid onderzoek hiernaar wordt gedaan. Ouders van kinderen tot 12 jaar en jongeren zelf geven informatie over de aanwezigheid van emotionele en gedragsproblemen, via anonieme vragenlijsten (Gezondheidsmonitor Jeugd). De vragen die hierin worden gebruikt zijn goed onderzocht en gevalideerd en worden ook breed in de jeugdhulpketen gebruikt. Het is een punt van discussie of via deze vragenlijsten alle problemen gemeten worden, waarvoor kinderen en jongeren jeugdhulp zouden moeten ontvangen. Mogelijk zijn ouders en jongeren zelf niet voor alle problemen de juiste informanten. Informatie van leerkrachten zou het beeld bijvoorbeeld vollediger maken. Bovendien is een punt van discussie of alle kinderen en jongeren waarbij psychosociale problemen worden gerapporteerd ook behoefte hebben aan jeugdhulp. De gerapporteerde problemen kunnen bijvoorbeeld ook verklaarbaar en van korte duur zijn en mogelijk ook opgelost kunnen worden zonder professionele hulpverlening. Met deze beperkingen in gedachten, werd de beschikbare informatie over zelfgerapporteerde emotionele en gedragsproblemen per wijk gebruikt. Uitgangspunt was dat deze gegevens in ieder geval een voldoende indicatie geven van de hulpbehoefte in een wijk.

1) Dr. Ir. Wilma Jansen, Kenniscoördinator Gemeente Rotterdam, directie Jeugd & Onderwijs.

De combinatie van de gegevens over zelfgerapporteerde emotionele en gedragsproblemen en het gebruik aan jeugdhulp op wijkniveau leverde een paar verrassende uitkomsten op.

Op de eerste plaats was het verrassend om te zien dat het percentage zelfgerapporteerde emotionele en gedragsproblemen in de verschillende wijken veel variatie laat zien. Ook het jeugdhulpgebruik, waarbij voor deze studie alleen is gekeken naar de twee belangrijkste vormen van jeugdhulp, namelijk jeugdgeestelijke gezondheidszorg (jeugd-GGZ) en ambulante jeugd- en opvoedhulp, verschilde sterk van wijk tot wijk[2)].

De hoogte van het jeugdhulpgebruik bleek verder sterker samen te hangen met populatiekenmerken van een wijk dan met het percentage zelfgerapporteerde emotionele en gedragsproblemen in een wijk. Ongeveer twee derde van de verschillen in jeugdhulpgebruik tussen wijken kon worden toegeschreven aan het percentage niet-westerse allochtone jeugdigen in een wijk, het percentage jeugdigen met een laag opleidingsniveau of op het speciaal onderwijs en het percentage uitkeringsontvangers in een wijk. Voor het gebruik van jeugd-GGZ was ook nog het aantal 12- tot 18-jarigen in een wijk van belang en voor het gebruik van ambulante jeugd- en opvoedhulp het percentage eenoudergezinnen. Des te hoger de percentages van deze groepen in een wijk, des te meer jeugdhulpgebruik. Alleen voor het percentage niet-westerse allochtone jeugdigen bestond een omgekeerd verband: in wijken met een hoog percentage niet-westerse allochtone jeugdigen was er sprake van een relatief lager percentage jeugdhulpgebruikers.

Tenslotte werd geconstateerd dat wijken met een hogere discrepantie tussen hulpbehoefte en hulpgebruik, wijken zijn met meer achterstandskenmerken.

Uitdaging voor wijkteams

Bovenstaande bevindingen hebben belangrijke implicaties voor gemeenten en wijkteams. Vooral in wijken waar het percentage zelfgerapporteerde emotionele en gedragsproblemen bij jeugdigen hoog is en het percentage jeugdhulpgebruik laag. Uit de literatuur blijkt dat de weg tussen het hebben van emotionele en gedragsproblemen bij kinderen en het ontvangen van hulp hiervoor een lange weg kan zijn met veel obstakels. In sommige wijken bewandelen kinderen en ouders deze weg blijkbaar makkelijker dan in andere wijken.

[2)] De gebruikte gegevens zijn afkomstig van voor de decentralisatie op 1 januari 2015.

Obstakels die in de wetenschappelijke literatuur genoemd worden zijn bijvoorbeeld de ouderlijke perceptie van problemen, die bepalen of hulp wordt gezocht. De stap van ouders om hulp te zoeken hangt vervolgens af van bijvoorbeeld voorkeuren voor bepaalde vormen van hulp, bekendheid met het hulpsysteem, het vertrouwen dat zij daarin hebben en hun eventuele eerdere ervaringen met hulpverleners. Professionals in de omgeving van het kind en gezin, zoals pedagogisch medewerkers bij de kinderopvang, leerkrachten of schoolmaatschappelijk werkers, kunnen ook een belangrijke rol spelen in het herkennen van signalen bij een kind. Evenals factoren aan de kant van de hulpverlening, zoals de deskundigheid van professionals die hulpverlenen of doorleiden naar specialistische hulp.

Dat deze obstakels voor etnische minderheden groter zijn, blijkt uit studies van o.a. de gezondheidsraad en het SCP. Kinderen van etnische minderheden blijken ondervertegenwoordigd te zijn in de jeugdhulp dan wel geestelijke gezondheidszorg. Uit de eerste kwartaalcijfers over jeugdhulp in 2015 van CBS kon vastgesteld worden dat dit nog steeds de realiteit was. De oververtegenwoordiging van jeugdigen uit etnische minderheden in jeugdbescherming en jeugdreclassering maakt bovendien duidelijk dat de ondervertegenwoordiging in de jeugdhulp niet als een gunstige omstandigheid moet worden opgevat. Verklaringen die gevonden zijn voor het geringere jeugdhulpgebruik door etnische minderheden zijn onder andere een geringere probleemperceptie bij allochtone ouders, voorkeuren voor andere vormen van hulp en grotere schaamte om hulp te zoeken. Andere mogelijke verklaringen zijn bijvoorbeeld een minder groot vertrouwen bij allochtone ouders in jeugdhulp en te geringe cultuursensitiviteit bij professionals.

Uitdaging voor gemeenten

Voor de gemeente is het van belang om de komende jaren aandacht te houden voor een goed en tijdig bereik van kinderen en jongeren in met name wijken met veel achterstandskenmerken. Niet voor iedere ouder en jongere met zelfgerapporteerde emotionele en gedragsproblemen zal ook sprake zijn van een behoefte aan jeugdhulp. Bepaalde problemen zullen in het eigen netwerk of via preventief aanbod of ondersteuning kunnen worden opgelost. Dit vraagt dan ook om een integrale benadering van het jeugdbeleid. Rotterdam gaat hier ook mee aan de slag.

De komende jaren zullen in Rotterdam de verdere ontwikkelingen in het jeugdhulp gebruik gevolgd blijven worden, met specifieke aandacht voor de ontwikkelingen in vier verschillende typen wijken:

1. Met een *hoog* percentage zelfgerapporteerde problemen en een *laag* hulpgebruik.

2. Met een *hoog* percentage zelfgerapporteerde problemen en een *hoog* hulpgebruik.
3. Met een *laag* percentage zelfgerapporteerde problemen en een *laag* hulpgebruik.
4. Met een *laag* percentage zelfgerapporteerde problemen en een *hoog* hulpgebruik.

Op deze manier zal in beeld gebracht worden of de balans tussen hulpbehoefte en hulpgebruik in wijken in de komende jaren meer in evenwicht komt. Hierbij zal ook worden gekeken naar het gebruik van preventieve hulp en ondersteuning.

Het vinden van de balans is een belangrijke uitdaging voor wijkteams en gemeenten en past bij de inzet op tijdige en passende hulp voor alle jeugdigen en hun ouders.

Referenties

Jansen W, Mieloo CL, Anschutz J, de Zwart O. *Discrepantie tussen jeugdhulpgebruik en hulpbehoefte; onderzoek in Rotterdamse wijken*. Ned T Geneesk 2015; 159 (7), 277-283 (A7664).

Nieuw Rotterdams Jeugdstelsel

Rotterdam groeit; beleidskader jeugd

9.2 De Benchmark Jeugdhulp: naar een effectievere jeugdhulp door afstemming van vraag en aanbod

Een bijdrage van Prof. Dr. Geert Jan Stams (Universiteit van Amsterdam)[3)4)]

Het is de taak van de overheid om, in overeenstemming met het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), voor een maatschappelijke infrastructuur te zorgen waardoor elk kind zich tot zijn volle potentieel kan ontwikkelen (Stams, 2011). Dit impliceert dat risicofactoren die de ontwikkelingskansen en maatschappelijke participatie van kinderen in de weg staan, en daarmee hun welzijn belemmeren, aangepakt moeten worden in de jeugdhulp, al dan niet gecombineerd met overige (informele) zorg. Tegelijkertijd dient de jeugdhulp eraan bij te dragen dat factoren die het welzijn van kinderen kunnen bevorderen en die een tegenwicht bieden aan risico's, de zogenaamde protectieve factoren, benut of versterkt worden. Met de komst van de Jeugdwet (2015) gaat de aandacht meer dan ooit uit naar deze protectieve factoren, de competenties en 'eigen kracht' van gezinnen zelf en hun directe sociale omgeving.

De balans tussen risico's en protectieve factoren is van essentieel belang voor het welzijn van jeugdigen. Deze balans blijkt (bijzonder) scheef te zijn in (hoge) risicopopulaties, waar de invloed van protectieve factoren beperkt is doordat risico's niet alleen de overhand hebben, maar ook constanter en krachtiger zijn dan protectieve factoren (Vanderbilt-Adriance & Shaw, 2008). Wanneer justitieel ingrijpen dreigt of plaatsvindt, als gevolg van (risico's op) jeugddelinquentie en/of kindermishandeling en -verwaarlozing, is het dan ook effectiever wanneer interventies zich primair richten op het beperken van risico's in plaats van op het versterken van protectieve factoren (Andrews & Bonta, 2010; Van der Put, Assink, & Stams, 2015). Het is zelfs zo dat een al te grote focus op het benutten of versterken van beschermende factoren, indien überhaupt al aanwezig, contraproductief kan zijn, zoals onlangs bleek uit een kwantitatieve overzichtsstudie naar de effectiviteit van familienetwerkberaden in de jeugdbescherming. De inzet van familienetwerkberaden om de 'eigen kracht' en het probleemoplossend vermogen van het sociale systeem te gebruiken, bleek gerelateerd te zijn aan een toename van kindermishandeling en -verwaarlozing (naar schatting 22 procent), alsook

3) Prof. Dr. Geert Jan Stams, Forensische Orthopedagogiek, Universiteit van Amsterdam
4) Met dank aan Dr. Esther Rutten (Forensische Orthopedagogiek, Universiteit van Amsterdam) voor haar tekstuele en inhoudelijke adviezen.

meer uithuisplaatsingen van het kind (naar schatting 17 procent) (Dijkstra, Creemers, Asscher, & Stams, 2015). De zorg werd er in veel gevallen duurder en slechter door, resulterend in negatieve consequenties voor de ontwikkelingskansen en het welzijn van de kinderen.

Belangrijke risicofactoren die de ontwikkeling van het kind bedreigen, alsook beschermende factoren, zijn vervat in de zes maatschappelijke indicatoren van de Benchmark. Het gaat hier om wonen en veilig opgroeien, school, werk, middelengebruik, politiecontacten en kindermishandeling. Tezamen geven de zes indicatoren een beeld van 'de staat van de jeugd'. Daarnaast kunnen ze worden gerelateerd aan het jeugdhulpgebruik op regionaal niveau (gemeenten). Met name bij een accumulatie van risico's zou men een relatief grote inzet van jeugdhulp verwachten (zie Andrews & Bonta, 2010; Evans, Li, & Whipple, 2013). Een discrepantie tussen de zes maatschappelijke indicatoren en het gebruik van jeugdhulp binnen gemeenten zou aanleiding kunnen zijn om nader onderzoek te doen, waarbij de volgende drie vragen centraal staan:

1. Worden de juiste jeugdigen en gezinnen bereikt?
2. a. wordt er effectieve hulp aangeboden?
   b. wordt deze hulp ook daadwerkelijk ingezet?
3. Wordt voldoende gebruik gemaakt van preventie?

De laatste vraag kan naar verwachting alleen beantwoord worden indien de resultaten van de benchmark en het jeugdhulpgebruik over langere tijd, bijvoorbeeld een periode van vijf tot tien jaar, beschikbaar zijn.

Het idee om risicofactoren en beschermende factoren te relateren aan gebruik van jeugdhulp is niet nieuw. Zo onderzochten Bot en anderen (2013) de relatie tussen risico's en beschermende factoren van (ernstige) kind- en opvoedingsproblemen en gebruik van jeugdhulp in Nederland. Zij vonden een positieve samenhang tussen door ouders gerapporteerde (opvoedings)problematiek en gebruik van jeugdhulp, maar signaleerden daarbij een discrepantie tussen deze problemen en het gebruik van (gespecialiseerde) tweedelijns jeugdzorg. Van de gezinnen met ernstige (opvoedings)problemen maakte slechts 43 procent gebruik van gespecialiseerde jeugdzorg. Wanneer we vervolgens inzoomen op de algehele groep gezinnen in de gespecialiseerde jeugdzorg, dan zien we dat 40 procent van de ouders helemaal geen ernstige kind- en (opvoedings)problemen ervaart. Feitelijk was er binnen de verschillende groepen dus zowel sprake van substantiële onderbenutting als van overbenutting van gespecialiseerde (dure) jeugdzorg. Opvallend was dat meer steun uit de eigen omgeving gerelateerd was aan meer gebruik van eerstelijns jeugdzorg, terwijl meer gebruik van eerstelijns jeugdzorg samenging met een toename van het gebruik van (gespecialiseerde) tweedelijns

jeugdzorg. Dit kan er volgens de onderzoekers op wijzen dat hulp uit de eigen omgeving het gebruik van eerstelijnsvoorzieningen stimuleert en dat deze voorzieningen op hun beurt een belangrijke rol spelen in het doorverwijzen naar de tweedelijns jeugdzorg. Dit betekent dat het gebruikmaken van het eigen sociale netwerk en preventie (eerstelijnsvoorzieningen), centrale elementen in de transformatie van de jeugdzorg vanaf 2015, uiteindelijk wellicht niet leiden tot minder (gespecialiseerde) en dure zorg voor ernstige problemen (tweedelijnsvoorzieningen), maar juist tot de inzet van tegelijkertijd meer lichte (goedkope) zorg en meer zware (dure) zorg voor de jeugd!

Door de zes maatschappelijke indicatoren te relateren aan het jeugdhulpgebruik per gemeente kan mogelijk meer inzicht verkregen worden in de vraag naar en het aanbod van jeugdhulpvoorzieningen, zodat de nodige bijsturing kan plaatsvinden om tot een goede match van vraag en aanbod te komen. Hierbij moeten we ons bedenken dat interventies die zich richten op de gemeenschap als geheel, zoals het investeren in goed onderwijs en het creëren van veilige wijken, misschien op individueel kind- of gezinsniveau minder grote effecten hebben dan interventies die zich richten op de problemen van individuele kinderen en hun gezin, maar dat dergelijke sociale interventies wel aanzienlijk meer kinderen en hun gezinnen kunnen bereiken, waardoor het totale populatie-effect groter is (Cohen, Scribner, & Farley, 2000). Zo wordt maar het topje van de ijsberg bereikt door de inzet van interventies die zich richten op het voorkomen van kindermishandeling en -verwaarlozing bij gezinnen waar de veiligheid van het kind ernstig bedreigd wordt, terwijl gemeenschapsinterventies aanzienlijk meer kinderen kunnen bereiken die blootstaan aan risico's van kindermishandeling en -verwaarlozing (zie Coulton, Crampton, Irwin, Spilsbury, & Korbin, 2007; Van Dijken, Stams, & De Winter, 2015). Vermoedelijk zal het de combinatie van gemeenschapsinterventies en individuele interventies zijn die het verschil maakt. Onderzoek naar de samenhang tussen de zes maatschappelijke indicatoren en aard en omvang van het jeugdhulpgebruik kan mogelijk duidelijk maken wat de beste aanpak van kindermishandeling en -verwaarlozing is. Dit is belangrijk, omdat we zien dat kindermishandeling en -verwaarlozing een epidemische omvang heeft, ondanks de beschikbaarheid en het gebruik van effectieve interventies die zich richten op gezinnen waar een risico is vastgesteld op kindermishandeling en -verwaarlozing (Mikton & Butchart, 2009). Voor Nederland zijn prevalenties gevonden variërend van 3 tot 10 procent van alle kinderen, afhankelijk van de meetmethode (Alink et al., 2011), wat overeenkomt met cijfers uit internationaal onderzoek (Stoltenborgh, Bakermans-Kranenburg, Alink, & Van IJzendoorn, 2012; 2013).

De bruikbaarheid van de zes maatschappelijke indicatoren voor de staat van de jeugd (i.e., wonen en veilig opgroeien, school, werk, middelengebruik, politiecontacten en kindermishandeling) wordt voor een belangrijk deel bepaald door hun voorspellende waarde voor jeugdhulpgebruik. In principe geldt voor elk van deze indicatoren dat ze de ontwikkelingskansen van kinderen in belangrijke mate kunnen bevorderen of belemmeren (Belsky, 1993; Kerig, Ludkow, & Wenar, 2012; Van der Put, Deković, Stams, Hoeve, & Van der Laan, 2012), wat hun link met de inzet van jeugdhulp bepaalt. De indicatoren zijn dan ook opgenomen in instrumenten die beogen het risico op ernstige kind- en opvoedingsproblemen valide en betrouwbaar te bepalen, alsmede het al dan niet een beroep doen op jeugdhulp vanwege ernstige (opvoedings)problematiek (e.g., Assink, Van der Put, Oort, & Stams, 2015; Van der Put, Spanjaard, & Stams, 2012; Van der Put & Stams, 2013).

Effectieve jeugdhulp valt of staat met het juist indiceren en toepassen van evidence-based interventies (Broeders, Van der Helm, & Stams, 2015). Bij het indiceren van deze interventies dient op basis van valide en betrouwbare instrumenten een inschatting te worden gemaakt van het risico op (ernstige) problematiek (risicoprincipe, wat de intensiteit van de behandeling bepaalt). Vervolgens dienen bij de uitvoering van de interventie met name de dynamische (veranderbare) risicofactoren te worden aangepakt die ten grondslag liggen aan de problemen en/of deze in stand houden (behoefteprincipe). Tenslotte dient de interventie afgestemd te zijn op individuele eigenschappen van de persoon die hulp krijgt, waarbij kan worden gedacht aan sekse, culturele achtergrond, leeftijd, intellectuele vermogens en motivatie voor behandeling (responsiviteitsprincipe) (Van der Laan, Slotboom, & Stams, 2010).

De waarde van de benchmark is erin gelegen dat belangrijke maatschappelijke indicatoren van de 'staat van de jeugd' herhaald gemeten worden, waarbij deze indicatoren naar verwachting zinvol gerelateerd kunnen worden aan jeugdhulpgebruik. De (substantiële) onderbenutting en overbenutting van jeugdhulp, zoals geconstateerd door Bot en anderen (2013), kan hiermee continu op de politieke agenda worden gezet, waardoor een betere capaciteitsbenutting en kostenreductie mogen worden verwacht. Nog belangrijker is, dat discrepanties tussen scores op maatschappelijke indicatoren en jeugdhulpgebruik op lokaal niveau aangrijpingspunten bieden om vraag en aanbod binnen de jeugdhulp beter op elkaar af te stemmen. Hiermee is een voorwaarde gecreëerd om uiteindelijk elk kind de hulp te bieden waar het recht op heeft.

Referenties

Alink, L., Van IJzendoorn, R., Bakermans-Kranenburg, M., Pannebakker, F., Vogels, T., & Euser, S. (2011). *Kindermishandeling in Nederland anno 2010: De Tweede Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van Kinderen en Jeugdigen* (NPM-2010). [Child Maltreatment in The Netherlands in the year 2010].

Andrews, D.A., & Bonta, J. (2010). Rehabilitating criminal justice policy and practice. *Psychology, Public Policy, and Law*, 16, 39-55.

Assink, M., Van der Put, C.E., Oort, F.J., & Stams, G.J.J.M. (2015). The development and validation of the Youth Actuarial Care Needs Assessment Tool for Non-Offenders (Y-ACNAT-NO). *BMC Psychiatry, 15(36).* doi: 10.1186/s12888-015-0421-1.

Belsky, J. (1993). Etiology of child maltreatment: A developmental-ecological analysis. *Psychological Bulletin, 114 (3)*, 413-434.

Bot, S., De Roos, S., Sadiraj, K., Keuzenkamp, S., Van den Broek, A., & Kleijnen, E. (2013). *Terecht in de jeugdzorg. Voorspellers van kind- en opvoedproblematiek en jeugdzorggebruik.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Broeders, R., Van der helm, G.H.P., & Stams, G.J.J.M. (2015). Preventie van gesloten plaatsing van jongeren met ernstige gedragsproblemen in Friesland: een pleidooi voor een gerichte aanpak. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk, 54*, 318-330.

Cohen, D., Scribner, R., & Farley, T.A. (2000). A structural model of health behavior: A pragmatic approach to explain and influence health behavior at the population level. *Preventive* Medicine, *30*, 145-154.

Coulton, C.J., Crampton, D.S., Irwin, M., Spilsbury, J.C., & Korbin, J.E. (2007). How neighborhoods influence child maltreatment: A review of the literature and alternative pathways. *Child abuse & neglect, 31*, 1117-1142.

Dijkstra, S., Creemers, H.E., Asscher, J.J., & Stams, G.J.J.M. (2015). De inzet van familienetwerkberaden in de jeugdzorg: Een systematische review en meta-analyse van de uitkomsten van studies naar de effectiviteit van familienetwerkberaden. WODC, ministerie van Veiligheid en Justitie.

Evans, G.W., Li, D., & Whipple, S.S. (2013). Cumulative risk and child development. *Psychological Bulletin*, 139, 1342–1396.

Kerig, P., Ludlow, A., & Wenar, C. (2012). *Developmental Psychopathology.* Mcgraw-Hill Education – Europe; 6th Revised edition.

Mikton, C., & Butchart, A. (2009). Child maltreatment prevention: a systematic review of reviews, *Bull World Health Organ, 87*, 353–361.

Stams, G.J.J.M. (2011). Het recht van de zwakste: De forensische jeugdzorg in orthopedagogisch perspectief. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk, 50*, 243-258.

Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M.J., Alink, L.R.A., & Van IJzendoorn, M.H. (2012). The Universality of Childhood Emotional Abuse: A Meta-Analysis of Worldwide Prevalence. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma, 21(8),* 870-890.

Stoltenborgh, M., Bakermans-Kranenburg, M.J., Alink, L.R.A., & Van IJzendoorn, M.H. (2013). Cultural–geographical differences in the occurrence of child physical abuse? A meta-analysis of global prevalence. *International Journal of Psychology, 48(2),* 81-94.

Vanderbilt-Adriance, E., & Shaw, D.S. (2008). Protective factors and the development of resilience in the context of neighborhood disadvantage. *Journal of Abnormal Child Psychology, 36*(6), 887-901.

Van der Laan, P.H., Slotboom, A.M., & Stams, G.J.J.M. (2010). Wat werkt? In P.J. van Koppen, H. Merkelbach, M. Jelicic, & J.W. de Keijser (red.), *Reizen met mijn rechter: Psychologie van het recht* (pp. 987-1002). Deventer: Kluwer.

Van der Put, C., Assink, M., & Stams, G.J.J.M. (2015). *Actuarieel Risicotaxatie Instrument voor de Jeugdbescherming.* Universiteit van Amsterdam.

Van der Put, C.E., Deković, M., Stams, G.J.J.M., Hoeve, M., & Van der Laan, P.H. (2012). Het belang van vroegtijdig ingrijpen bij jeugdcriminaliteit: Onderzoek naar de samenhang tussen risicofactoren en recidive op verschillende leeftijden. *Kind & Adolescent, 33*, 2-20.

Van der Put, C.E., Spanjaard, H.S., & Stams, G.J.J.M. (2012). Inschatting van recidive bij jongeren: Nederlandse versie van de Washington State Juvenile Court Pre-Screen Assessment (WSJCPA-NL-2011/Pre-screen) In L. Van Domburgh & H. Lodewijks (Eds.). *Instrumenten voor risicotaxatie op schade bij kinderen en jongeren.*

Van der Put, C., & Stams, G.J.J.M. (2013). Youth Offender Care Needs Assessment Tool (YO-CNAT): an actuarial risk assessment tool for predicting problematic child-rearing situations in juvenile offenders on the basis of police records. *Psychological Assessment*, *25*, 1167-1178.

Van Dijken, M.W., Stams, G.J.J.M., & De Winter, M. (2015). *Can community-based interventions prevent child maltreatment?* Manuscript submitted for publication.

9.3 De gemeente aan zet: blik op de discrepantie tussen de raming en het daadwerkelijke zorggebruik

Een bijdrage van Prof. dr. Tom A. van Yperen (Nederlands Jeugdinstituut, Rijksuniversiteit Groningen)[5] en Dr. Erik Jan de Wilde (Nederlands Jeugd-instituut)[6]

Inleiding

De nieuwe Jeugdwet is een belangrijke stap in de verbetering van het jeugdstelsel. Door de gemeenten bestuurlijk en financieel aan het roer te zetten van de gehele jeugdsector – tot voor kort bestaand uit de deelsectoren van het jeugdwelzijn, de jeugdgezondheidszorg, de jeugdhulp en de uitvoering van de jeugdbescherming en jeugdreclassering – is een einde te maken aan de versnippering die het jeugd-stelsel decennialang kenmerkte. Maar daarmee zijn we er nog lang niet.

Voor de financiering van de jeugdhulp gaat men geleidelijk over naar een verdeling van het landelijk budget tussen gemeenten die is gebaseerd op jeugdhulpgebruik en kenmerken van jongeren. Eén van de opgaven daarbij is het construeren van een ramingsmodel voor de voorspelling van het jeugdhulpgebruik. Het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) hebben daarvoor zes maatschappelijke indicatoren geselecteerd die betrekking hebben op de situatie waarin jeugdigen verkeren: gezin in bijstand, schoolgaan in vmbo, werkzaam zijn, roken, aanhouding als verdachte en melding van kindermishandeling.

In deze bijdrage zullen we betogen dat gemeenten hiermee slechts een beperkte voorspelling van het jeugdhulpgebruik zullen krijgen. Zij zullen – zeker nu het nieuwe stelsel nog sterk in ontwikkeling is – veel te maken krijgen met een discrepantie tussen enerzijds het door de zes maatschappelijke indicatoren voorspelde gebruik en anderzijds de daadwerkelijke instroom in de jeugdhulpvoorzieningen. Wij pleiten ervoor dat gemeenten aanvullende indicatoren ontwikkelen

[5] Prof.dr. Tom A. van Yperen is expert jeugdstelsel bij het Nederlands Jeugdinstituut en bijzonder hoogleraar Monitoring en innovatie zorg voor jeugd aan de Rijksuniversiteit Groningen.
[6] Dr. Erik Jan de Wilde is als expert verbonden aan het team Monitoring en Sturingsinformatie van het Nederlands Jeugd-instituut. Dit team verzamelt feiten en cijfers over de toestand van de jeugd en het Nederlandse jeugdstelsel, met specifieke aandacht voor de kwaliteit van de voorzieningen en de samenwerking.

die helpen deze discrepantie te voorspellen. Dat levert hen veel beleidsrelevante informatie op.

Geen logische relatie

Al zeker een decennium is bekend dat er geen eenduidige relatie is tussen het aanbod van jeugdhulp en de vraag. In een rapport van Van der Vondervoort en Sinnema uit 2004 is in dat verband een pleidooi te vinden voor een omslag naar een vraaggerichte in plaats van een aanbodgerichte financiering van de toenmalige jeugdzorg. Dit pleidooi is ingegeven door hun indruk dat de problematiek van jeugdigen en gezinnen weinig relatie heeft met het aanwezige aanbod.

Deze constatering is door het SCP in 2009 nog eens cijfermatig onderbouwd met de constatering dat het feitelijk zorggebruik op basis van de leeftijdsopbouw van de bevolking en andere kenmerken van jeugdigen en gezinnen nauwelijks te voorspellen is (Stevens e.a., 2009). Het SCP berekende over de periode 1997-2007 dat het provinciaal gefinancierde jeugdzorggebruik ruwweg was verdubbeld. Dertien procent van die verdubbeling was te verklaren uit demografische en andere kenmerken van jeugdigen en gezinnen. De overige 87 procent uit allerlei andere factoren, zoals voorkeuren van cliënten en beleidsinvloeden. In een verbeterd ramingsmodel berekende het SCP voor de uiteenlopende deelsectoren dat de voorspellende waarde van de kenmerken van de jeugdige en het gezin waarin hij opgroeit, schommelt tussen de ruwweg 20 tot 27 procent (Sadiraj e.a., 2013). Er blijft hoe dan ook veel ruimte over voor de invloed van andere factoren.
Een interessant onderzoek naar buurtverschillen in Rotterdam liet zien dat juist in wijken met achterstand de discrepantie groter was (Janssen e.a., 2015).

Dit roept de vraag op welke invloeden bij die ‘andere factoren’ spelen. Als er meer zicht is op die factoren, is het zorggebruik nauwkeuriger te voorspellen. Dat maakt de zoektocht naar die ‘andere factoren’ zeer relevant. Het voert hier te ver om een uitgebreid exposé te geven van alle mogelijk relevante factoren die hierbij kunnen spelen. In deze bijdrage volstaan we de aandacht te vestigen op drie factoren die niet in de (sociaal-demografische) verklaringsmodellen terugkomen, maar voor gemeenten wel veel beleidsrelevantie hebben.

Kwaliteit gemeentelijk jeugdbeleid

De eerste factor betreft de kwaliteit van het gemeentelijk jeugdbeleid. Dat beleid moet erop gericht zijn de voorspelling van het zorggebruik niet uit te laten komen. Het SCP-rapport uit 2013 geeft aan dat bij ongewijzigd beleid de groei van de sector is te ramen om gemiddeld 2,2 procent per jaar, ondanks het feit dat het aantal jeugdigen daalt. Wetend dat de gemeenten de komende jaren fors op het budget moeten bezuinigen, is het noodzaak de voorspelde groei om te buigen in een daling van het zorggebruik. De kwaliteit van het gemeentelijk jeugdbeleid zal daarin van doorslaggevend belang zijn. Drie maatregelen zullen daarin centraal moeten staan:

– *Versterking van de eigen kracht van sociale netwerken en de preventie.* Vroeger noemden we dit 'empowerment'. Nu heet het eigen kracht en de civil society. Via welzijnsvoorzieningen kan de gemeente sociale verbanden in buurten ondersteunen. Ook kan ze bijvoorbeeld een bijdrage leveren aan de werving van gezinnen om kinderen uit probleemgezinnen tijdelijk of in deeltijd op te vangen (zogeheten pleegzorg). Het aantal gezinnen dat in het eigen netwerk van de jeugdigen of daarbuiten beschikbaar is om dit soort zorg te bieden, zou een globale indicator kunnen zijn van de mate waarin de gemeente erin slaagt werk te maken van deze versterking van de zorgzame samenleving.
– *Het inrichten van een slagvaardige eerstelijn.* Er stromen veel cliënten met relatief lichte problemen in de gespecialiseerde jeugdhulp (Metselaar, 2013; Geurts e.a., 2010). Soms gaat het om risico-gezinnen die intensieve steun nodig hebben, maar ook zijn hier een te gemakkelijke doorverwijzing en het ontbreken van een goede eerstelijnszorg in het spel. De oprichting van wijkteams of jeugd- en gezinsteams moeten de eerstelijn versterken. Daar moet veel lichte problematiek afdoende worden verholpen. Door preventieve ondersteuning van (beroeps)opvoeders moet ook het ontstaan van problemen worden tegengegaan. Het aantal gezinnen dat in een dergelijke eerstelijn wordt geholpen (zie bijvoorbeeld de rapportage van CBS, 2015) zou een aardige indicator zijn.
– *Het doorbreken van de versnippering in diensten.* Gezinnen die op meerdere voorzieningen zijn aangewezen, kampen vaak met een gebrek aan afstemming en overlap van die diensten. Het zou veel capaciteit kunnen schelen als die in het kader van een gezinsplan veel gecoördineerder en selectiever worden ingezet. Het gemiddeld aantal voorzieningen per gezin zou een leidraad voor verbetering kunnen zijn.

Zoals gezegd is dit beleid erop gericht de voorspelling van een toenemend zorggebruik niet uit te laten komen. Het moet leiden tot verminderd zorggebruik.

Beheersing van het waterbed

In 2009 constateerde de zogeheten Commissie Financiering Jeugdzorg (CFJ) dat de deelsectoren in de jeugdzorg onderhavig zijn aan wat zij noemde een 'waterbedeffect': door overlap in populatie en een grote onderlinge samenhang tussen de voorzieningen die ze bieden, kan de inperking van de instroom in de ene deelsector (bijvoorbeeld de provinciaal gefinancierde jeugd- en opvoedhulp) een toename van instroom in een andere deelsector (bijvoorbeeld de jeugd-ggz) tot gevolg hebben. Hoewel met de Jeugdwet de scheiding in deelsectoren is verminderd, is het waterbed er nog steeds. Immers, huisartsen bieden een autonome ingang tot jeugdhulp. Als bijvoorbeeld wijkteams selectiever worden in het doorverwijzen, kunnen cliënten via de huisarts naar de jeugd-ggz stromen. Ook hebben samenwerkingsverbanden van scholen die passend onderwijs moeten bieden op het waterbed plaatsgenomen. Niet uit te sluiten is dat deze samenwerkingsverbanden de instroom in speciale onderwijsvoorzieningen voor bijvoorbeeld kinderen met gedragsproblemen of lichte vormen van autisme willen beperken door in toenemende mate jeugdhulp op school in te roepen. Hoewel de gemeente en het onderwijs wettelijk verplicht zijn afstemming te zoeken, is het nog maar afwachten hoe de samenwerkingsverbanden hierin gaan opereren. Monitoring van het aantal verwijzingen via uiteenlopende kanalen is bij dit alles van groot belang. Daartoe worden momenteel (door NJI en de raden van het Primair Onderwijs en het Voortgezet Onderwijs – de zogeheten PO-raad en VO-raad) stapelingsindicatoren ontwikkeld. Het moet de gemeenten de informatie bieden om met actoren die buiten hun directe invloedssfeer liggen het gesprek te voeren over hoe de druk op het waterbed is te verlichten.

Effectiviteit van het aanbod

Een derde factor is de effectiviteit van het aanbod. Onder de noemer van Communities that Care (CtC) zijn afgelopen jaren door gemeenten herhaaldelijk pogingen gedaan om doelgericht preventief jeugdbeleid te voeren, onder meer om jeugdcriminaliteit te voorkomen. De aanpak bestond uit doelgerichte inzet van jeugdvoorzieningen om de wijk en de school te versterken, om lichte problemen in een vroegtijdig stadium aan te pakken en om bij zwaardere problematiek samenhangende hulp te bieden. De effecten van dat beleid bleken uiterst gering (Steketee e.a., 2012). Nadere analyse van de aanpak leerde echter dat de betrokken instellingen aanbod leverden dat op papier veelbelovend was, maar in de praktijk niet werd getoetst of het de belofte waarmaakte. Zo monitorden de instellingen niet of hun aanbod het juiste bereik had, goed werd uitgevoerd en voldoende effectief was (Van Yperen, 2013). De leerschool van CtC is dat jeugd-

beleid alleen niet voldoende is. Als instellingen niet kunnen laten zien dat ze afgesproken taken goed uitvoeren, blijft het dweilen met de kraan open. Voor de jeugdhulp is sinds kort een basis-set van outcome-indicatoren beschikbaar dat meer zicht moet bieden op de resultaten van het aanbod. Zaak is die set te gaan gebruiken.

Hoe verder?

Duidelijk is dat de zes eerder genoemde maatschappelijke indicatoren maar een gedeeltelijke voorspelling van het jeugdhulpgebruik zullen bieden. Willen de gemeenten een schatting krijgen van het daadwerkelijke gebruik, dan doen ze er goed aan om daarboven nauwgezet te volgen:

- Hoe het staat met de kwaliteit van hun jeugdbeleid;
- Wat de verwijsstromen en het gedrag van andere actoren in het jeugdveld zijn;
- Wat de effectiviteit is van het ingekochte aanbod.

Het kan zijn dat een gemeente te maken heeft met een hoog zorggebruik – hoger dan geraamd via de zes maatschappelijke indicatoren – door een gebrekkig jeugdbeleid, bewegingen op het waterbed en slechte kwaliteit van het aanbod. Het is dan niet reëel te verwachten dat meer geld leidt tot een betere praktijk. Er zal immers steeds meer een verschil worden gemaakt in een landelijk ramingsmodel voor de verdeling van geld over gemeenten en een model dat de discrepantie met het daadwerkelijke zorggebruik verklaart. De gemeente is hoe dan ook aan zet.

Referenties

Centraal Bureau voor de Statistiek (2015). Trajecten jeugdzorg gemeenten, op peildatum. Den Haag/Heerlen.

Commissie Financiering Jeugdzorg (maart 2009). *Het eerste advies van de Commissie Financiering Jeugdzorg.* Zoetermeer: IOO.

Geurts, E., Lekkerkerker, L., Yperen, T.A. van & Veerman, J.W. (2010). *Over verandering gesproken. Op weg naar meer zicht op effectiviteit van de jeugdzorgpraktijk.* Utrecht/Nijmegen: Nederlands Jeugdinstituut/Praktikon.

Jansen, W., Mieloo, C.L., Anschutz, J. & de Zwart, O. (2015). *Discrepantie tussen jeugdhulpgebruik en hulpbehoefte. Onderzoek in Rotterdamse wijken*. Nederlands Tijdschrift voor Geneeskunde, 159:A7664.

Metselaar, J. (2011). *Vraaggerichte en gezinsgerichte jeugdzorg: processen en uitkomsten. Evaluatie van het programma Gezin Centraal*. Academisch proefschrift. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.

Steketee, M., Jonkman, H., Mak, J., Aussems, C., Huygen, A. & Roeleveld, W. (2012). *Communities that Care in Nederlandse steden. Resultaten van een vierjarig experimenteel onderzoek.* Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Stevens, J., Pommer, E., Kempen, H. van, Zeijl, E., Woittiez, I., Sadiraj, K. Gilsing, R. & Keuzenkamp, S. (2009). *De jeugd een zorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Vondervoort, A.G.M. van de & Sinnema, E. (2004). *Naar een nieuw stelsel voor de financiering van het jeugdzorgaanbod*. Amstelveen: Deloitte.

Yperen, T.A. van (2013). *Met kennis oogsten. Monitoring en doorontwikkeling van een integrale zorg voor jeugd*. Utrecht/Groningen: Nederlands Jeugdinstituut/ Rijksuniversiteit Groningen.

Begrippen

Acute gezondheidsklacht
Een persoon van 12 jaar of ouder die 'Ja' heeft geantwoord op de vraag of hij of zij de betreffende acute gezondheidsklacht heeft of in de afgelopen 2 maanden heeft gehad. Dit wordt gevraagd voor zes acute klachten:

1. Een verkoudheid, griep, keelontsteking of voorhoofdsholteontsteking.
2. Acute bronchitis of longontsteking, hier wordt níet bedoeld chronische bronchitis.
3. Oorontsteking.
4. Infectie of ontsteking van de nieren, blaas of urinewegen.
5. Diarree, hiermee wordt bedoeld tenminste 3 maal dunne ontlasting binnen 24 uur.
6. Braken, hiermee wordt bedoeld tenminste 3 maal braken binnen 24 uur.

Allochtoon
Persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen personen die zelf ook in het buitenland zijn geboren (eerste generatie) en personen die in Nederland zijn geboren (tweede generatie). De herkomstgroepering wordt bepaald aan de hand van het geboorteland van de persoon zelf of dat van de moeder, tenzij de moeder in Nederland is geboren. In dat geval geldt het geboorteland van de vader.

Allochtoon huishouden
In deze bijdrage is een allochtoon huishouden gedefinieerd als een huishouden waar ten minste één ouder eerste- of tweedegeneratieallochtoon is. Als beide ouders allochtoon zijn dan is geclassificeerd naar de herkomstgroepering van de referentiepersoon. Als een van de ouders allochtoon is dan is het huishouden geclassificeerd naar de herkomstgroepering van de allochtone ouder.

Arbeidsongeschiktheidsuitkering
Uitkering in het kader van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), de Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten (Wajong), de Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wet Wajong) en de Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ).

Autochtoon
Persoon van wie beide ouders in Nederland geboren zijn.

Beroepsbevolking
Personen:
- Die betaald werk hebben (werkzame beroepsbevolking); of
- Die geen betaald werk hebben, recent naar betaald werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn (werkloze beroepsbevolking).

Toelichting:
Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking). De gegevens worden meestal gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar. Bij betaald werk gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur.
Zie ook: Beroepsbevolking (12-uursgrens).

Bijstandsuitkering
Uitkering voor huishoudens die niet in staat zijn te voorzien in hun eigen onderhoud. Deze wordt uitgekeerd in het kader van de Wet werk en bijstand (WWB, tot en met 2014), de Participatiewet (vanaf 2015) en de bijstands-gerelateerde uitkeringen op grond van de Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers (IOAW), de Wet inkomens-voorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen (IOAZ), het Besluit bijstandsverlening zelfstandigen 2004 (Bbz) en de Wet werk en inkomen kunstenaars (WWIK). Een bijstandsuitkering is bedoeld voor mensen zonder of met een laag inkomen en geen of een laag eigen vermogen.

Contact met de huisarts
Een persoon die in het afgelopen jaar de huisarts heeft bezocht. Als bezoek aan de huisarts worden meegeteld bezoeken op het spreekuur, visites van de huisarts, telefonische consulten of andere contacten. Contacten met een vervangende huisarts of met de huisartsenpost tellen ook mee. Contacten met de praktijkondersteuner en de praktijkverpleegkundige tellen niet mee.

Contact met de medisch specialist
Een persoon die in het afgelopen jaar een medisch specialist heeft bezocht. Als contact met de medisch specialist worden o.a. meegeteld contacten op de polikliniek, op de afdeling van een ziekenhuis, op de spoedeisende hulp, in een praktijk buiten het ziekenhuis of in een privékliniek. Contacten met een medisch specialist tijdens een ziekenhuis- of dagopname tellen niet mee.

Dagelijkse roker
Een roker die ‘Ja’ antwoordt op de vraag: ‘Rookt u elke dag?’.

Dagopname
Een dagopname is een ziekenhuisopname zonder overnachting, bijvoorbeeld voor een van te voren geplande kleine ingreep, een kijkoperatie, chemokuur of bestraling.

Drinker
Het percentage personen van 12 jaar of ouder dat in het afgelopen jaar wel eens alcohol heeft gedronken.

Eenoudergezin
Particulier huishouden dat bestaat uit één ouder met een of meer thuiswonende kinderen (en met mogelijk ook overige leden).

Eerstegeneratieallochtoon
Persoon die in het buitenland is geboren met ten minste één ouder die in het buitenland is geboren.

Flexwerkers
Werknemers met een flexibele arbeidsrelatie; personen die een arbeidsovereenkomst hebben met een beperkte duur of die niet voor een vast overeengekomen aantal uren in dienst zijn.

Geregistreerde verdachte
Een persoon wordt door de politie als verdachte van een misdrijf geregistreerd als er een redelijk vermoeden van schuld aan dat misdrijf bestaat.

Jongeren
Jongeren van 0 tot 25 jaar. De leeftijdsselectie kan per onderwerp verschillen. Dit is afhankelijk van de databron.

Laag inkomen
Een inkomen dat, omgerekend naar een inkomen van een alleenstaande, een lagere koopkracht vertegenwoordigt dan een bedrag van 9.250 euro in prijzen van 2000. Om te bepalen of een huishouden een laag inkomen heeft, wordt het besteedbaar inkomen van een huishouden (exclusief gebonden overdrachten zoals huursubsidie/huurtoeslag) omgerekend tot het gestandaardiseerde inkomen. Vervolgens wordt dit gestandaardiseerde inkomen (met het prijsindexcijfer voor de gezinsconsumptie) herleid naar het prijspeil in 2000. Het resulterende gestandaardiseerde en gedefleerde inkomen is laag wanneer het minder is dan 9.250 euro. Deze grens komt ongeveer overeen met de koopkracht van een bijstandsuitkering voor een alleenstaande in 1979, toen deze op zijn hoogst was.

Leerweg ondersteunend onderwijs (lwoo)
Onderwijs bestemd voor vmbo-leerlingen met achterstanden of gedrags- en motivatieproblemen, die met extra begeleiding wel een diploma kunnen behalen. Hierin kunnen dezelfde vier leerwegen worden gevolgd en dezelfde diploma's worden gehaald als in het normale vmbo-onderwijs: de theoretische leerweg, de gemengde leerweg, de kaderberoepsgerichte leerweg en de basisberoepsgerichte leerweg.

Misdrijf
Strafbaar feit van de zware soort, als zodanig aangeduid in de strafwetten.
De gegevens over misdrijven zijn ingedeeld volgens de standaardclassificatie misdrijven van CBS:
- Vermogensmisdrijven;
- Geweldsmisdrijven;
- Vernieling en openbare orde misdrijven;
- Verkeersmisdrijven;
- Drugsmisdrijven;
- Overige misdrijven.

Nederlandse Norm Gezond Bewegen
Het percentage personen van 12 jaar of ouder dat voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond Bewegen. Deze norm geeft aan hoeveel lichaamsbeweging minimaal nodig is om de gezondheid in stand te houden en te verbeteren. De Norm is gebaseerd op MET-waarden (metabool equivalenten): 1 MET komt overeen met het energieverbruik van rustig zitten en 5 MET komt overeen met een energieverbruik van 5 maal dit rustmetabolisme. Voor alle activiteiten die in de SQUASH-vragenlijst worden uitgevraagd is de MET-waarde vastgesteld.
Volgens de norm moeten jongeren van 12 t/m 17 jaar dagelijks minimaal een uur matig intensieve lichamelijke activiteit (MET-waarde is minimaal 5) verrichten, bijvoorbeeld fietsen. Personen vanaf 18 jaar dienen minimaal een half uur matig intensieve activiteit te verrichten op ten minste vijf dagen van de week. Voor personen van 18 t/m 54 jaar geldt dat de MET-waarde minimaal 4 moet zijn, bijvoorbeeld wandelen (5 km/u). Voor personen van 55 jaar of ouder is het voldoende als de MET-waarde 3 bedraagt, bijvoorbeeld rustig wandelen (4 km/u).

Netto-arbeidsparticipatie
Het aandeel van de werkzame beroepsbevolking in de bevolking (beroeps- en niet-beroepsbevolking).

Toelichting:
Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking). De gegevens worden meestal gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar.
Zie ook: Potentiële beroepsbevolking.
Zie ook: Werkzame beroepsbevolking (12-uursgrens).

Niet-westers allochtoon
Allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen in de werelddelen Afrika, Latijns-Amerika en Azië (excl. Indonesië en Japan) of Turkije. Op grond van hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie worden allochtonen uit Indonesië en Japan tot de westers allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

Omgevingsadressendichtheid
Op grond van de omgevingsadressendichtheid is aan iedere buurt een stedelijkheidsklasse toegekend:
- Zeer sterk stedelijk: 2 500 of meer adressen per km^2
- Sterk stedelijk: 1 500 tot 2 500 omgevingsadressen/km^2
- Matig stedelijk: 1 000 tot 1 500 omgevingsadressen/km^2
- Weinig stedelijk: 500 tot 1 000 omgevingsadressen/km^2
- Niet stedelijk: minder dan 500 omgevingsadressen/km^2

Overmatige drinker
Een drinker die meer dan 21 glazen per week (mannen) of meer dan 14 glazen per week (vrouwen) drinkt.

Ondergewicht, overgewicht en ernstig overgewicht (obesitas)
De maat voor onder- of overgewicht is de Body Mass Index (BMI). De BMI is het quotiënt van het lichaamsgewicht in kilogrammen en het kwadraat van de lengte in meters [kg/m2]. Voor volwassenen van 20 jaar of ouder zijn de criteria:
- Ondergewicht: BMI <18,5
- Normaal gewicht: BMI ≥18,5 en <25,0
- Overgewicht: BMI ≥25,0
- Matig overgewicht: BMI ≥25,0 en <30,0
- Ernstig overgewicht: BMI ≥30,0

Voor personen jonger dan 20 jaar gelden andere grenswaarden. Deze waarden hangen af van de leeftijd en het geslacht. In de tabellen zijn geen respondenten betrokken met onbekende lengte en/of gewicht of met een onwaarschijnlijk gewicht in relatie tot de opgegeven lengte. Voor personen met een BMI kleiner

dan 10 (0–20 jaar), kleiner dan 14 (20 jaar of ouder) of groter dan of gelijk aan 50, wordt niet bepaald of er sprake is van ondergewicht of (ernstig) overgewicht.

(Ernstig) overgewicht
Om te bepalen of iemand overgewicht heeft, wordt de zogenaamde Body Mass Index (BMI) gebruikt. Hiervoor wordt het gewicht (in kg) gedeeld door de lengte (in meters) in het kwadraat. Voor jongeren vanaf 18 jaar en volwassenen geldt dat er sprake is van overgewicht bij een BMI-waarde hoger dan 25 kg/m^2. Naast overgewicht wordt ook ernstig overgewicht onderscheiden, ofwel obesitas. Iemand met obesitas heeft een BMI-waarde hoger dan 30 kg/m^2. Voor kinderen en adolescenten tot 18 jaar worden alternatieve grenswaarden gebruikt om te bepalen of iemand (ernstig) overgewicht heeft.

Positief ervaren gezondheid
Een persoon die ‘Goed’ of 'Zeer goed' aankruist op de vraag: ‘Hoe is over het algemeen uw gezondheidstoestand?’.

Praktijkonderwijs
Praktisch onderwijs, aansluitend op het basisonderwijs, dat bestemd is voor leerlingen die niet in staat zijn om een diploma te behalen in het vmbo.

Psychisch ongezond
Een persoon met een slechte psychische gezondheid, gemeten met de MHI-5. Deze vragenlijst meet psychische gezondheid en omvat 5 vragen die betrekking hebben op de afgelopen 4 weken. Deze vragen zijn onderdeel van een uitvoeriger maat van algemene gezondheid, de Short Form 36 (SF-36). De MHI-5 bestaat uit de volgende 5 items:
1. Voelde u zich erg zenuwachtig?
2. Zat u zo erg in de put dat niets u kon opvrolijken?
3. Voelde u zich kalm en rustig?
4. Voelde u zich neerslachtig en somber?
5. Voelde u zich gelukkig?

Elke vraag heeft 6 antwoordcategorieën: voortdurend, meestal, vaak, soms, zelden en nooit. Om de score van een respondent te berekenen, worden bij vraag 1, 2 en 4 aan deze antwoorden respectievelijk de waarden 0, 1, 2, 3, 4 en 5 toegekend. Bij vraag 3 en 5 worden deze waarden in omgekeerde volgorde toegekend, dus respectievelijk 5, 4, 3, 2, 1 en 0. Door de waarden van de 5 vragen bij elkaar op te tellen wordt een score verkregen die kan variëren van 0 tot 25. De somscore wordt berekend door deze score met 4 te vermenigvuldigen, en ligt daarmee tussen 0 en 100. Een somscore van 60 of hoger wordt gezien als een indicatie voor een goede

psychische gezondheid, een somscore van minder dan 60 als een indicatie voor een slechte psychische gezondheid.

Richtlijnen gezonde voeding

Volgens de 'Richtlijnen gezonde voeding' van de Gezondheidsraad uit 2006 dient iedereen voldoende groente, fruit en vis te eten. De hoeveelheid groente en fruit die als voldoende wordt beschouwd verschilt per leeftijd:

- Groente: voor kinderen van 4 t/m 8 jaar geldt dat minimaal 100 gram per dag voldoende is, voor jongeren van 9 t/m 13 jaar is dit 150 gram, voor personen van 14 t/m 70 jaar 200 gram en voor ouderen vanaf 71 jaar 150 gram. Een opscheplepel is ongeveer 50 gram.
- Fruit: voor kinderen t/m 8 jaar wordt minimaal 150 gram als voldoende gezien, vanaf 9 jaar is dit 200 gram. Voor één stuk fruit wordt 100 gram gerekend. Voor vis wordt aanbevolen om dit minimaal 2 keer per week te eten, waarvan minstens 1 dag vette vis, zoals zalm, haring en makreel.

Risico op armoede

Iemand loopt risico op armoede wanneer zijn of haar huishouden een laag inkomen heeft (zie Laag inkomen).

Roken

Jongeren van 12 tot 25 jaar die 'ja' antwoorden op de vraag: 'Rookt u wel eens?'.

Roker

Een persoon die het antwoord 'Ja' op de vraag: 'Rookt u wel eens?'.

Schoolsoorten

vmbo = voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs
havo = hoger algemeen voortgezet onderwijs
vwo = voorbereidend wetenschappelijk onderwijs
mbo = middelbaar beroepsonderwijs
hbo = hoger beroepsonderwijs
wo = wetenschappelijk onderwijs

Stedelijkheidsklasse

Op grond van de omgevingsadressendichtheid is aan iedere buurt een stedelijkheidsklasse toegekend:

- Zeer sterk stedelijk: 2 500 of meer adressen per km^2
- Sterk stedelijk: 1 500 tot 2 500 omgevingsadressen/km^2
- Matig stedelijk: 1 000 tot 1 500 omgevingsadressen/km^2
- Weinig stedelijk: 500 tot 1 000 omgevingsadressen/km^2

— Niet stedelijk: minder dan 500 omgevingsadressen/km^2

Stelsel van Sociaal-statistische Bestanden (SSB)
Het doel van het SSB is het verschaffen van microdata waarmee een samenhangende, consistente beschrijving kan worden gegeven van een aantal aspecten van de bevolking van Nederland. Hiertoe zijn registers (onder andere van de belastingdienst, uitkeringsinstanties, DUO) per individu gekoppeld aan de Gemeentelijke basisadministratie (GBA). Naast deze registraties worden ook resultaten van persoonsenquêtes aan het SSB gekoppeld. Het SSB bevat daarmee individuele gegevens van alle inwoners van Nederland zoals demografische kenmerken, type huishouden, werk, uitkeringen en inkomen.

Thuiswonende kinderen
Persoon ongeacht leeftijd of burgerlijke staat die een kind-ouder relatie heeft met één of twee ouders die tot het huishouden behoren. Onder thuiswonende kinderen worden ook adoptie- en stiefkinderen begrepen, maar niet pleegkinderen.

Tweedegeneratieallochtoon
Persoon die in Nederland is geboren en van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren.

Vmbo – basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-b)
Onderwijsprogramma, leerweg genoemd, binnen het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Vooropleiding voor de basisberoepsopleiding, niveau 2 van de kwalificatiestructuur van het mbo.

Vmbo – gemengde leerweg (vmbo-g)
Onderwijsprogramma, leerweg genoemd, binnen het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Heeft hetzelfde niveau als vmbo -theoretische leerweg, maar heeft ook een beroepsgericht vak; geeft toegang tot de middenkaderopleiding, niveau 4 van de kwalificatiestructuur van het mbo.

Vmbo – kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-k)
Onderwijsprogramma, leerweg genoemd, binnen het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. De minimale vooropleiding voor de vakopleiding en de middenkaderopleiding, resp. op niveau 3 en 4 van de kwalificatiestructuur van het mbo.

Vmbo – theoretische leerweg (vmbo-t)
Onderwijsprogramma, leerweg genoemd, binnen het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Geeft toegang tot de middenkaderopleiding, niveau 4 van de

kwalificatiestructuur van het mbo. Het is na diplomering tevens mogelijk door te stromen naar het vierde leerjaar havo.

Voortgezet speciaal onderwijs
Voortgezet onderwijs voor leerlingen die specialistische en/of intensieve begeleiding nodig hebben, omdat zij een handicap, chronische ziekte of stoornis hebben.

Wajong-uitkering
Een uitkering in het kader van de Wet Wajong. Deze wet is in eerste instantie bedoeld om jongeren met een ziekte of beperking te helpen bij het vinden en behouden van werk. Als dat niet of beperkt lukt, dan kunnen ze inkomensondersteuning krijgen. De Wet Wajong kent als leeftijdsbeperking alleen de AOW-gerechtigde leeftijd. Iemand stroomt dus niet uit de Wajong omdat hij of zij geen jongere meer is. Ook is het nog mogelijk om op latere leeftijd in de Wajong in te stromen.

Wekelijkse sporter
Het percentage personen van 12 jaar of ouder dat minimaal 1 keer per week sport.

Werkloosheidsuitkering
Uitkering op grond van de Werkloosheidswet (WW). De WW biedt werknemers een (verplichte) verzekering tegen de financiële gevolgen van werkloosheid. De wet voorziet in een uitkering die gerelateerd is aan het laatstverdiende inkomen uit dienstbetrekking. De duur van de uitkering is afhankelijk van het arbeidsverleden van de verzekerde. Iemand heeft recht op een werkloosheidsuitkering als hij of zij
- (onvrijwillig) is ontslagen;
- ten minste 26 kalenderweken heeft gewerkt in de periode van 36 weken direct voorafgaand aan de werkloosheid;
- vier jaar of meer uit de afgelopen vijf jaar heeft gewerkt.

Werkloze beroepsbevolking
Personen zonder betaald werk, die recent naar werk hebben gezocht en daarvoor direct beschikbaar zijn.

Toelichting:
Deze definitie heeft betrekking op personen die in Nederland wonen (exclusief de institutionele bevolking). De gegevens worden meestal gepresenteerd voor de bevolking van 15 tot 75 jaar. Bij betaald werk gaat het om werkzaamheden ongeacht de arbeidsduur.

Zie ook: Werkloos.
Zie ook: Werkloosheid.

Westers allochtoon
Allochtoon met als herkomstgroepering een van de landen van de werelddelen Europa (excl. Turkije), Noord-Amerika en Oceanië of Indonesië of Japan. Op grond van hun sociaaleconomische en sociaal-culturele positie worden allochtonen uit Indonesië en Japan tot de westers allochtonen gerekend. Het gaat vooral om mensen die in het voormalig Nederlands-Indië zijn geboren en werknemers van Japanse bedrijven met hun gezin.

Zelfzorgmedicijnen
Een persoon die in de afgelopen 14 dagen één of meer geneesmiddelen heeft gebruikt die niet door een arts werden voorgeschreven (zogenaamde zelfmedicatie).

Ziekenhuisopname
Er is sprake van een ziekenhuisopname bij een verblijfsduur van minimaal één nacht in het ziekenhuis. Opnamen in het ziekenhuis die niet meetellen zijn opnamen in verband met bevalling en geboorte, die vanuit en naar andere instellingen plaatsvinden en waarbij de patiënt overlijdt.

Zware drinker
En persoon die minstens 1 keer per week 6 of meer glazen alcohol op een dag drinkt (mannen) of minstens 1 keer per week 4 of meer glazen alcohol op één dag drinkt (vrouwen).

Zware roker
Een roker die per dag 20 of meer sigaretten rookt. Personen die enkel sigaar en/of pijp roken zijn geen zware rokers.

Medewerkers

Auteurs

1. De staat van de jeugd in zes indicatoren en het jeugdhulpgebruik
Ruud van Herk (VWS) en Jan Mol (CBS)

2. Jongeren in Nederland
Saskia te Riele

3. Wonen en veilig opgroeien
Wonen in een gezin met een gering inkomen
Marion van den Brakel

4. School
15-jarigen in het onderwijs
Esther van Groenigen

5. Werk
Jongeren op de arbeidsmarkt
Harry Bierings en Mirthe Bronsveld-de Groot

6. Middelengebruik
Roken en gezondheid
Mattijn Morren

7. Politiecontacten
Verdacht van een misdrijf
Arno Sprangers

8. Zeven gemeenten over de Benchmark Jeugdhulp
Jaap van Sandijk (Freelance journalist)

9. Voorspellende waarde van de staat van de jeugd op het jeugdhulpgebruik

9.1 Gebruik van jeugdhulp en de behoefte daaraan op wijkniveau

Dr. Ir. Wilma Janssen (Gemeente Rotterdam)

9.2 De Benchmark Jeugdhulp: naar een effectievere jeugdhulp door afstemming van vraag en aanbod

Prof. Dr. Geert Jan Stams (Universiteit van Amsterdam)

9.3 De gemeente aan zet: blik op de discrepantie tussen de raming en het daadwerkelijke zorggebruik

Prof. Dr. Tom van Yperen (Nederlands Jeugdinstituut, Rijksuniversiteit Groningen) en dr. Erik Jan de Wilde (Nederlands Jeugdinstituut)

Redactie

Paul de Winden
Francis van der Mooren
Henk-Jan Dirven

Eindredactie

Ronald van der Bie
Lieke Stroucken